

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ORTAOKUL 6., 7. VE 8.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL
CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE VE BUNUN DİLDEKİ KULLANIMINA
YÖNELİK FARKINDALIKLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra Nur KARATAŞ

Danışman: Doç. Dr. Fatih YAZICI

TOKAT

Ocak, 2022

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Fatih YAZICI danışmanlığında hazırlamış olduğum “Ortaokul 6., 7. ve 8.sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine ve Bunun Dildeki Kullanımına Yönelik Farkındalıkları” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.../.../...

Büşra Nur KARATAŞ

JÜRİ KABUL VE ONAY

Büşra Nur Karataş tarafından hazırlanan “Ortaokul 6., 7. ve 8.Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine ve Bunun Dildeki Kullanımına Yönelik Farkındalıkları” adlı tez çalışmasının savunma sınavı 21/01/2022 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Üye (Başkan) : Doç. Dr. Fatih YAZICI

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Fatma MAZMAN BUDAK

Üye : Doç. Dr. Tercan YILDIRIM

ONAY

...../...../.....

Prof. Dr. Mehmet GÜNEŞ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmama başladığım andan itibaren desteğini ve bilgi birikimini benden esirgemeyen, her defasında bana yol gösteren, beni sınırlamayıp özgür bırakan ve yeterliliğimi göstermeme olanak tanıyan, kişiliği ve bilim insanı yönü ile her zaman örnek alacağım değerli tez danışmanım Doç. Dr. Fatih YAZICI' ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecim boyunca yardımları, güler yüzleri ve hoşgöruları ile yanımda olan, bana destek veren ve hep ileri bakmamı sağlayan arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmama katkı sağlayan öğrencilere, araştırma yapmama olanak tanıyan okullara ve çalışmam için derslerini kullanmama izin veren öğretmenlere teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca hep yanımda olan, bana güvenen ve desteklerini esirgemeyen, bugünlere gelmemde büyük emeği olan anne ve babama sonsuz teşekkür ederim.

Büşra Nur KARATAŞ

Tokat, 2022

ÖZET

ORTAOKUL 6., 7. VE 8.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE VE BUNUN DİLDEKİ KULLANIMINA YÖNELİK FARKINDALIKLARI

Karataş, Büşra Nur

Yüksek Lisans, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatih Yazıcı

Ocak 2022, xii + 94 sayfa

Toplumsal cinsiyet toplumda kadın ve erkeğin sahip olduğu konumlardır. Bu araştırmada ortaokul 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve bunun dildeki kullanımına yönelik farkındalıklarının araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Çalışma grubu Malatya ili, Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinde bulunan ve farklı sosyo-ekonomik seviyeleri temsil etmesi için amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenen 10 farklı ortaokuldan toplamda 344 katılımcı ile oluşturulmuştur. Araştırmada kullanılan veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen, karşılıklı diyaloglardan meydana gelen ve iki bölüm, yedi sorudan oluşan bir çalışma kağıdı kullanılmıştır. Çalışma kağıdı oluşturulurken belirlenen alt boyutlar; ev içinde bulunan iş bölümü, eğitim hayatı, sosyal yaşam içerisinde yer alan oyun alanı ve iş yaşamıdır. Birinci bölümde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve eşitsiz söylemlerden oluşan diyaloglar verilerek katılımcılara bu diyaloglar hakkındaki düşünceleri sorulmuş, cinsiyet eşitsizliği ve bunun dilde kullanımına yönelik farkındalıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. İkinci bölümde verilen diyaloglarda konuşma balonlarından bir tanesi boş bırakılarak katılımcılardan kendi ifadeleri ile bu kısımları doldurmaları istenmiştir. Çalışma kağıdının değerlendirilmesi için ise araştırmacı tarafından iki farklı rubrik geliştirilmiştir. Elde edilen verilerin analizi içerik analizi yöntemi ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda görülmüştür ki katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık düzeyleri yüksek ($M = 3.35$), eşitsizlik barındıran söylemlere karşı farkındalık düzeyleri ise düşük ($M = 2.34$)'tür. Çalışmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalıklarının olduğu ancak dilde bulunan eşitsiz söylemlere ve bu söylemleri kullanmamaya karşı aynı şekilde

farkındalık gösteremedikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyetçi Söylemler, Çalışma Kağıdı, Rubrik, Ortaokul Öğrencileri

ABSTRACT

AWARENESS OF SECONDARY SCHOOL 6TH, 7TH AND 8TH GRADE STUDENTS ABOUT GENDER INEQUALITY AND ITS USE IN LANGUAGE

Karataş, Büşra Nur

Master's Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Fatih Yazıcı

January 2022, xii + 94 pages

Gender is the positions held by men and women in society. In this study, it was aimed to investigate the awareness of the 6th, 7th and 8th grade students of secondary school about gender inequality and its use in language. Case study, one of the qualitative research methods, was used in the research. The study group was formed with a total of 344 participants from 10 different secondary schools in Malatya province, Battalgazi and Yeşilyurt districts, which were determined by purposive sampling method to represent different socio-economic levels. As the data collection tool used in the research, a worksheet consisting of two parts and seven questions, developed by the researcher, consisting of mutual dialogues, was used. Sub-dimensions determined while creating the worksheet; division of labor in the house, education life, playground and business life in social life. In the first part, dialogues consisting of gender inequality and unequal discourses were given and the participants were asked their thoughts about these dialogues, and it was aimed to determine their awareness of gender inequality and its use in language. In the dialogues given in the second part, one of the speech bubbles was left blank and the participants were asked to fill in these parts with their own expressions. Two different rubrics were developed by the researcher to evaluate the worksheet. The analysis of the obtained data was made with the content analysis method. As a result of the research, it was seen that the awareness level of the

participants against gender inequality is high ($\bar{x} = 3.35$) and their awareness level

($\bar{x}$)

against discourses containing inequality is low ($\bar{x} = 2.34$). It was concluded that the majority of the students participating in the study were aware of gender inequality, but they could not show awareness of the unequal discourses in the language and not using these discourses.

Keywords: Gender, Sexist Discourses, Worksheet, Rubric, Middle School Students

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK SÖZLEŞME.....	i
JÜRİ KABUL VE ONAY.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem	1
Amaç	5
Önem.....	6
Sayıtlılar	6
Sınırlılıklar	7
Tanımlar	7
BÖLÜM II	9
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	9
Feminizm ve Toplumsal Cinsiyet	10
Toplumsal Cinsiyet Rollerini	11
Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları ve Kadın – Erkek Arasındaki Hiyerarşik Düzen.....	12
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Eşitsizliği	14

Erkekler ve Toplumsal Cinsiyet.....	19
Dil ve Toplumsal Cinsiyet – Dildeki Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri	20
Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Düzenlemeler.....	24
Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim.....	26
Sosyal Bilgiler Dersi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	28
BÖLÜM III	32
YÖNTEM	32
Araştırma Modeli	32
Çalışma Grubu	32
Veri Toplama Aracı.....	32
Veri Toplama Süreci	34
Verilerin Analizi.....	34
BÖLÜM IV	35
BULGULAR.....	35
Ev İçi İş Bölümünde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Bunun Dilde Kullanımı ...	35
Eğitim Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Bunun Dilde Kullanımı	40
Sosyal Yaşam İçerisinde Yer Alan Oyun Alanında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Bunun Dilde Kullanımı.....	47
İş Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Bunun Dilde Kullanımı	54
Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ile Eşitsiz Söylemlere İlişkin Farkındalıkları	57
BÖLÜM V	61
TARTIŞMA VE SONUÇ	61
BÖLÜM VI.....	70
ÖNERİLER.....	70
KAYNAKÇA.....	73
EKLER.....	87
Ek 1. Çalışma Kağıdı	87

Ek 2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği	
Ek 3. Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği	92
Ek 4. Araştırma Uygulama İzin Belgesi	93
Ek 5. Özgeçmiş	94

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Ev İçi İş Bölümü Diyalog Yorumlama.....	35
Tablo 2. Ev İçi İş Bölümü Diyalog Tamamlama.....	38
Tablo 3. Eğitim Hayatı Diyalog Yorumlama.....	41
Tablo 4. Eğitim Hayatı Diyalog Tamamlama.....	44
Tablo 5. Oyun Alanı Diyalog Yorumlama	47
Tablo 6. Oyun Alanı Diyalog Tamamlama.....	51
Tablo 7. İş Yaşamı Diyalog Yorumlama	54
Tablo 8. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine ve Eşitsiz Söylemlere Karşı Farkındalık	58

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Ev İçinde Bulunan İş Bölümü	36
Şekil 2. Ev İçinde Bulunan İş Bölümü	39
Şekil 3. Eğitim Hayatı.....	42
Şekil 4. Eğitim Hayatı.....	45
Şekil 5. Sosyal Yaşam İçerisinde Yer Alan Oyun Alanı	48
Şekil 6. Sosyal Yaşam İçerisinde Yer Alan Oyun Alanı	52
Şekil 7. İş Yaşamı	55

KISALTMALAR

CEDAW: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi

NCSS: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

SKD: İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu araştırmada ortaokul 6., 7. ve 8.sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve bunun dildeki kullanımına yönelik farkındalıkları araştırılmıştır. Bu bölümde araştırmanın problemi, alt problemleri, amacı, önemi, sayıtları, sınırlılıkları ve tanımlarına yer verilmiştir.

Problem

Cinsiyet (sex) kadın ve erkeğin biyolojik olarak hangi cinsiyete mensup olduğunu belirten bir alandır (Yaşın Dökmen, 2019). Toplumsal cinsiyet (gender) ise toplumda kadın ve erkeğin sahip olduğu konumlardır (Demirgöz Bal, 2014). Toplumsal cinsiyet asıl olarak geleneksel düşünceler, toplumun kadına ve erkeğe yüklediği değer ya da toplumda kadın ve erkeğin varoluş şekliyle meydana gelmektedir. Kadın ve erkek toplumda biyolojik cinsiyetlerinden ötürü toplumsal cinsiyet dayatmalarına maruz kalmaktadır. Özellikle kadınlar için toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadına yerini bildiren, ona ne yapıp ne yapmaması gerektiğini öğütleyen ve onu erkek egemen toplumdan dışlayarak ikinci plana iten bir alan olabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet dayatmalarına göre kadın ve erkek hem biyolojik olarak birbirinden farklıdır hem de aralarında hiyerarşik bir düzen vardır. Toplumsal cinsiyet dayatmaları, kadın ve erkeğin doğmadan önce cinsiyetlerinin daha anne karnında belli olduğu andan itibaren başlayan ve hayat boyu devam eden bir süreçtir (Fine, 2020). Bebekler dünyaya gelmeden önce biyolojik cinsiyetlerine göre sevip sevmeyecekleri renkler, nasıl davranmaları gerektiği, karakter özelliklerinin nasıl olması gerektiği, geleneksel toplumsal düşüncelerle hazır hale getirilir. Anne ve babalar çocuklarına cinsiyetlerine göre yaşayacakları bir hayat sunmak için çabalarlar ve bu döngü, kırılma noktası olan bir yere gelene kadar bu şekilde devam eder. Bazen de kırılma noktası yaşanmadan hayat boyu sürer ve tamamlanır.

Anne ve baba olmaya hazırlanan bireyler çocuklarının biyolojik cinsiyetlerine uygun gördükleri renklerde ve şekillerde kıyafet veya oyuncak seçimi yaparak hem kendilerini hem de çocuklarını bu düzenin içinde yaşamaya hazır hale getirirler (Kaypak, 2014). Aynı zamanda çocuk dünyaya geldikten sonra ona davranışları

konusunda da yönlendirmelerde bulunurlar. Örneğin oyun çağına gelen erkek çocuklara “erkekler kızlarla oynamaz”, “erkekler bu oyunu oynamaz çünkü bu kız oyunudur”, “erkekler ağlamaz”; kız çocuklara “kızlar sakın ve ağır başlı olmalıdır”, “kız gibi davranma” gibi telkinlerde bulunurlar. Bu şekilde onlara, kızlar ve erkekler arasında farklılıkların olduğunu, erkeklerin ve kızların kendilerine ait alanlarının olduğunu ve kimsenin bir diğer cinsiyetteki birey gibi davranamayacağını öğretirler.

Gençlik çağına gelen birey çocukluğundan bu yana öğrendiği davranış şekillerinin üstüne yenilerini katarak yaşamaya devam eder. Kız ve erkek çocuğu olan anne ve babalar genellikle ev içi işlerde sadece kız çocuklarından yardım isteyip erkek çocuklarına yine bunların “kız işi” olduğunu ve karışmaması gerektiğini öğütlerler. Kız ve erkek çocuklarına farklı davranarak yine erkeklerin yapacağı şeyleri kızların yapamayacağından bahsederler. Böylece erkek bireyler kadın bireylerden üstün olduklarına daha çok inanmış ve karşılarında bir örnek olarak gördüğü ailesi ile de bu düşüncesini pekiştirmiş olmaktadır.

Bu süreçte “erkek adam, kız dediğin” gibi ifadelerle başlayan konuşmalar ile dil de toplumsal cinsiyet eşitsizliğine hizmet etmeye devam etmektedir. Meslek seçiminde, eş seçiminde, arkadaş seçiminde, davranış şeklinde bu yönlendirmeler devam eder. Erkek giderek kadından üstün olduğuna, kadının tek başına bırakılmaması gerektiğine, kadın üstünde söz sahibi olduğuna, gerekirse sözünü dinletmek için şiddet bile uygulayabileceğine ve kadının erkeği dinlemeyerek bunu hak ettiğine inanır ve yaşamını da bu doğrultuda idame ettirir. Böylece kadın da ikinci sınıf insan olduğuna ve erkeğin kendisinden üstün olduğuna inanmış olmaktadır. Çünkü her iki cinsiyetteki bireyler de bebeklik çağından yetişkinlik çağına kadar toplumdan gördüğü bu yönlendirmeler ile büyütülmüştür. Sonuç olarak artık kadın da “kadın dediğin” dayatmalarını lügatına alır ve geleneksel toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde kırılma noktası yaşanmazsa bu döngü devam eder.

Cinsiyet eşitsizliği ve bu eşitsizliğin sonucu olan kadın ve erkek cinslerinin birbirinden farklı ve erkek cinsinin kadın cinsinden üstün görülmesi, eğitimden iş hayatına, sosyal yaşamın her alanında en çok kadını akıllara getiren ve kadın üzerinden ele alınan bir konudur. Cinsiyet eşitsizlikleri, toplumsal yaşamda kadın ve erkeğe yüklenen cinsiyet rolleri ve daha çok kadınlar ile ilgili kalıp yargılar olarak yer almaktadır. Temelde biyolojik cinsiyet farklılıkları vardır ve bunlar, insan beyninde

başlamaktadır (Dana, 1915; akt. Fine, 2020). Ancak toplumsal cinsiyet, geleneksel olarak kadına ve erkeğe özgü olduğu düşünülen kişilik özellikleri ve rollerinden (davranışlar) oluşmakta ve toplumun yansıması olarak görülmektedir (Vefikuluçay Yılmaz, Zeyneloğlu, Kocaöz, Kısa, Taşkın ve Eroğlu, 2009; Yaşın Dökmen, 2019).

Toplumsal cinsiyet rollerinden erkekler de kadınlar kadar olmasa da paylarını almakta ve çoğunlukla onlara dayatılan geleneksel roller ile hayatlarını devam ettirmektedir. Erkeklerin nasıl davranmaları gerektiği, karakter özellikleri kurulan cinsiyet düzeni içerisinde bellidir. “Erkekler ağlamaz!”, “erkek adam cesur olur, yiğit olur”, “erkekler evin reisidir”, “erkek adam, adam gibi davranır”, “erkek dediğin gezer tozar, kadın işine karışmaz”, “erkek adam bu renk gömlek giymez” gibi kalıplaşmış söz öbekleri ve erkeklere yapılan baskılamalar erkeklerin nasıl hissedeceğine bile karar vererek “erkek olmak için” birtakım görevler ve ultimatomlar belirler ve erkeklerin biyolojik cinsiyetleri dışında erkek olduklarını kabul ettirmeleri bunlara bağlıdır. Erkekler de toplumda “erkek” kabul edilebilmek için bu rolleri içselleştirirler ve belirlenen bu sınırlarda yaşamaya başlarlar (Arık, 2020).

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri toplumlarda kuşaktan kuşağa aktarılan, bazen gelenek ve görenekler olarak kabul edilen durumlardır (Kaypak, 2014). Dolayısıyla kadın veya erkeklerin toplumda belirlenen konumları toplumsallaşmanın değil toplumsallaştırmanın sonucudur (Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD), 2000). Bu eşitsizliğin minimuma indirilmesi, çeşitli eğitim seferberlikleri, özellikle kız çocuklarının eğitim hayatındaki eşitsiz durumlarının düzenlenmeye çalışılması, imzalanan uluslararası sözleşmeler ve ülkelerin mevcut anayasalarına ek düzenlemeleri veya ulusal çapta farklı düzenlemeler ile (bu düzenlemeler “Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Düzenlemeler” başlığında ele alınmıştır) sağlanmaya çalışılmaktadır. Fakat yapılan düzenlemelerin sosyal yaşamın özellikle de gündelik boyutuna etkileri sınırlı olmuştur. Bunun kanıtı olarak konuşma dili karşımıza çıkmaktadır ve bu sorun henüz çözüme kavuşturulamamıştır.

Toplumsal eşitsizlikler en çok dildeki eşitsiz söylemler ile aktarılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin genelinde olduğu gibi özel alanlarında da en çok kadınlar aleyhine durumlar olmaktadır ve dil bu durumun en bariz bölümünü oluşturmaktadır. Dil, kültürdeki öğelerin yer aldığı bir temsilci görevindedir ve bir toplumda kadının konumu öğrenilmek isteniyorsa o toplumun diline mutlaka

bakılmalıdır (Aydinoğlu, 2015). Türkçe genel olarak kadını yerip erkeği yücelten ifadelerin bulunduğu bir dildir (Akata, 2019; Aydınoğlu, 2015). Türkçede kadın ile ilgili olumsuz çağrışımların oluşmasını sağlayan ifadeler, aynı zamanda kadın aleyhine olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de pekişmesini sağlamaktadır (TÜSİAD, 2018). Türkçede atasözleri, deyimler ve kalıplaşmış söz öbeklerinde kadını yeren ve ikinci sınıfa düşürüp toplumda ötekileştiren ifadeler bulunmakta ve gündelik dilde de bu ifadeler sıkça karşımıza çıkmaktadır. Atasözleri ve deyimler, gündelik konuşma dilinde sıkça yer almasa bile toplumsal cinsiyet dayatmalarını destekleyerek sözü söyleyen kişi için bir dayanak oluşturmaktadır. Konuşma dilinde kadınlara yöneltilen “kadınlığını bil, kadınsın tabi ki yapacaksın, anneliğini bil, hanımefendi ol, hanım hanımcık davran, erkek fatma” gibi ifadeler ve erkeklere yöneltilen “kız gibi ağlama, adam ol, adam akıllı davran, erkek gibi davran, adam gibi adam, erkek sözü” gibi ifadeler var olan şekilleriyle ve kullanılmak istenen anlamları ile cinsiyet eşitsizliğine hizmet etmektedirler. Dil, adeta toplumsal cinsiyet eşitsizliğini nesilden nesile aktaran bir köprü konumundadır.

Alan yazın incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve dil üzerine yapılan birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda genel olarak Türkçe’nin içerdiği cinsiyetçi ifadelerin neler olduğu (Güden, 2006), dil ve cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişki (Aydinoğlu, 2015; Belek Erşen, 2018), dildeki cinsiyet ayrımcılığı gibi konulara yer verilerek dilde eşitsiz söylemlerin olduğu ve bu söylemlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirdiği araştırmacılar tarafından uzman gözüyle ele alınmış ve çalışma sonucu olarak aktarılmıştır (Doğan, 2011; Kerimoğlu ve Doğan, 2015; Şimşek, 2006). Atasözleri ve deyimler toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelenmiş (Batur, 2011; Ercan ve Can, 2015; Karakuş Umar, 2019; Küçük, 2003; Okray, 2015), medyada kullanılan dilin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgisine odaklanılmış, kullanılan cinsiyetçi ifadelerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirdiği uzmanlar tarafından incelenen medya organlarının analizleri sonucunda sunulmuştur. (Akünal Okan, 1998; Ceyhan, 2014; Öztürk Dağabakan, 2016; Sarıoğlu ve Özgen, 2019). Tüm bunların dışında alan yazında uzmanlar dışında dilde bulunan cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren ifadelerin öğrenciler ya da yetişkinler tarafından bilinçli ya da bilinçsiz şekillerde kullanımı, bu ifadelere karşı farkındalık ya da hassasiyet durumları, eşitsiz söylemlere karşı olan davranışlarının belirlenmesi hususlarında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin en çok eğitim sayesinde azaltılacağı inancı ile Türkiye’de öğretim programlarında bu konuya yer verilmiştir. Türk eğitim sisteminde yer alan öğretim programlarından sosyal bilgiler ve Türkçe derslerinin öğretim programlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ifadesine yer verilmiş ve Türk gençlerinin ortaokul döneminde aldıkları bu dersler ile toplumsal cinsiyet eşitliği alanında duyarlı ve bilinçli olmaları sağlanmaya çalışılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2018 (a); MEB, 2019 (b)). Eğitim toplumsal alanda var edilen cinsiyet eşitsizliklerinin farkına varmak ve bunu bir kısır döngü olmaktan çıkarmak hususunda çok önemli bir noktadadır. Ancak dilde bulunan eşitsiz ifadeler bu durumu tamamıyla tersi bir yöne çekmeye devam etmektedir. Bilinçsizce, ağız alışkanlığı ile kullanılan sözcük ve cümleler cinsiyet eşitsizliği oluşturmakta ve bunu artık yadırganmayan bir durum haline getirmektedir. Eğitim sisteminde toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna yer verilmesine rağmen okulda belirli davranışları öğrenen öğrenciler günlük hayatta kullanılan dil ile eşitsiz söylemlere maruz kalmaktadırlar. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve maruz kaldıkları eşitsiz söylemlere karşı farkındalık durumları ise merak konusudur. Tüm bu değinilen noktalar ışığında problem durumu meydana gelmiştir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı ortaokul 6., 7. ve 8.sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve bunun dilde kullanımına yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda yanıtlanmaya çalışılan sorular şunlardır:

Katılımcıların;

1. Ev içi iş bölümünde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bunun dilde kullanımına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Eğitim hayatında toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bunun dilde kullanımına ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Sosyal yaşam içerisinde yer alan oyun alanında toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bunun dilde kullanımına ilişkin görüşleri nelerdir?
4. İş yaşamında toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bunun dilde kullanımına ilişkin görüşleri nelerdir?

5. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile eşitsiz söylemlere ilişkin duyarlılıkları nasıl farklılaşmaktadır?

Önem

Alan yazın incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili oldukça fazla çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Ancak bu çalışmalar arasında, öğrencilerin farkındalık boyutlarının belirlenmesi ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve bunun konuşma diline yansımaları inceleyen çalışmalara bakıldığında; atasözleri, deyimler ve birleşik kelimeleri toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında inceleyen (Aydınoglu, 2015; Okray, 2015; Ercan ve Can, 2015; Akata, 2019; Karakuş Umar, 2019) dil ve cinsiyet arasındaki ilişkiye odaklanan (Çağlar König, 1992; Okan, 1998; Güden, 2006; Kerimoğlu ve Doğan, 2015), Türkçe'deki cinsiyet kategorilerini ele alan (Doğan, 2011) medyada kullanılan kadın dilini inceleyen (Öztürk Dağabakan, 2016), başka diller ile Türkçedeki cinsiyet kavramlarını karşılaştıran çalışmalara karşılaşmak mümkündür (Öztürk Dağabakan, 2016). Hatta cinsiyet eşitliğine dayanan yeni bir dil oluşturmaya yönelik (Belek Erşen, 2018) ya da bu amaç için iletişimde toplumsal cinsiyet eşitliği rehberinin hazırlanmasına odaklanan çalışmalar da bulunmaktadır (TÜSİAD, 2018).

Yapılan bu çalışmanın ise geniş bir alan olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve bu eşitsizliğin dildeki kullanımına yönelik farkındalık düzeylerinin araştırılması ve nitel bir metodolojiyi takip etmesi gibi nedenlerle alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın çalışma grubu, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda müfredatta bulunan bilgiler dahilinde az da olsa bilinçlendirilmiş bireylerdir. Buna göre bireylerin konu ile ilgili farkındalık düzeylerinin belirlenmesinin hem verilecek olan eğitimin gidişatı açısından hem de konu ile ilgilenen araştırmacıların yapacakları farklı çalışmalara yardımcı olması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin veri toplama aracını içten ve güvenilir bir şekilde cevaplandığı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırma;

1. 2020-2021 eğitim-öğretim yılı Malatya il merkezinde bulunan ve araştırma için belirlenen ortaokullarda öğrenim görmekte olan ortaokul 6. 7. ve 8.sınıf öğrencileri ile,
2. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı farkındalık düzeylerinin seçilen durumlara yönelik verilen diyaloglar üzerinden belirlenmesi ile,
3. Öğrencilerin eşitsiz söylemleri kullanıp kullanmadıklarının belirlenmesi ile,
4. Dildeki eşitsiz söylemlerin evdeki iş bölümü, eğitim hayatı, sosyal yaşam içinde yer alan oyun alanı ve iş yaşamında verilen diyaloglar üzerinden belirlenmesi ile,
5. Araştırmada belirlenen problem ve alt problemler ile sınırlandırılmıştır.

Tanımlar

Ataerki (ataerkil) Sistem: Toplumda her alanda erkek egemen zihniyetin hâkim olması, erkeğin kadından üstün ve her şeyin lideri, erkeğin temsil gücünün ve erkek hakimiyetinin olduğu sistemdir. (Yıldırım, 2017).

Cam Tavan Sendromu: “Kamu kurumu veya özel sektörde yüksek pozisyonlara gelmeyi amaçlayan kadınların karşılaştıkları görünmez engellerdir” (Lockwood, 2004, akt. Mert, 2019).

Cinsiyet: “Kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade eder ve biyolojik bir yapıya karşılık gelir” (Yaşın Dökmen, 2019, s.19).

Dildeki Eşitsiz Söylemler: Erkeği yüceltip kadını yeren, kadın ile ilgili olumsuz çağrışımlara olanak sağlayan ve kadını erkekten daha aşağıda gösteren her türlü kalıp yargılar ve söylemlerdir (Çağlar König, 1992; Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD), 2018).

Feminizm: “Feminizm kadın-erkek arasındaki ilişkiyi aile, eğitim, iş dünyası, siyasi hayat, kültür ve tarihe kadar geniş bir yelpaze içinde sorgulayan ve kadın-erkek arasındaki iktidar ilişkisini değiştirmeyi amaçlayan siyasi bir harekettir.” (Aktaş, 2013).

Toplumsal Cinsiyet: “Kadın veya erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamlar ve beklentilerdir. Bireyin biyolojik yapısı ile ilişkili olarak bireyi kadınsı veya erkeksi olarak karakterize eden psikososyal özelliklerdir” (Rice, 1996, akt. Yaşın Dökmen, 2019, s.20).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: “Kadın ve erkeklerin insan haklarını kullanmak ve bulundukları toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve politik gelişimine katkıda bulunmak ve bunlardan faydalanmak, ülke kaynaklarının kadın ve erkek tüm bireylere eşit erişiminin sağlanması ve bireylerin eşit koşul, muamele ve fırsatlara sahip olmasıdır” (Ecevit, 2021, s.24).

Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları: Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin toplumdaki bireylerin yapması gerektiği düşünülen davranışların erkek veya kadınlara göre uygun olduğunun düşünüldüğü tutumlardır (Menekşe, 2019).

Toplumsal Cinsiyet Roller: Cinsiyet özelliklerine göre toplumların bireylerden bekledikleri ve yapmalarını istedikleri davranışlardır. (Vatandaş, 2007).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet, cinsiyet kavramı ile iç içe olan ancak bu kavramdan farklı yönleriyle ayrılarak oluşan bir kavramdır. Toplumsal cinsiyetten bahsedebilmek için öncelikle cinsiyet kavramını ortaya koymak gerekmektedir. Cinsiyet, Türk Dil Kurumu (TDK) genel sözlüğünde “bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiye ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu (TDK), 2021). Cinsiyet, erkek veya kadın olmayı biyolojik olarak tanımlarken, toplumsal cinsiyet bu kavramın toplum yönünü ele alır. Toplumsal cinsiyet, kadın veya erkek olmanın toplum ve kültürdeki karşılığıdır, toplumun kadın ve erkeklerden beklentisi, biyolojik kimliklere yükledikleri kadınsılık ve erkeksiliktir (Yaşın Dökmen, 2019).

Cinsiyet bireye anne karnında olduğu andan itibaren verilen, tercih hakkı bulunmayan (ileri tıbbi yöntemler hariç), doğuştan atfedilen bir özellikken; toplumsal cinsiyet, bireye toplum tarafından biçilen rolleri, statüleri, görev ve sorumlulukları, toplumun bireyi nasıl görüp algıladığını, bireyden beklentilerini kapsar ve sosyal yapılandırma sonucu oluşmuştur (Öngen ve Aytaç, 2013). Toplumsal cinsiyet ortaya çıkışı çok da eskilere dayanmayan Ann Oakley tarafından sosyolojiye kazandırılan bir kavramdır (Vatandaş, 2007). Bazı çalışmalarda ise bu kavramın ilk kez Amerikalı feministlerin, cinsiyete dayalı ayrımların biyolojik olmasından ziyade kadın ve erkek arasındaki farklılıkların sosyal ve kültürel olduğunu savunmalarıyla ortaya çıkıp Sosyal Bilimler Ansiklopedisi (Encyclopedia of Social Sciences)’nde yer aldığı söylenmektedir (Scott, 2007; Yaşın Dökmen, 2019). Joan Scott’da toplumsal cinsiyetin cinsiyetler arasında var olduğuna inanılan farklara verilen anlamlar olduğunu savunmaktadır (Rose, 2018).

Cinsiyet doğuştan gelir, toplumsal cinsiyet toplumun icadıdır; cinsiyet değişmez, toplumsal cinsiyet kültüre, yaşanılan ülkeye hatta şehire, aileye göre değişebilir (Saraç, 2013). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki bu farklılıklar esasen kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklardan oluşmuştur. Kadın ve erkek biyolojik olarak birbirinden farklı yaratılmıştır ancak bu sadece cinsiyetle alakalıdır. Kadınlardan

duygusal, zayıf, uysal, fedakâr, itaatkâr olmalarını beklemek; erkeklerden sert, güçlü, zeki, iktidar sahibi, korumacı olmalarını beklemek toplumsal cinsiyetin getirmiş olduğu durumlardır (Kreusel ve Speck, 2020).

Feminizm ve Toplumsal Cinsiyet

Michel'in tanımına göre feminizm kadınların kendi aralarında oluşturdukları bir dayanışma ile erkek egemen dünyaya karşı başlattıkları toplumsal bir mücadeledir (Michel, 1993; akt. Özüdoğru, 2018). Kadın merkezli bir bakış açısının ürünü olan feminizm, kadınların toplumsal yaşamdaki eşitsiz ve ikincil konumlarını inceleyen ve özgürleşme mücadelelerini oluşturan politik bir harekettir (Güneş, 2017). Feminizm 18. yüzyılda İngiltere'de orta sınıf İngiliz kadınlarının eşitsiz yaşama verdiği tepki olarak başlayan bir kadın hareketidir (Çaha, 2013). Kapitalizm ile beraber gelen eşitlik, özgürlük ve adalet düşünceleri Fransız İhtilali ile birleşince feminist düşüncenin gelişimine katkı sağlamış ve feminizm kadınların sadece cinsiyetleri nedeniyle maruz kaldıkları baskı ve kısıtlamalara karşı talep edilen hakların mücadelesinin tarihe yansımasıdır (Değirmenci, 2017). Kadınlar eşitlik, özgürlük, adalet gibi kavramların dışında tutulduklarını, kamusal alanda erkeklerin birinci planda olup kendilerinin ikinci plana itildiklerini fark ettiklerinde belirli taleplerle kadın hareketini başlatmışlardır (Çaha, 2013; Değirmenci, 2017).

Feminizm tek bir hareket olarak değil, dalgalara ayrılmış bir şekilde ve farklı dönemlerde karşımıza çıkmaktadır. Birinci dalga feminizm eşitlik, özgürlük ve adalet kavramları eşliğinde, 18. yüzyılda kadınları kamusal alana, ev dışı yaşama çekecek olan eğitim, çalışma, seçme ve seçilme gibi temel hak ve özgürlükleri ve fırsat eşitliği talebini istemekle başlamıştır (Güneş, 2017). Birinci dalga feminizm hareketi ile eğitim, iş, devlet işleri gibi çoğu alan toplumsal cinsiyet kavramıyla şekillenmiş ve birinci dalga feminizm, I. Dünya Savaşı sonrasında birçok ülkede kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması ile son bulmuştur (Aktaş, 2013; Nalbant ve Korkmaz, 2019). Birinci dalga feminist hareketin en önemli gelişmelerinden bir diğeri ise Versailles Antlaşması ve Milletler Cemiyeti'nin temel belgesine "eşit işe eşit ücret" yazdırılmış olmasıdır. Ancak savaş sonunda cepheden işlerinin başına dönen erkekler kadınların evlerine dönmesi gerektiğini söylemiş, aile kavramı ve annelik ön plana çıkartılmış ve kadınlar kamusal alandan dışlanmaya çalışılmıştır (Kolay, 2015; akt. Değirmenci, 2017).

İkinci dalga 1960'lı yıllarda başlamış ve Simone De Beauvoir'ın İkinci Cinsiyet adlı kitabında geçen “kadın doğulmaz kadın olunur” sözü, ikinci dalga feminizmin temel noktasını oluşturmuştur (Değirmenci, 2017). Kişisel olan politiktir ve bütün kadınlar kız kardeştir sloganları bu dönemin temel ifadeleridir ve ikinci dalga feministler kadınların rollerini sorgulamışlardır (Altınbaş, 2006; akt. Değirmenci, 2017; Kolay, 2015; akt. Özüdoğru, 2018). Feministler kadınların erkeklere kıyasla daha dezavantajlı olduğunu savunur ve feministlere göre kadınların ezilmesinin sorumlusu erkek egemen sistem olan ataerkidir (Güneş, 2017; Rose, 2018). İkinci dalga feministler toplumsal cinsiyet kavramı üzerinden kadın erkek eşitliğini sorgulayarak toplumsal cinsiyetin belirli sosyal rollere uygun kalıp yargılar ile oluştuğunu, cinsiyetin biyolojik, toplumsal cinsiyetin kültürel olduğunu savunmuş, kişisel olanın politik olduğu görüşüyle aile, özel ve üretim alanlarındaki feminist mücadeleyi kişisel değil politik olarak ortak bir noktada buluşturmuştur ve kadının kendi bedeni hakkında söz sahibi olma isteği, kamusal alanda kadın olarak var olma ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırma çabaları dönemin belirleyici unsurları olmuştur (Şerbetçi, 2013; Değirmenci, 2017; Rose, 2018).

Üçüncü dalga feminizm ise 1980'lerde ortaya çıkmış ve ikinci dalga hareketin tüm kadınları birleştirmesine karşı gelerek farklı etnik köken, cinsel tercih, sınıfsal farklılıklara yönelerek her kadının bireysel olarak kendi hikayesinin olduğunu ve farklılıkların evrensel değil bireysel bir bakış açısı ile ele alınması gerektiğini vurgulamıştır (Özüdoğru, 2018). Feminist hareketler esasında toplumsal cinsiyetin getirmiş olduğu kültürel ve toplumsal olgular ile toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına yapılan bir başkaldırıdır. Değişen dünya düzeninde ikinci plana, ev yaşamına itilen, temel yurttaşlık hak ve özgürlüklerine bile sahip olamayan kadınların birleşerek erkeklere direkt olarak tanınan hak ve özgürlüklere mücadele sonucunda ulaşmalarıdır. Tüm bunlardan yola çıkarak feminizmin ve feminist hareketlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olduğu söylenebilmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal cinsiyet, geleneksel olarak kadına ve erkeğe özgü olduğu düşünülen kişilik özellikleri ve rollerinden (davranışlar) oluşur ve buna toplumsal cinsiyet rolleri denir (Vefikuluçay Yılmaz ve diğerleri, 2009; Yaşın Dökmen, 2019). Toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde ve bireye aktarılmasında çevre, anne-baba,

öğretmenler, kitle iletişim araçları ve dilin etkisi büyüktür (Seçgin ve Tural, 2011). Toplumsal cinsiyet rolleri kadından ev işlerinden sorumlu olmasını, çalışma hayatında aktif olmamasını, çocuk büyütüp onunla ilgilenmesini, fedakâr olmasını beklerken; erkekten evin reisi olmasını, iş hayatında aktif olmasını, para kazanmasını, başarılı olmasını, güçlü olmasını, ev işleriyle ilgilenmemesini bekler (Esen, Soylu, Siyez ve Demirgürz, 2017). Ancak kadın ve erkek aile, sosyal, meslek ve iş hayatında eşit şartlara ve haklara sahip olmalıdır, bu toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için önemli bir husustur (Akın ve Demirel, 2003; Basow, 1992; akt. Esen ve diğerleri, 2017).

Erkeğe dayatılan toplumsal cinsiyet rolleriyle ise ondan sürekli kendini kanıtlaması, mantıklı ve başarılı olması, kendisinden güçsüz olarak gördüğü kadına sahip çıkması beklenir (Onur ve Koyuncu, 2004). Toplumsal cinsiyet rollerine göre erkek duygularını bastırmalı, ağlamamalı, sevgisini çok göstermemelidir ancak bu şekilde duygularını bastıran erkekte öfke birikir ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerinden öğrendiği kadın üstünde güç kurma, söz hakkına sahip olduğunu düşünme şiddeti doğurur (Çelik, 2016). Böylece erkek kontrol altında tutmak için kadına şiddet uygular, sesini çıkarmaya başlayan kadını susturmak için şiddet uygular, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden çıkmaya çalışan kadına şiddet uygular, bastırılmış duyguları yaşayamayan erkeğin iletişim kurma hali şiddet olmaktadır (Çelik, 2016).

Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları ve Kadın – Erkek Arasındaki Hiyerarşik Düzen

Cinsiyet rollerine ilişkin çeşitli kalıp yargılar vardır. “Kalıp yargı, bir grubun üyeleri hakkında, sadece o grubun üyeleri olmaları nedeniyle sahip olunan bir dizi inanç ve beklentilerdir” (Feldman, 1998; akt. Yıldırım, 2020). Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, çeşitli davranışların kadın ve erkeğe uygunluğuna inanılması, kadın gibi ve erkek gibi davranmaktır (Güney, 2012). Bu kalıp yargılar bireylerin sosyal ve mesleki yaşantılarını büyük oranda etkilemektedir. Sosyal hayattaki kalıp yargılar çevremizde sıklıkla karşılaştığımız türden olaylardır; kadınlar iş hayatı ve çocuğu arasında kalırsa kesinlikle çocuğunu seçmelidir, eşini memnun etmek her şeyden önce gelmelidir, kadın fedakâr ve cefakâr olmalıdır; erkekler çalışıp para kazanmalıdır, ev işleriyle ilgilenmek ve kendi çocuğuna bakmak erkeğe yakışmayacak bir davranıştır gibi kalıplaşmış cümleler hem kadınların hem de erkeklerin sık sık karşılaştığı durumlardır. Tüm bu

kalıp yargılar kadın ve erkeklerin sosyal, aile, meslek yaşantılarını olumsuz etkilemektedir.

Toplumda kabul gören bu kalıp yargılar esasında toplum tarafından meydana getirilen toplumsal cinsiyet normlarından etkilenererek oluşmuştur. Toplumsal cinsiyet normları bireye erken çocukluk döneminden itibaren en çok da ailesi tarafından gösterilen tutumlarla aşılır ve bireyin cinsiyetle ilgili davranışlarının ailesinin kız veya erkek çocuklarından bekledikleri davranışları sergilemeleri için gösterdikleri yönlendirmelerle şekillenir (Yağan Güder ve Güler Yıldız, 2016). Çocukların okul öncesi dönemde kendilerine oyun arkadaşı seçerken kızların kız arkadaş, erkeklerin ise daha çok erkek arkadaş seçtikleri; kızların kız oyunları diye tabir edilen evcilik, anne olma, ip atlama; erkeklerin erkek oyunları diye tabir edilen futbol, araba yarışı, koşu yarışı gibi oyunları tercih ettikleri yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur (Taş ve Yağan Güder, 2012). Ebeveynler daha çocukları dünyaya gelmeden onlara toplumsal cinsiyet normlarını karşılayan renklerde ve şekillerde oyuncaklar almaya başlarlar ve bu oyuncak seçimleri çocuklarının ileri dönemlerdeki renk ve oyuncak seçimlerini de etkilemektedir (Alabay ve Yağan Güder, 2016). Kızların daha çok bebeklerle oynaması, erkeklerin ise daha çok arabalarla oynaması; kızların daha sakin oyunları tercih ederken erkeklerin yarış ve dövüş tarzındaki oyunları tercih etmeleri onlara toplum ve aileleri tarafından öğretilen bir algıdır.

Masallar, çizgi filmler hatta reklamlar bile toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına göre inşa edilir. Masallarda kız çocuklarına itaatkâr, fedakâr, sabırlı ve pasif olmaları öğretilir ve masallardaki kadın kahramanlar hep bir prens tarafından kurtarılmayı bekleyen, kendi çabasıyla bulunduğu kötü durumdan çıkamayan, kaderine razı olup bir gün onu kurtaracak olan kişiyi bekleyen karakterler olarak tasvir edilirken; erkek karakterlerin görevi onları bekleyen prensesleri kurtarmak ve onlara sahip çıkmaktır (Sezer, 2019). Ebeveynlerin farkında olmadan çocuklarının önüne sundukları bazı masallar erkek çocuklarına kızları koruması gerektiğini, zeki ve aklını kullanan taraf olması gerektiğini öğretirken kız çocuklarına erkeğin gerisinde durması gerektiğini bilinçaltına empoze etmektedir (Boynukalın, 2015).

Çizgi filmlerde, kadınlara her daim güzel ve bakımlı olması gerektiği, evine bağlı, itaatkar ve erkeğin otoritesini sorgulamaması gerektiği, bağımsızlık istememesi aksi takdirde cezalandırılacağı, duygusal ve sabırlı olması gerektiği öğretilirken; erkeğe

istediğini yapabilme özgürlüğüne sahip olduğu, bağımsız ve otoriteye karşı gelebilme yetkisine sahip olduğu, ev içi sorumluluklardan kaçabileceği çünkü bunun onun doğasına ait bir özellik olduğu öğretilmektedir (Şenol, Erdem, Uzun ve Erdem, 2016; Özsoy ve Taşdelen, 2016). Reklamlarda ise var olan toplumsal cinsiyet öğeleri pekiştirilerek insanlara sunulur (Gündüz Kalan, 2010). Kız çocukları yetişkin kadın rollerinde ve kadın tüketim alanlarında yer alırken, erkek çocukları yetişkin erkek rollerinde ve erkek tüketim alanlarında yer alıp; erkekler otoriteyi ve gücü temsil ederken, kadınlar daha çok manken olarak kullanılır (Uluyağcı ve Yılmaz, 2007).

Tüm bu araçlarla toplumsal cinsiyet algıları nesilden nesile devam ettirilir ve erken çocukluk döneminden yetişkin bir birey olana kadar hatta yaşam sonuna kadar başka bireylere aktararak sürdürülür. Tüm bu durumlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini oluşturan normlar, kalıp yargılar, geleneksel düşünceler hemen hemen her toplumda aynı, bazılarında daha az bazılarında daha çok olacak şekilde kadın ve erkek arasında bir hiyerarşik düzenin olduğunu açık ve net bir şekilde ortaya koymaktadır. Çoğu alanda erkek kadından daha üstün görüldüğü için kadın toplumda ezilen ve dışlanan konumuna doğru itilmiş ve artık bu durum normal bir hal almıştır. Son yıllarda ise başlangıçtan bu yana süregelen bu düzen artık çatırdamaya başlamış ve 21.yy'da kadın bu hiyerarşik düzendeki konumundan çıkarak eskiye oranla daha çok yol kat etmiştir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet eşitliği, bir toplumdaki kadın ve erkek bireylerin insan haklarından eşit bir şekilde faydalanmaları, toplumun her açıdan gelişimine eşit şekilde katkıda bulunmaları ve bulundukları toplumun hak ve fırsatlarını eşit şekilde kullanmaları, bireylerin eşit koşullara sahip olup eşit muamele görmesini ifade etmektedir (Ecevit, 2021). Toplumsal cinsiyet eşitliği denildiğinde genel olarak akıllara dezavantajlı olarak görülen taraf olan kadınların eşitsiz durumlara maruz kalması ve bundan dolayı da toplumda eşitlikçi bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği gelmektedir. Alan yazın incelendiğinde Türkiye'de toplumsal cinsiyet ile ilgili yapılan çoğu çalışmada (Dedeoğlu, 2000; Kaçar, 2007; Dinç Kahraman, 2010; Bingöl, 2014; Özaydınlık, 2014; Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi, 2020) genellikle kadınların konu edildiği görülmüştür. Bundan dolayı toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı Türkiye'de ve dünyada daha çok kadınlarla

ilgili olmakta ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına ve eşitsizliklerine daha çok kadınlar maruz kalmaktadır (Bingöl, 2014).

Toplumsal cinsiyetin varlığı Türkiye’de bölgelere hatta şehirlere göre değişmektedir ve en çok mağdur olan ataerkil toplumda, topluma ve erkeğe göre davranan kadınların doğu bölgelerinde olduğu yapılan bir çalışmada ortaya konulmuştur (Ökten, 2009). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliğinden bahsederken eşitlikten ziyade kadınların maruz kaldığı eşitsiz durumlardan ve bunların sonuçlarından bahsedilmektedir. Eşitsiz durumlar kadınlar için her alanda kendini göstermektedir. Eğitim, sağlık, hukuk, siyaset, ekonomi, meslek yaşamı, toplumsal düzen, sosyal yaşam gibi alanların hepsinde kadınlar geri plana itilip toplumda erkeklerden daha başarısız, daha yetenezsiz, daha az değere layık görülmektedir ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini ve eşitsizliklerini reddeden kadınlar ise dışlanma ve şiddet gibi yöntemlerle cezalandırılmaktadır (Dinç Kahraman, 2010).

Sağlık alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin olması demek bireylerin sağlık hizmetlerine eşit şekilde ulaşabilmesini ifade etmektedir. Nergiz, Çınar, Karadağ Çaman ve Karabey (2017), Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı’nın oluşturmuş olduğu stratejik eylem planını inceledikleri “toplumsal cinsiyet merceğinden sağlık politikalarına bakış” isimli çalışmalarında toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında eşitlik kavramı doğrultusunda Türkiye’de var olan politika ve eylem planlarının sağlık uygulamaları içerisinde yeterli seviyede olmadığını belirtmişlerdir. Kadın sağlığı genel olarak ailesi ve yaşadığı toplumdan kaynaklanan sorunlarla etkilemektedir ve kadının toplumdaki statüsü sağlık hizmetlerinden yararlanmasını, psikolojisini ve doğurganlığını etkilemektedir (Eroğlu, 2012; akt. Coşkun ve Özdilek, 2012; Şahiner ve Akyüz, 2010).

Yapılan bir araştırmaya göre (Kitiş ve Şanlıoğlu Bilgici, 2007) Türkiye’de doğu ve güneydoğu bölgelerinde yaşayan kadınlar ailesinden veya eşlerinden izin almadan ya da yanlarında herhangi bir erkek birey olmadan hastaneye gidememektedir ve erkek doktorlara muayene olamamaktadır bu durum da onların sağlıklarını olumsuz etkileyip sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını engellemektedir. Kadına yönelik fiziksel ve psikolojik şiddet, bazı ülkelerde yapılan kadın sünneti uygulaması, bekâret kontrolü, taciz, kadın intiharları, gebelik gibi durumlar sağlık alanını da kapsamaktadır ve kadının hem fiziksel yaşantısını hem de psikolojik yaşantısını sağlık yönünden etkilemektedir

(Coşkun ve Özdelek, 2012). Ayrıca sağlık hizmetlerinin sunulmasında erkek ve kadın çalışan olmak kavramları Türkiye’de farklı açıdan ele alınmaktadır. Toplumsal algı olarak doktorluk erkek mesleği, hemşirelik kadın mesleğidir. Ancak kadın hastaların erkek doktorlara muayene olması toplumsal olarak yanlış hatta ayıp olarak karşılanmaktadır. Bu toplumsal algıya rağmen toplumda hemşirelik yapan erkek birey sayısı giderek artmaktadır (Orhan ve Reşat Yücel, 2017). Eğer kadınların erkek doktorlara muayene olmasının ayıp olması normu toplumda devam edecek ise de o halde kadınların eğitim haklarına (özellikle de yükseköğrenim) ulaşmaları desteklenmeli ve doktorluk erkek mesleği olarak görülmekten çıkarılmalı meslekler arasında cinsiyet ayrımcılığı yapılmasına bir son verilmelidir.

Feminist bakış açısına göre geleneksel hukuk ataerkil ideoloji tarafından kadın kapsam dışı bırakılarak ataerkil kültürel normlara göre oluşturulmuştur ve mevcut toplumsal cinsiyetçi anlayışa göre inşa edilmiştir (Değirmenci, 2017). Feminist düşüncenin hukuka karşı söylediği hukuk adaletsizdir sloganı hukuka toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında bakıldığında ortaya atılmıştır (Uygur, 2015). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 10. maddesinde “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” denilmekte bu maddenin ek fıkrası ise “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz” şeklindedir (m.10). Türkiye’de kadın ve erkek bireyler kanun önünde eşit temsil edilmektedir.

Türk Medeni Kanun’un ev düzeni kısmında “aile halinde yaşayan birden çok kimsenin oluşturduğu topluluğun kanuna, sözleşmeye veya örfü göre belirlenen bir ev başkanı varsa evi yönetme yetkisi ona ait olur. Evi yönetme yetkisi, kan veya kayın hısımlığı, işçilik, çıraklık veya benzeri sebeplerle ya da koruma ve gözetme ilişkisi içinde ev halkı olarak bir arada yaşayanların hepsini kapsar.” (m.367). Bu maddede geçen evi yönetme yetkisi ev başkanına aittir ibaresi toplumda evin reisi erkektir, erkek ne derse o olur şeklinde hayata geçmiştir. Bu şekilde kurulan aile düzeni ile kadının ev işi yapmaktan veya çocuk bakmaktan başka herhangi bir söz hakkı yoktur çünkü söz söyleme yetkisi evin reisi olan erkektir. Bu düşünce de kadınları ev yaşamında bile ikinci plana itmektedir. Hukuk düzeninde kadınlar soyut olarak erkeklerle eşit olarak kabul edilse bile şu anda var olan hukuk kuralları kadınların sadece haklarını değil yaşamlarını bile korumakta yetersiz kalmaktadır. Kadına şiddet, kadın ölümleri, namus

cinayetleri, töre cinayetleri Türkiye’de azımsanmayacak seviyededir. Kadın cinayetlerinin önüne geçemeyen ve caydırıcı olamayan bir hukuk düzeni kadınları koruyamamakta ve onları bu sistem içerisinde çaresiz bırakmaktadır.

Çalışma yaşamında kadınların düşük katılımının ve ev içindeki düşük statülerinin sebebi toplumda var olan kadın erkek eşitsizliğidir (Özvarış, 2015). İş hayatında toplumda genel olarak “kadın bu çalışmasa da olur, evinde çocuklarına baksın yeter” algısı var olduğu için ve erkekler kadınlardan daha başarılı ve özellikle ev geçindirme sorumluluğunun erkeklerde olduğu düşünüldüğü için kadının çalışmasına ya da çalışsa bile bir erkekten daha fazla ücret almasına sıcak bakılmamaktadır. Toplumda var olan bu düşünce kadınları kamusal alandan itmeye çalışmakta bazen de kadının evlilik hayatı veya annelik durumu üzerinden göndermeler yapılarak kadına baskı uygulanmaktadır. Kadının evli olması veya evlenecek olması ihtimali, hamile olması veya hamile kalabilme ihtimali ona daha az istihdam alanı sağlamakta ve kadının önüne bu durumları sorun olarak koyarak işten kolaylıkla çıkarabilme hakkını işverenlere sağlamaktadır (Özvarış, 2015). Oysaki evlilik veya baba olma durumu erkek çalışanlar için hiçbir şekilde sorun teşkil etmemektedir.

Toplumlarda meslekler kadın ve erkeğe özgü meslekler olarak ayrılmıştır ve erkekler kamusal alana, bilime ve iş hayatına yönlendirilmiş daha çok doktor, polis, mühendis, mimar gibi mesleklere yakıştırılmışken kadınlar daha çok öğretmenlik, hemşirelik, çocuk bakıcılığı, bakım merkezlerinde hizmet veren çalışanlar olarak gruplandırılmıştır (Çetin Gündüz ve Tarhan, 2017). Tüm bu kalıp yargılar kadın ve erkeklerin sosyal, aile, meslek yaşantılarını olumsuz etkilemektedir. Türkiye’de kadının ailesine bakmak için evde kalması, ailesi için fedakârlıklar yapması, çocuğunu büyütmesi ve ailesini ayakta tutması, çalışacaksa bile ailesinin onayının olduğu ve eşinden daha düşük ücretli bir işte çalışmasının düşünülmesi toplumsal cinsiyetin getirdiği kalıp yargılar ve eşitsizliklerin sonuçlarıdır (Dedeoğlu, 2000). Günay ve Bener’in (2011) çalışmasına göre Türkiye’de kadınlar toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı “evde kadının (beslenme, temizlik, giyim, çocuk bakmak) ve erkeğin (tamir, bakım) yapması gereken işler vardır, düşük maliyetli ürünleri seçmek kadının sorumluluğundadır” şeklinde değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada da görüldüğü gibi kadınlar bile kendilerini toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının içine sıkıştırmış ve geleneksel olandan başka bir şey düşünmemiştir. Erkeğin evdeki görevi tamir ve

bakımla sınırlandırılmış ve sadece kazandığı parayı “düşük maliyetli” şeyler için harcamak kadına bırakılmıştır.

Kadınların ülke ekonomisindeki konumunu görmek için işgücüne katılım oranına, istihdam oranına, ücret oranına bakmak gerekmektedir (Hacıoğlu Deniz ve Haykır Hobikoğlu, 2012). TÜİK’ in Mayıs 2021’de yayınlanan “Temel İşgücü Göstergeleri 15+ yaş” verilerine göre 2021 yılı mart ayında erkeklerin istihdam oranı %61,9 iken kadınların istihdam oranı %26,4’tür. Aynı istatistiklerin yine Mart 2021 verilerinde erkeklerin işgücüne katılma oranı %70,2 iken kadınların işgücüne katılma oranı %31,4’tür (TÜİK, 2021). Bu veriler göstermektedir ki Türkiye’de kadınların istihdam oranları hem erkeklerle kıyaslanamayacak kadar düşük hem de kadınlar açısından çok yetersiz seviyededir.

Kadınların sadece ekonomik anlamda istihdam alanları ve çalışma yaşamında düşük oranlara sahip olması değil çalıştıkları işlerde eşit ücret alamamaları da bir sorundur. Bu sorun kadın ve erkeklerin aynı işte çalışıp kadınların erkeklerden daha az ücret almaları durumudur (Erikli, 2020). TÜİK verilerinde eğitim durumuna göre cinsiyete dayalı ücret farkı: 2018 yılında yüksekokul ve üstü kademedeki eğitim almış kadın ve erkeklerin arasındaki ücret farkı %19,6’dır. Bu oran meslek lisesi eğitimi almış kadın ve erkeklerde %28,8 ile en yüksek seviyededir (TÜİK, 2020). Oysaki İş Kanunu’nun 5.maddesinde “aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılmaz. İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz”, aynı kanunun 99/a maddesi de “bu kanunun 5. maddesinde öngörülen ilke ve yükümlülüklerle aykırı davranan işveren veya işveren vekiline bu durumdaki her işçi için yüz elli Türk lirası (2016 yılı için geçerli tutar) idari para cezası verilir” hükümleri yer almaktadır (İş Kanunu, 2003). Ancak veriler ışığında bu maddelerin gerekli yeterlilikte ve caydırıcılıkta olmadığı görülmektedir.

Tüm bu sorunların yanında bir de mobbing sorunu bulunmaktadır. Mobbing çalışma ortamlarında çalışanların veya yöneticilerin bir başka çalışana uyguladıkları psikolojik tacizi veya yıldırma, soğutma durumlarını içinde barındırmaktadır ve yapılan çalışmalara göre kadınlar erkeklere göre daha fazla mobbinge maruz kalmaktadır (Aşkın ve Aşkın, 2018). Bu mobbinglerin başka bir boyutu ise cam tavan sendromudur. Belirli

bir eğitim almış ve bir mesleğe sahip olan kadınlar çalıştıkları kurumlarda yükselmek istediklerinde görünmez bir engele, cam bir tavana maruz kalmaktadırlar.

Cam tavan sendromu, kadınların çalıştığı kurumlarda (kamu kurumu veya özel sektör fark etmeksizin) işini en iyi şekilde yapmaya çalışan ve buna karşılık hak ettiği pozisyona gelmeyi arzulayan kadınların karşılaştığı görünmez, yapay, belirsiz engellerdir (Aycan, 2004; Örücü, Kılıç ve Kılıç, 2007). Bu kendisi görünmeyen ancak etkisi açık bir şekilde görünen engel, kadınların erkeklerden daha bilgisiz veya başarısız olmalarından değil, toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, ayrımcılık, kadınların annelik ve evlilik durumları dolayısıyla ortaya çıkmaktadır (Broughton ve Miller, 2009; akt. Yıldız, 2014).

Şiyve (2021), cam tavan sendromunun iki önemli faktörünün olduğunu söylemektedir. İlk olarak kadın kendi kendine engeller koymaktadır, daha fazla çalışması gerekeceğini ve ailesi ile ilgilenemeyeceğini düşünüp kendini ailesine karşı yetersiz hissetmektense terfi almamayı seçmektedir. İkinci olarak ise çevresel faktörler kadın üzerinde baskı yaratıp kadının yükselmesinin önünde engel oluşturmaktadır. Erkekler kadınların kendilerinden başarısız olduklarını, bu pozisyona bir erkeğin gelmesi gerektiğini savunarak, özellikle annelik ve evlilik durumunu öne sürerek kadının yetersiz olduğunu söylemektedir ve genellikle yönetici pozisyonuna veya daha üst kademelere erkeklerin gelmesini doğru bulmaktadırlar.

17. yüzyıl feministlerinden biri “bir erkek avantajını daha iyi eğitime ve daha fazla bilgi araçlarına borçluysa, kendini kadından daha yukarda görmemeli, elleri bağlı bir adamı dövdüğü için cesaretiyle övünmemeli” demiştir (Fine, 2020, s.18). Erkek her alanda kadından daha yukarda olduğu kabul edilerek ve ataerkil sistemde kadından daha fazla değere sahip olarak bütün imkanlardan kadının haklarını da alarak yararlanmış, kadına bu bütün pastanın çok daha az kısmı verilmişken bir erkeğin bir kadından daha üstün, daha başarılı, daha yetenekli, daha cesur, daha çalışkan olduğundan bahsetmek ve kadını değersizleştirip aşağı çekmek doğru bir yaklaşım değildir.

Erkekler ve Toplumsal Cinsiyet

Toplum kadına olduğu gibi erkeğe de belirli cinsiyet rolleri yüklemiştir. Bu roller kadınıki gibi erkeği dışlayan ve onu kadının etkilediği kadar kötü etkilemeyen roller olsa da erkek de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kapsamında yer almaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin oluşmasında büyük pay erkeklere ait olsa da kurulan bu düzen erkeklerin de mutsuz, kısıtlı ve özellikle psikolojik açıdan sağlıksız olmalarının sebebidir (Bozok, 2011; akt. Arık, 2020). Belirlenen cinsiyet rollerinden birini veya birkaçını yapmayı reddeden erkek, toplum tarafından alay konusu edilir, dışlanır ve mutsuzlaştırılır. Ancak Özmeye ve Zubaroğlu Yanardağ (2016) ile Can ve Girgin Büyükbayraktar (2018)'in çalışmalarında bu algıyı oluşturan, devam ettiren ve böyle düşünenlerin çoğunluğunun erkek olduğu görülmüştür.

Erkekler aslında kendilerini diğer erkeklere kanıtlamaya çalışırlar, diğer erkeklerden onay beklerler ve erkekleri denetleyen, erkeklik derecelerini sıralayan, davranışları kadınsılık veya erkeksilik olarak değerlendiren, erkekliği kabul etmeyen ve dışlayan diğer erkeklerdir (Kimmel, 2013). Erkek kendini kanıtlamalıdır çünkü erkeklik kadınsılığın zıddıdır ve sınanıp kanıtlanması gereken bir şeydir (Kimmel, 2013; Çelik, 2016). Toplumun isteklerini başaramayan, duygularını açığa çıkaramayan ve bastırılan erkek kendini değersiz ve aşağılanmış hissedebilir ve bu durumda içinde bir öfke birikerek bunu çevresindeki insanlara bazen psikolojik bazen de fiziksel şiddet olarak yansıtarak kendini kanıtlayacağını, özellikle de kadın üzerinde iktidar sahibi olacağını düşünmektedir (Kimmel, 2013; Çelik, 2016).

Bu bağlamda söylenmelidir ki toplumsal cinsiyet normları kadınlar için eşitsiz bir düzen oluşturmakta, kadını dışlamaktadır ancak erkeklere de gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği yetisine bakmadan karakteristik özelliklerinin nasıl olması gerektiği, çalışması ve ailesini geçindirmesi gerektiği, düzen ve kural koyucu olması gerektiği, parasal durumlardan sorumlu olması gerektiği gibi pek çok sorumluluğu yüklemektedir. Yani erkeklik her ne kadar hiyerarşik düzende yukarda ve avantajlı konumda görülse de toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri erkeği de bastırmaktadır (Demirel, 2016).

Dil ve Toplumsal Cinsiyet – Dildeki Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri

Mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, kalıp yargıları ve kadın erkek rollerine ilişkin genel geçer düşünceler en çok iletişim kanallarından biri olan dil ile aktarılmaktadır. Gökberk, “dil bizim üzerimizde bir güçtür, düşüncelerimizi, değerlemelerimizi belirleyen bir güçtür” diyerek dilin bizi ne kadar etkilediğini gözler önüne sermiştir (Gökberk, 1997; akt. Akünal Okan, 1998). “Kadının toplumda ikinci planda oluşunu dil üzerinden izleyebilir ve dilin toplumsal cinsiyet rolleri oluşturmadaki

görevini görebiliriz, Türkçe’de dil yoluyla kadın olumsuzlanıp aşağılanmaktadır” (Aydınoglu, 2015).

Ural-Altay dil ailesinden olan Türkçe’de diğer dil ailelerinden olan diller gibi gramer açısından erillik ve dişillik yoktur (Doğan, 2011). Ancak Türkçe, günlük konuşma dilinde, kullanılan birleşik kelimeler, atasözleri ve deyimlerinde cinsiyet eşitsizlikleri barındıran, kadını yerip erkeği yücelten ifadeler bulundurmaktadır (Akata, 2019; Aydınoglu, 2015). Bu ifadelerin incelenmesine ilk olarak “kadın” kelimesinden başlanmalıdır çünkü Türkçe’de kadın kelimesi yerine “bayan, abla, kardeş” gibi birçok kelime kullanılmakta ancak kadın denmekten kaçınılmaktadır (Çağlar König, 1992). Türk Dil Kurumu’nun güncel Türkçe sözlüğünde ise kadın “1-Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen, 2-Analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri, becerileri olan, 3-Hizmetçi bayan, 4-Bayan” şekillerinde tasvir edilmiştir (TDK, 2021). Burada kadın kelimesine verilen anlamların kadını cinsiyet eşitsizliklerinin içine attığı, konumunun ev, görevinin ise hizmetçilik olduğu öğretilmiştir. Ancak Akata (2019) “güncel türkçe sözlükte kadın kavramı ve toplumdilbilimsel sezdirimleri” isimli makalesinde sözlükteki kadın kelimesini ve onunla beraber çıkan atasözü, deyim ve birleşik kelimeleri incelemiştir. Akata, güncel Türkçe sözlükte kadın kavramının toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir göstergesi olmasının sözlük ile alakalı bir durum değil, toplumun yansıması olduğunu dile getirmiştir. İncelenen sözcüklerin ise kadını toplumda ikincil konuma ittiğini belirtmiştir.

Çağlar König (1992) “Dil ve Cins Kadın ve Erkeklerin Dil Kullanımı” makalesinde, kadından söz ederken kullanılan dil kadını ötekileştirir, erkeğin yüceltilip kadının yerilmesine ve kadın ile ilgili olumsuz çağrışımların oluşturulmasına olanak sağlar demiştir. Çağlar König (1992)’e göre kadın ve erkekler farklı diller kullanırlar bu, toplumsal değer yargıları ve cinse bağlı rol beklentilerinden kaynaklanır, kadınlardan söz ederken ve kadınlar ile konuşurken kullanılan dil olumsuz çağrışımlara sebebiyet vermektedir. Sadece toplumda kadına yönelik konuşma şeklinde değil, kadınlar hemcinsleri ile konuşurken bile çoğu zaman bunun farkında değildirler. Şimşek (2006) “kadınlar arası konuşma sürecinde toplumsal cinsiyetin dil üzerinden sergilenmesi” yüksek lisans tezinde kadınların ev ortamında günlük konuşmalarını incelemiştir. Şimşek’in bu konuşmalarda rastladığı olgu kadınların kendi aralarında günlük konuşmalar gerçekleştirirken bile kendilerine atfedilen toplumsal cinsiyet öğelerini benimsedikleri ve konuşmalarında bunlara yer vermeleri olmuştur.

Aynı konu üzerinde çalışma yapan bir diğer araştırmacı Öztürk Dağabakan'dır. "Bir Toplumbilimsel Değişken Olarak Türkiye'de Kadın Dili Araştırmaları ve Görsel Medyada Kadın Dili" isimli makalesinde Öztürk Dağabakan (2016), kadınların konuşmalarında çok sık ön edat ve pekiştirici sözcük kullandıklarını, onaylatma kelimelerini kullanarak erkeklere göre daha duygusal, yumuşak ve kibar bir dil ile konuştuklarını, erkeklerin ise daha kesin ve direkt konuştuklarını ve kendilerini onaylatma gereksinimi duymadıklarını belirtmiştir. Kerimoğlu ve Doğan (2015) "Türkçe'de Cinsiyet Görünümleri ve Çağrışımsal Zihniyet" isimli makalelerinde yaptıkları anket ile Türkçe'de kelimelerin en çok erilliği çağrıştırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmacılara göre Türkçe yapı olarak erillik ve dişillik barındırmasa bile kullanılan sözcüklerde insanı belirten sözcükler sadece erkek için kullanılmakta ve kadın için kullanıldığının özellikle belirtilmesi gerekmektedir.

Türk atasözleri ve deyimleri de kadına yönelik eşitliksiz ifadeler barındırmaktadır. Kadınlar atasözleri ve deyimlerde bir kahramandan değersiz bir varlığa kadar geniş bir perspektifte ele alınmıştır (Okray, 2015). Atasözleri ve deyimler toplumsal cinsiyet eşitsizliğini üreten ve yeniden inşa eden bir konumdadır ve kadına yönelik şiddetin temelini oluşturmaktadır (Karakuş Umar, 2019). "Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimliği" makalesinde Türk atasözlerini kadın ve erkek kimlikleri açısından inceleyen Küçük (2003), mevcut kadın ve erkek profilini ortaya koyarak atasözlerinde kadın ile ilgili olumsuz ifadelere çok daha fazla yer verildiğini belirtmiştir. Türkçede "keseye kadın eli girerse bereketi gider" atasözü ile kadının paranın bereketini kaçırdığı, birikim yapamayacağı, para yönetiminden anlamadığı, "kadının işi tavukların eşinmesine benzer" atasözü ile kadının yaptığı işin düzgün olmadığı, bir hayır gelmeyeceği; Türkçe deyimlerinden "saçı uzun aklı kısa" deyimini ile kadın ile alay edildiği, "kadınlar hamamına çevirmek" deyimini ile gürültülü ve sesli bir ortam yaratıldığı; Türkçe'de kullanılan kötü kadın, kadın başına, kadın aklı, sokak kadını gibi birleşik kelimeler ile kadına dair olumsuz söylemlerin yer aldığı aşıkardır (Batur, 2011; Okray, 2015; Akata, 2019). Batur (2011) "Atasözleri ve Deyimlerde Kadın ve Kadının Sosyopsikolojik Özellikleri" makalesinde atasözü ve deyimleri kadın açısından inceleyerek "kadının hangi açıdan olumlu ya da olumsuz algılanacağı sözlerde net bir şekilde ifade edilmiştir, kadın bazen sevgi ve sadakatin bazen ise kin ve nefretin kaynağı olarak gösterilmiştir" şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Medya organlarında kullanılan dil de aynı şekilde kadını aşağı çeken bir dildir. Toplumda dilin kullanılış şekli kadını belli kalıplar içine sokar ve medya bunu düzeltmek ya da değiştirmek yerine yeniden üretilmesine katkı sağlamaktadır (Akünal Okan, 1998). “Dilde Cinsiyet Ayrımcılığı: Türkçe’nin İçerdiği Eril ve Dişil İfadeler Bakımından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde Güden (2006), Cumhuriyet ve Vakit gazetelerinin köşe yazarlarının kullandığı dildeki cinsiyetçi ifadeleri kıyaslamıştır. Bu gazeteleri seçmesinin sebebi siyasi görüşlerin cinsiyetçi dil kullanımında etkili olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Ancak elde ettiği sonuca bakıldığında cinsiyetçi dil kullanımının siyasi görüşle alakasının olmadığı ancak kullanılan dilin kadını ikincilleştirip ötekileştirmesine büyük bir katkısının olduğudur. Ceyhan (2014) “Yazılı Medyada Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinde Kullanılan Dilin ve Görsellerin İncelenmesi” uzmanlık tezinde kadına yönelik şiddet haberlerinde medyanın kullandığı dilin cinsiyetçi bir dil olduğunu, kadınların bu dil ile gazete haberlerine konu olmasının onların bir kez daha haksızlığa uğraması demek olduğunu ifade etmiştir.

Akmeşe ve Deniz (2015) “Kadına Yönelik Cinsiyetçi Söylemin İnternet Haber Portallarında Yer Alma Biçimleri” isimli çalışmalarında Türkiye’nin en çok tıklanan haber sitesinin hürriyet gazetesine ait olan site olduğu belirtmiş ve bu gazetede ki haberleri 15 gün süre içerisinde toplumsal cinsiyet bağlamında incelemişlerdir. Bu haber kaynağında kadını yüceltici ya da olumlayıcı sıfatların değil daha çok fiziksel özelliklerinin ve cinselliklerinin ön plana çıkarıldığı sıfatların kullanıldığı, genellikle mağdur ya da kurban olarak nitelendirildiği, kullanılan dilin cinsiyetçi söylemleri oluşturduğu ve toplumda yer alan cinsiyetçi söylemleri pekiştirdiği sonuçlarını elde etmişlerdir. Medya kadına şiddet ile ilgili haberleri de normalleştirerek sunmaktadır. Bununla ilgili Sarıoğlu ve Özgen (2019) “Basında Kadına Şiddeti Olumlayan Dil Kullanımı” makalelerinde Hürriyet, Sabah ve Posta gazetelerinin internet sitelerindeki haberleri bu bağlamda inceleyerek haber başlıklarında kadının başarısıyla değil daha çok objeleştirilerek ve mağduriyetleriyle veya uğradıkları şiddetle konu edinildiği, özellikle şiddet haberlerinin sağduyudan uzak olarak yansıtıldığı, cinayetlerin sebep sonuç ilişkisi içerisinde verilerek zanlının kendini haklı gösteren kıskançlık veya namus gibi terimlerin yer aldığı ifadelerine yer vererek kadını daha da aşağı, olayı da yapılabilir gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Kullanılan güncel konuşma dilinde de “kız gibi davranmak, kız başına, kadınlığını bil, kadınlar kibar ve duygusal olurlar, evi çekip çeviren kadındır, bilim adamı, insanoğlu, iş adamı, adam akıllı, adam gibi,

sözünün eri, erkek sözü, kadınlar hamamına çevirmek, kız gibi ağlamak, kız gibi kıvırtmak” gibi ifadeler aynı şekilde kadına konumunu bildiren, kadını erkekten daha aşağıda gösteren aynı zamanda erkeği aşağılamak için kadını kullanan kalıp yargılardır ve dildeki konumlarıyla kadın aleyhine olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin pekiştirilmesine yardımcı olmaktadır (TÜSİAD, 2018).

Kadın genel olarak dilin var olduğu her alanda bir tür dışlanma ve ezilme ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek için bazı araştırmacıların sunduğu çözüm yeni bir dil düzeni oluşturmak veya dışıl bir dil inşa etmektir. “Düşünce İnşacısı Olarak Dilin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Üzerindeki Rolü” isimli yüksek lisans tezinde Doğan (2020), dilin tarihsel gelişimini incelemiştir. Ona göre dil düşünceden önce var olarak düşünce yapısını etkilemektedir ve ataerkil sistemde dil de ataerkil yapıdadır. Dil sayesinde cinsiyetçilik ve eşitsiz söylemlerin varlığıyla eşitsizlik devam ettirilir ve var olan durum pekiştirilir. Bunun olmaması için dışıl yapıda bir dil sağlanarak kadınların sözleri yükseltilmelidir. Belek Erşen (2018)’de “Yeni Bir Dil Yeni Cinsiyet Düzeni” isimli makalesinde 52 kadın ile görüşmüş ve çalışma sonucunda mevcut eril dilin cinsiyete dayalı geleneksel yapıyı devam ettirdiğini, kadınların kendilerine ait bir dile ihtiyaç duyduğunu çünkü mevcut eril dil ile kadınların kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını veya yanlış ifade ettiklerini belirtmiştir.

Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Düzenlemeler

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gidermek için bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bunların başında Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasasının 10. maddesi gelmektedir. Bu maddede: “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” denilmiştir ve bu kanunun ek maddesinde: “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” denmektedir (m.10). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2008-2013 yıllarını kapsayan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı”, 2018-2023 yıllarını kapsayan “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı” oluşturulmuştur (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2021). 2009 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde “Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu” kurulmuştur (Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamaya Yönelik Ortamın Desteklenmesi Projesi, 2011). “Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun’da yapılan değişiklikler

ile 2006/17 Sayılı “Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler konulu Başbakanlık Genelgesi ve 2007/8 tarihli İçişleri Bakanlığı Genelgesi” hukuksal alanda yapılan düzenlemelerdir (Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamaya Yönelik Ortamın Desteklenmesi Projesi, 2011).

İş Kanunu’nda kadın-erkek arasındaki eşitliği sağlamak için gerekli maddeler bulunmaktadır (İş Kanunu, 2003). Aynı zamanda çalışma yaşamında kadına kolaylıklar sağlamak amacıyla annelik izni, geçici iş göremezlik ödeneği, emzirme ödeneği, yarı zamanlı çalışma, emzirme izni, geçici iş ilişkisi, doğum borçlanması gibi düzenlemeler de bulunmaktadır (Yılmaz, 2018). Gelir Vergisi Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik, Kredi Garanti Kurumlarına Sağlanacak Hazine Desteğine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Karar, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) de Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusundaki yasal düzenlemelerdir (İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD Türkiye), 2021).

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve dezavantajlı olan kız çocuklarının eğitime ulaşmalarını sağlamak amacıyla sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumları tarafından geliştirilen: “Haydi Kızlar Okula”, “Anne-Kız Okuldayız”, “Kardelenler-Çağdaş Türkiye’nin Çağdaş Kızları” gibi projeler de bulunmaktadır (Savaş, 2018). Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından da 8 Mart 2016 tarihinde yayımlanan “Yükseköğretim Kurumları Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi” yayınlanmış ancak kavramın farklı algılara yol açtığı gerekçesiyle Şubat 2019 tarihinde geri çekilmiş ve YÖK’ün resmi web sayfasından kaldırılmıştır (Türk Tabipleri Birliği, 2019). 2011 yılında imzalanan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” (İstanbul Sözleşmesi)’nin feshedildiği 20.03.2021 tarihli ve 31429 sayılı resmi gazete ile duyurulmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete, 2021). Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri en çok kadınlar için söz konusu olan bir durumdur ve yapılan girişimlere rağmen istenilen düzeye hala ulaşamamıştır (Demirgöz Bal, 2014).

Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim

Eğitim geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına ve normlarına karşı özellikle kadınları bilinçlendirmek, bir kırılma noktası oluşturmak ve yeni nesli toplumsal cinsiyet eşitliği düzenlemelerine göre eşitlikçi bireyler olarak yetiştirmek konusunda çok önemli bir yere sahiptir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu/United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF]' nun çalışmaları kapsamında hazırlanan “Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi Türkiye Raporu” unda “toplumsal cinsiyet eğitimi bir değer olarak çocuklara genç yaşta kazandırılmaya başlanmalıdır” ifadesi bulunmaktadır (UNICEF, 2003).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitimdeki yerine bakmak için Türk eğitim sistemindeki ders kitapları ve öğretim programları incelenmelidir. Bu konuyla ilgili Karakuş, Mutlu ve Diker Coşkun (2018)'un “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Öğretim Programlarının İncelenmesi” çalışmasının literatürdeki yeri büyüktür. Bu çalışmada 2017 ve 2018 yıllarındaki öğretim programları karşılaştırılmış ve “2017 yılı öğretim programında yer alan toplumsal cinsiyet içerikli ifadelerin 2018 yılı öğretim programındaki ifadelerden daha fazla olduğu yani 2018 yılı öğretim programının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açabilecek kavram ve ifadelerden arındırıldığı” sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramının ders kitaplarındaki yerine bakıldığında ise Gümüşoğlu (2008)'nin çalışması 1500'den fazla ders kitabı incelemesini içeren bu konudaki en kapsamlı çalışmadır. Bu çalışmada 1920'li yıllardan 1945 yılına kadar olan ders kitaplarında kadınların “ülkeyi ve uygarlığı öğreten öğretmenler” olarak sunulduğu, 1950'li yıllardan itibaren “ailenin hizmetçisi” olduğu ve çalışmanın yapıldığı 2008 yılı ders kitaplarından bahsederken ise “1950'li yıllardan daha kötü durumda” olduğundan bahsedilmiştir.

Ders kitaplarında olumlu düzenlemelerin yanı sıra olumsuz olan durumlar da vardır ve bu geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının, normlarının ve cinsiyetçi yaklaşımların bir kısır döngü halinde devam etmesine olanak sağlamaktadır. Öğretim programları ve ders kitapları cinsiyetçilikten arındırılmaya çalışılmasına rağmen örtük programda geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpları devam etmekte; öğretmen tutumları, okuldaki kültürel ortam ve konuşma dili ve oyunlar ile ortaya çıkmaktadır (European Commission, 2009; akt. Sayılan, 2012). Bu konu ile ilgili Saldıray ve Doğanay

(2017)'ın yapmış olduğu örtük programda toplumsal cinsiyetin ele alındığı çalışmada, okul örtük programını oluşturan; öğretmen davranışları, okulda kullanılan dil ve oyunların toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini barındıran bir yapıya sahip olduğundan ve bu yapının erkek öğrencilerin lehine, kız öğrencilerin aleyhine olduğundan bahsedilmiştir.

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ise kızların eğitime erişim ve tamamlama hakkına odaklanmış bulunmaktadır (Sayılan, 2012). 1995 yılında çıkarılan Pekin Eylem Planı ve Birleşmiş Milletler Tarafından 2000 yılında kabul edilen Milenyum Kalkınma Hedefleri “evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesini, cinsiyet eşitliğinin ve kadının haklarının geliştirilmesini, okullardaki toplumsal cinsiyet ayrımının ortadan kaldırılmasını sağlamak” için oluşturulmuştur (UNDP, 2000). Türkiye 1979 tarihli Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi [CEDAW]’ ni de imzalayan taraflardandır ve bu sözleşmenin onuncu maddesinde eğitimde cinsiyet eşitliğinden ve herkese zorunlu temel eğitim hakkının sağlanmasından bahsedilmiştir (m.10). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasası’nın 42. maddesinde de “kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz ve ilköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır” şeklindeki ifadeyle eğitim hakkı güvence altına alınmıştır (m.42). Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak üzere sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumları tarafından geliştirilen “Haydi Kızlar Okula”, “Anne-Kız Okuldayız”, “Kardelenler-Çağdaş Türkiye’nin Çağdaş Kızları” gibi projeler de bulunmaktadır (Savaş, 2018).

Türkiye’de eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği verileri ise bu konuda çok önemli bir noktada bulunmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]’nun yayınladığı “Okuryazarlık ve cinsiyete göre nüfus 2008-2020 / 15+ yaş” verilerinde okuma yazma bilmeyen 15 yaş ve üzeri erkeklerin oranı 2008 yılında %4,0; 2020 yılında %0,8 iken okuma yazma bilmeyen 15 yaş ve üzeri kadınların oranı 2008 yılında %15,8; 2020 yılında %5,8 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2021). Bu verilere bakıldığında kadınların eğitime ulaşma, okuma yazma öğrenme yüzdeleri 2008 yılında erkeklerden %11,8 daha az olsa da 2020 yılında bu fark %5’e düşmüştür. Ancak görüldüğü üzere Türkiye’de okuma yazma öğrenme oranının düşüklüğü hala kadınların aleyhine gelişen bir durumdur ve bu durum 12 yılda oran olarak azalsa da görülmektedir ki okuma yazma bilmeyen kadın sayısı okuma yazma bilmeyen erkek sayısından fazladır.

“Cinsiyete göre 25 yaş ve üstü nüfusta eğitime katılım oranı” verilerinde 2008 yılında erkeklerin ilköğretim eğitime katılma oranı %89,8; kadınların oranı %72,6 iken 2020 yılında erkeklerin oranı %98,1; kadınların oranı %87,7 olarak, ortaokulda 2008 yılında erkeklerin eğitime katılım oranı %43,3; kadınların oranı %26,8; 2020 yılında erkeklerin oranı %78,3; kadınların oranı %58,8 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2021). Bu oran lise eğitiminde 2008 yılında erkeklerde %32,5; kadınlarda %20,7; 2020 yılında erkeklerde %50,4; kadınlarda %37,9; üniversite eğitiminde ise 2008 yılında erkeklerde %12,1; kadınlarda %7,6; 2020 yılında erkeklerde %24,4; kadınlarda %19,9 şeklindedir (TÜİK, 2021). “Bitirilen eğitim düzeyine göre nüfusun dağılımı / 25+ yaş” verilerinde ise erkeklerin bir üniversite kurumundan mezun olma oranları 2008 yılında %10,2; kadınların oranı %6,5; 2020 yılında erkeklerin oranı %20,8; kadınların oranı %17,1’dir (TÜİK, 2021). Bu oranlar yüksek lisans ve doktora eğitiminde erkek ve kadınlarda doğru orantılı şekilde azalarak devam etmektedir.

İstatistiksel verilerin gösterdiği üzere kadınlar eğitimin her aşamasında erkeklere oranla eğitime daha az erişim ve devamlılık sağlamaktadırlar. Eğitime erişim ve devamlılık oranı daha az olan kadınlar için yukarıda bahsedilen 17. yüzyıl feministinin söylediği gibi erkeklerin daha iyi olduklarını iddia etmeleri kadının dezavantajlarından kaynaklanan bir durum olmasından dolayı, kendilerini kadınlardan daha yukarıda görmeleri yanlış bir yaklaşımdır. Ayrıca toplumda var olan kadının eğitim seviyesi eşinden düşük olmalıdır eğer düşük değilse hiç olmazsa eşit olmalıdır aksi söz konusu olamaz algısı da bir o kadar yanlış bir algıdır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırmak ve geleneksel toplumsal cinsiyeti ortadan kaldırmak veya azaltmak için, kadının çalışma, siyasal ve sosyal yaşama katılması için eğitim hakkına sahip olması ve bu hakkı sonuna kadar kullanması şarttır (Özaydınlık, 2014).

Sosyal Bilgiler Dersi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi [NCSS]’ ne göre; “Sosyal bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır.” (NCSS, 1993; akt. Doğanay, 2008, s.79-80). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlarında belirtildiğine göre ise hazırlanan öğretim programı ile öğrencilerin vatandaşlık eğitimi kazanması, hukuk kurallarının bağlayıcılığını öğrenerek tüm kişi ve kuruluşların eşit

olduğunu bilmesi ve insan hakları, egemenlik, demokrasi gibi kavramlar ile yaşamlarını demokratik kurallara göre düzenlemesi amaçlanmıştır (MEB, 2018). Bu tanımlamalardan yola çıkarak kamu yararına bilgi sahibi olunması, vatandaşlık eğitimi kazandırılmak istenmesi ve hukuk kurallarının bağlayıcılığı ile eşitlik kavramının öğretilmeye çalışılması toplumsal cinsiyet eşitliği ile bağlantılıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin farkında olunması kamusal alanda kadın ve erkeğin eşit görülmesi ve kadına yer açılmasıdır. Bireyin cinsiyet eşitliğine karşı duyarlı olması demokratik bir toplumun oluşmasına katkı sağlamaktadır. Hukuk önünde her bireyin eşit olması, kadın ve erkeğin eşit olduğunun belirtilmeye çalışılmasıdır. Bu bilince sahip olan bireyler kadın ve erkek arasında hiyerarşik bir düzen olmadığını ve eşit haklara sahip olduğunu öğrenecek ve toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir yaklaşım sergileyecektir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında toplumsal cinsiyet eşitliği yer almaktadır. Öğretim programı içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğini doğrudan ele alan sınıf düzeyi, öğrenme alanı, kazanım, beceri, değer ve konu başlığı bulunmaktadır. Bunlar ortaokul 6. sınıf düzeyi 6. öğrenme alanı olan Etkin Vatandaşlık ve 6. kazanımdır. 6. kazanımda toplumsal cinsiyet eğitimi doğrudan şu şekilde ifade edilmiştir: “Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” bu kazanımın açıklaması ise şu şekildedir: “Pozitif ayrımcılık, ekonomik, siyasal ve toplumsal temsil gibi olumlu, kadına şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz konular üzerinde durulur” (MEB, 2018). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kazandırılmak istenen temel becerilerden “kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme” becerisi ve değerlerden “eşitlik” değerinin de dolaylı olarak toplumsal cinsiyet eğitimiyle ilgili olduğu düşünülmektedir (MEB, 2018).

Ders kitabı incelemeleri ile ilgili yapılan çalışmalarda, Çayır ve Alan (2012) yazdıkları makalelerinde “ders kitaplarında toplumsal cinsiyet, iyileşmeler, problemler ve öneriler” konusunu ele almışlardır. Bu çalışmalarında Kasım 2011 tarihinde başlayan “Ders Kitapları İzleme Projesi” nin toplumsal cinsiyet ile ilgili bulgularını ele alarak sosyal bilgiler ders kitaplarını incelemişlerdir. Bu bağlamda ders kitaplarında kadınları sadece ev içi rollerde tanımlayan örneklerin önceki yıllara göre azaldığı ve cinsiyetçi dil kullanımının azaltılıp başarılı kadın rol modellere daha fazla yer verildiği, ancak bu olumlu örneklerle rağmen incelenen bazı ders kitaplarında cinsiyetçi dil kullanımı, ataerkil aile yapısı ve kadının belirli toplumsal cinsiyet rolleriyle verilmesi gibi durumların olduğu sonuçlarına ulaştıklarını belirtmişlerdir. Başaran (2019) ise sosyal

bilgiler 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kitaplarını toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında incelemiş, ders kitaplarının çok büyük yanlışlıklar ve eksiklikler taşımadığı sonucuna ulaşmıştır.

Bilgin (2019) 2018-2019 öğretim yılında okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarını incelemiş, bu ders kitaplarında bulunan metin ve görsellerde erkeklerin kadınlara göre daha fazla yer aldığı, meslekler açısından kadınlara daha çok öğretmenlik ve hemşirelik; erkeklere mühendislik ve iş insanlığı mesleklerinde yer verildiği ve sosyal bilgiler ders kitaplarında açık bir şekilde görülmesi de toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine yer verildiği sonuçlarına ulaşmıştır. Fidan (2019)'da sosyal bilgiler ders kitaplarında erkeklerin daha görünür ve kamusal alanda ön plana çıkarıldığı, kadınların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını barındıran mesleklerde yer aldığı, erkeklerin kadınlara göre daha sık yer aldığı, güç ve otoritenin simgesi olarak sunulduğu, kadınların ise masumiyet vurgusu ile sunulduğu ve ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretilmesinin sebebi olduğu bilgilerini paylaşmıştır. Karaboğa'nın (2020) 5., 6., ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarını incelediği çalışmasına göre de ders kitaplarında yer alan görsel öğeler cinsiyete dayalı rollerin öğretilmesi ve pekiştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Kurtdaş ve Tuncer (2020) sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarını çalışmalarına konu etmiş ve kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla eşitlikçi tutuma sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda erkek öğretmen adaylarının toplumda erkeklere biçilen rolleri daha çok benimsediklerini belirtmiştir. Uygun ve Önsan (2020) sosyal bilgiler öğretmenlerin toplumsal cinsiyet algısını belirlemeye yönelik bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmalarının sonuçlarına göre kadın öğretmenlerin toplumsal cinsiyet algıları erkek öğretmenlere oranla daha yüksektir. Cinsiyet değişkeni dışında gelir düzeyinin de toplumsal cinsiyet algısına etki ettiğini belirterek orta gelirli sosyal bilgiler öğretmenlerinin yüksek gelirli sosyal bilgiler öğretmenlerinden daha eşitlikçi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Özdemir Yılmaz (2019), sosyal bilgiler dersi ile bütünleştirdiği toplumsal cinsiyet temelli etkinlikler hazırlamış ve bu etkinliklerin öğrencilerin meslek seçimine yönelik tutumlarına etkisini incelemiştir. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin toplumsal cinsiyete dayalı meslek seçimlerine yönelik olumsuz tutumları uygulanan deneysel işleminden sonra azalmıştır. Seçgin ve Kurnaz (2015), çalışmalarında sosyal bilgiler dersi

içerisinde gerçekleştirdikleri toplumsal cinsiyet etkinliklerinin öğrencilere farkındalık kazandırdığını belirtmiştir.

Buna göre görülmektedir ki sosyal bilgiler ders kitapları genellikle toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olumsuz durumlar barındırmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerini benimsemeleri, sosyal bilgiler öğretiminde kısır bir döngü yaşanmasına sebep olacak ve eşitlikçi olmayan tutum yeni nesil ile birlikte devam edecektir. Genellikle kadın ve erkek arasında fark yaratan toplumsal cinsiyet algılarında erkek öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin geri planda kalması demek toplumsal cinsiyet eşitliğinin bireylere tam anlamıyla yansıtılamaması demektir. Sosyal bilgiler dersi ile bütünleştirilen toplumsal cinsiyet eşitliği ifadesine ve buna yönelik çalışmalara daha fazla ağırlık verilmesi toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin daha verimli şekilde gerçekleştirilmesine ve cinsiyet eşitliğine karşı duyarlılığın kazandırılmasına olanak sağlayacaktır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması, bir ya da birkaç durumun derinlemesine araştırılabilirdiği araştırma modelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada da birden fazla durum araştırılmış, buna göre yapılan araştırma için en iyi modelin durum çalışması olduğu düşünülmüştür.

Çalışma Grubu

Çalışma grubu Malatya ili, Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinde bulunan ve amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenen 10 farklı ortaokuldan toplamda 344 katılımcı ile oluşturulmuştur. Çalışma grubunun amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmesinin sebebi yaş grubu itibari ile öğrencilerin 6. sınıftan itibaren çalışma için faydalı cevaplar verebileceklerinin düşünülmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin öğretim programları içerisinde sosyal bilgiler öğretim programında 6. sınıftan itibaren yer alıyor olmasıdır. Katılımcıların 152'si (%44) 6.sınıf, 121'i (%35) 7.sınıf ve 71'i (%21) 8.sınıf öğrencisidir. Aynı zamanda katılımcıların 79'u (%23) düşük, 93'ü (%27), orta ve 172'si (%50) yüksek sosyo-ekonomik seviyedeki okullarda eğitim görmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı, amaç kısmında cevap aranan sorular temel alınarak araştırmacı tarafından geliştirilen, karşılıklı diyaloglardan meydana gelen ve iki bölümden oluşan çalışma kağıdıdır. Çalışma kağıdının birinci bölümü dört sorudan oluşmaktadır. Karşılıklı diyalogların araştırmacı tarafından verilerek, katılımcılardan bu diyaloglarda geçen cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı neler düşündüklerinin ifade edilmesi istenen birinci bölümün ilk sorusu; ev içinde bulunan iş bölümünü, ikinci sorusu; eğitim hayatını, üçüncü sorusu; sosyal yaşam içerisindeki oyun alanını, dördüncü sorusu; iş yaşamını kapsamaktadır. Çalışma kağıdının ikinci bölümü üç sorudan oluşmaktadır. Olayların araştırmacı tarafından belirlenip konuşma balonlarından bir tanesinin boş bırakıldığı ve bu sayede katılımcıların verilen durumlarda kullandıkları dilin cinsiyetçi ifadeler içerip içermediğini belirlemeyi amaçlayan çalışma kağıdının ikinci bölümünün ilk sorusu; ev

içinde bulunan iş bölümünü, ikinci sorusu; eğitim hayatını, üçüncü sorusu; sosyal yaşam içerisindeki oyun alanını kapsamaktadır.

Çalışma kağıdının değerlendirilmesi için ise araştırmacı tarafından iki farklı rubrik geliştirilmiştir. Elde edilen nitel veriler nicel verilere dönüştürülmüştür. Rubrik, öğrenci performanslarının farklı boyut ve düzeyler ile değerlendirilmesi için oluşturulan ölçme araçlarına verilen isimdir (Sezer, 2005). Rubriklerde öncelikle ele alınan konunun ölçülmek istenen alt boyutları (ölçütler) belirlenmekte ve bu boyutlara uygun puanlar atanmaktadır (Kaynak, 2011). Rubrikler hazırlanırken Karip'in (2007) belirlemiş olduğu analitik rubrik oluşturma basamakları takip edilerek; öncelikle değerlendirilecek kriterlere karar verilmiş, daha sonra performans düzeylerinin sayısı belirlenmiş ve son olarak da en yüksek düzeyden başlayarak beklentiler belirlenerek her düzey için tanımlamalar ve açıklamalar yapılmış ve açıklamaya en yüksek düzeyden başlanmıştır (Karip, 2007; akt. Kaynak, 2011). Çalışma için oluşturulan ilk rubrik "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği" dir. Bu rubrikte dört tane ölçüt belirlenmiş ve bu ölçütlerin puanlamaları yüksekte doğru yapılmıştır. Buna göre;

- 4 puan: Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı ve karşıt düşünceler ortaya koydu,
- 3 puan: Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı,
- 2 puan: Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kısmen karşı çıktı,
- 1 puan: Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkmadı ölçütlerine denk gelmektedir.

Oluşturulan ikinci rubrik ise "Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği" dir. Bu rubrikte de dört tane ölçüt belirlenmiş ve yine ölçüt puanlamaları yüksekte doğru yapılmıştır. Buna göre;

- 4 puan: Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi ve bu söylemlere karşıt bir tepkide bulundu,
- 3 puan: Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi,

- 2 puan: Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık göstermedi ve cinsiyet eşitsizliği ile ilgili herhangi bir söylem kullanmadı,
- 1 puan: Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemler kullandı ölçütlerine denk gelmektedir.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde öncelikle Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli verilerin toplanabilmesi amacıyla belirlenen ortaokullarda çalışma yapmak için izin istenmiştir. Gerekli izin belgesi 11.06.2021 tarihinde alındıktan sonra belirlenen okullara bir haftalık süre zarfında gidilmiş, uygun ders saatlerinde ve dersin öğretmeni eşliğinde araştırmacı derslere katılmıştır. Çalışmanın yapıldığı dönemde dünya genelinde var olan pandemi sebebiyle Türkiye genelinde ders saatleri normal süreleri 40 dakika iken 30 dakikaya düşürülmüştür. Bundan dolayı araştırmacı bir ders saatinin tamamını ilgili öğretmenin izniyle kullanmıştır. Dersin ilk 5 dakikasında araştırmacı kendini katılımcılara tanıtmış, çalışma kağıdının nasıl doldurulacağını anlatmış ve katılımın isteğe bağlı olduğunu öğrencilere aktarmıştır. Bütün çalışma kağıtlarının doldurulması ise ortalama 25 dakika sürmüştür. Bu durum belirlenen on farklı okulda, farklı sınıf seviyelerindeki öğrenciler için bir hafta boyunca aynı şekilde gerçekleşmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada belirlenen alt problemler ışığında iki bölüm ve yedi sorudan oluşan çalışma kağıdı katılımcıların vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde veriler daha derin bir işleme tabi tutulur” (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.242). Bundan dolayı çalışma elde edilen verilerin en doğru şekilde içerik analizi yöntemi ile analiz edileceği düşünülmüş ve bu yöntem kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmacı tarafından geliştirilen ve yedi sorudan oluşan çalışma kağıdındaki sorular yine araştırmacı tarafından geliştirilen “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği” ve “Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği” ne göre değerlendirilmiş, soruların frekans ve ortalama değerleri SPSS 26.0 paket programı ile elde edilmiştir.

Ev İçi İş Bölümünde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Bunun Dilde Kullanımı

Ev içinde bulunan iş bölümü ile ilgili katılımcılara iki farklı soru yöneltilmiştir. Bu sorulardan ilkinde katılımcıların verilen diyaloglarda bulunan, cinsiyet eşitsizliği barındıran durumlara ve kullanılan eşitsiz söylemlere karşı farkındalık sahibi olup olmadıkları diyalog hakkındaki düşünceleri sorularak belirlenmek istenmiştir. Buna göre elde edilen frekans ve ortalama değerler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Ev İçi İş Bölümü Diyalog Yorumlama

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık		Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık	
Rubrik Maddeleri	Frekans	Rubrik Maddeleri	Frekans
4. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı ve karşıt düşünceler ortaya koydu	231	4. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi ve bu söylemlere karşıt bir tepkide bulundu	39
3. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı	29	3. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi	27
2. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kısmen karşı çıktı	4	2. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık göstermedi ve cinsiyet eşitsizliği ile ilgili herhangi bir söylem kullanmadı	256
1. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkmadı	79	1. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemler kullandı	21
Ortalama	3,20	Ortalama	2,23

Tablo 1'e göre ev içinde bulunan iş bölümü ile ilgili verilen birinci soruda, katılımcılar en fazla Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği'nde yer alan 4 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 1 puan değerindeki ölçüt, 3 puan değerindeki ölçüt ve 2 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. Aynı şekilde verilen cevapların Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği'ndeki frekans dağılımlarına bakıldığında öğrenciler en fazla 2 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 4 puan değerindeki ölçüt, 3 puan değerindeki ölçüt ve 1 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. Birinci soru için katılımcılara verilen diyalog ise Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Ev İçinde Bulunan İş Bölümü

Katılımcılara, verilen diyalogda Hasan'ın söyledikleri ile ilgili neler düşündükleri sorulmuş ve birinci soruda katılımcıların 4 ölçüte sahip toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık rubriğine göre yüksek bir oranla ($\bar{X} = 3.20$) farkındalık sahibi olduğu anlaşılmıştır. Katılımcılardan bazıları: Ö8; *"Bir kere bu işi sadece kızlar yapmaz erkekler de yapabilir böyle bir kanun yok ve hasanın söylediği sözler hoş değil"*, Ö21; *"Hasan'ın Mert hakkında söylediği doğru değildir. Ev işlerini sadece erkekler yapmaz"*, Ö27; *"Mert'in cam silmesine ön yargıyla bakmış cam silmenin erkek ve kızların silmesi normal bir şey"*, Ö29; *"Hasan çok haksız erkeğin ev silmesi ayıp değildir"*, Ö33; *"Hasan yanlış bir açıklama yapmıştır. Kızlar ve erkekler eşittir. Bir erkek yeri geldiğinde temizlikte yapabilir"*, Ö39; *"Hasan'ın yaptığı hiç hoş değil çünkü burada kız erkek ayrımı yapmış"* şeklindeki ifadelerle toplumsal cinsiyet eşitsizliği meydana getiren duruma karşı çıkıp düşüncelerini belirterek cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık göstermişlerdir.

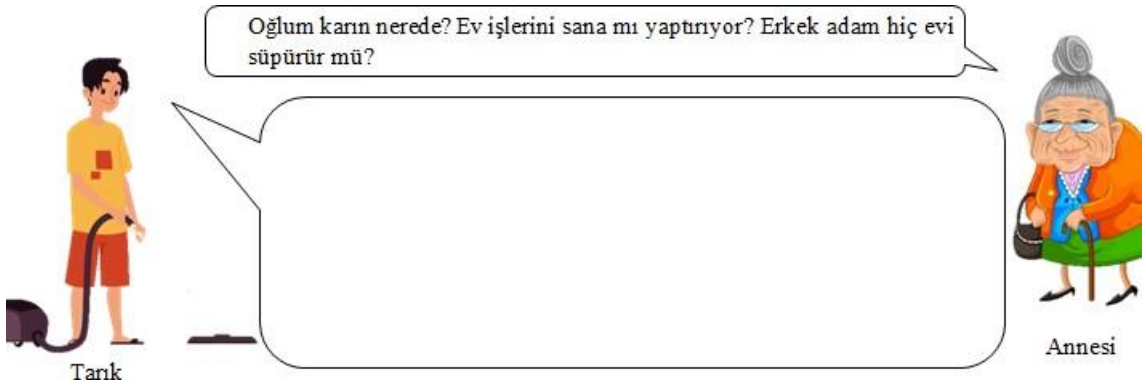
Birinci sorunun 4 ölçüte sahip cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık rubriğine göre değerlendirilmesinin ortalama değerine bakıldığında ise katılımcıların cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalıklarının düşük ($M = 2.23$) olduğu görülmektedir. Katılımcılardan bazıları farkındalık durumlarını şu şekilde ifade etmiştir: Ö1; *“işin erkeği kadını olmaz”*, Ö10; *“sadece kadınlar iş yapmak zorunda değil”*, Ö14; *“erkeklik cam silmekle alakalı olan birşey değil”*, Ö86; *“kadın kısmının işidir demesi saçma erkek ve kadın eşittir”*, Ö285; *“cam silmek neden kadın işi olsun?”*. Çoğunluğu da ya cinsiyetçi ifadelerle karşı tepkisiz kalmış ya da kendisi de bu ifadeleri kullanmıştır: Ö22; *“bir erkekte ev işi görebilir ve temizlik yapıyor diye adam olmayacakta değil”* diyerek ev işi yapmak kadının görevidir ancak bir “erkek de” yapabilir ifadesi ile cinsiyetçi bir dil kullanmıştır. Ö30; *“erkekler de kız işi yapabilir”*, Ö57; *“camı çoğunlukla kızlar yapar ama erkekler de güünecek bir şey yok”*, Ö65; *“Mert’e kız gibi davranıyorlar”*, Ö75; *“kadınlar temizlik yapar ama erkekler de yardım eder ev işi kadın işi olabilir”*, Ö135; *“kadınlar erkeklerin işlerini ve erkeklerde kızların işlerini yapabilir”*, Ö206; *“adam olması gereken biri varsa o Mert değil Hasan’dır”*, Ö253; *“kendisinin kız olduğunu düşünüyorum çünkü dedikodu yapıyor”*, Ö265; *“annesine yardım ediyor buna erkeklik denir”*. Ö290; *“Mert tam kız gibi olmuş cam silmek kız işidir okulda dalga geçerler onunla”*, ve Ö300 ise; *“arkadaşlarımız kız işi yapıyor diye onlarla dalga geçmemeliyiz”* hem toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı çıkmış hem de bu durumu cinsiyetçi söylemlerle pekiştirmiştir.

Ev içi iş bölümü ile ilgili katılımcılara verilen soruların ikincisinde diyaloglarda bulunan, cinsiyet eşitsizliği barındıran durumlara ve kullanılan eşitsiz söylemlere karşı farkındalık sahibi olup olmadıklarının yanı sıra eşitsiz söylemlere kendi ifadelerinde yer verip vermeyecekleri belirlenmek istenmiştir. Bunun için katılımcılardan verilen diyalogda boş bırakılan konuşma balonunu kendi ifadeleri ile doldurmaları istenmiştir. Elde edilen frekans ve ortalama değerler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Ev İçi İş Bölümü Diyalog Tamamlama

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık		Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık	
Rubrik Maddeleri	Frekans	Rubrik Maddeleri	Frekans
4. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı ve karşıt düşünceler ortaya koydu	273	4. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi ve bu söylemlere karşıt bir tepkide bulundu	189
3. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı	35	3. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi	33
2. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kısmen karşı çıktı	5	2. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık göstermedi ve cinsiyet eşitsizliği ile ilgili herhangi bir söylem kullanmadı	99
1. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkmadı	20	1. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemler kullandı	12
Ortalama	3,68	Ortalama	3,19

Tablo 2’ye göre ev içinde bulunan iş bölümü ile ilgili verilen ikinci soruda, katılımcılar en fazla Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriğinde yer alan 4 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 3 puan değerindeki ölçüt, 1 puan değerindeki ölçüt ve 2 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. Aynı şekilde verilen cevapların Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği’ndeki frekans dağılımlarına bakıldığında öğrenciler en fazla 4 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 2 puan değerindeki ölçüt, 3 puan değerindeki ölçüt ve 1 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. İkinci soru için katılımcılara verilen diyalog ise Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Ev İçinde Bulunan İş Bölümü

Katılımcıların hem toplumsal cinsiyet eşitsizliğine hem de bunun dilde kullanımına yönelik farkındalıklarının belirlenmeye çalışıldığı ve diyaloglardan birinin boş bırakılarak öğrencilerin kendi ifadelerinde cinsiyetçi söylemlere yer verip vermeyeceklerinin belirlenmesi amacı ile verilen ev içinde iş bölümünü ile ilgili ikinci sorunun toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık rubriğine göre değerlendirilmesi ile elde edilen ortalama değer yüksek $= 3.68$)’tir. Buna göre

X

toplumsal cinsiyet eşitsizliğine farkındalık gösteren ve bunun olması gereken bir durum olduğunu belirten katılımcıların cevapları şöyledir; Ö49; “*hayır anne kadınlar bir tek evi süpürüp ev işleri yapmaz bende evi süpürebilirim*”, Ö61; “*ne varmış ev süpürmekte bence herkes ev süpürebilir*”, Ö89; “*ben erkeğim diye karıma her işi yaptırmayacam o da insan bende insanım ne farkımız var?*” ve Ö102; “*ben erkeğim diye bütün işleri karım yapacak değil ya bende bir insanım benim de sorumluluklarım var*” erkeklikle ev işi yapmanın bir alakası olmadığını dile getirmiştir.

Bazı katılımcılar kadın ve erkeğin eşit olduğunu vurgulamıştır; Ö128; “*temizliğin kadın erkek ayrımı olmaz hem erkekler de iş yapar*”, Ö133; “*bence erkekler de iş yapabilir kadınların da dinlenmeye ihtiyacı var*”, Ö137; “*süpürür anne erkek ve kadın eşittir*”, Ö141; “*erkekler de iş yapar ev işini sadece kadınlar yapar diye bir şey yok*”, Ö144; “*kadın erkek eşittir erkek de kadın da ev süpürür*”. Ö172 erkeklerin de ev içinde görevlerini olduğunu söylerken; “*her işi kadın yapması gerekmiyor erkeklerin de ev işi yapması gerekiyor*”, Ö197 de hemen hemen aynı nitelikte düşüncelerini ortaya koymuştur; “*ben erkek olduğum için ev işlerini yapamayacak değilim. Bu evde işleri sadece karım değil bende yapmalıyım. Erkekler de ev işleri yapabilir.*”

İkinci soru cinsiyet eşitsizliği söylemine karşı farkındalık rubriğine göre değerlendirilmesinde yüksek ($\bar{X} = 3.19$) ortalama değer almıştır. Ancak farkındalık gösterememiş olan bir kısım katılımcı da bulunmaktadır ve onların bazı cevapları şöyledir: Ö134; “*kadın dediğin ev süpürür çocuk bakar koca çalışır da benim iznim vardır çalışmasına*” diyen katılımcı tamamen cinsiyet ayrımcılığı yapmış ve cinsiyetçi dil ile çeşitli söylemler ortaya koymuştur. Ö146; “*erkekler de kadın işi yapabilir erkeklerin kadın işi yapması günah değil ki*” burada katılımcı aslında bir erkeğin de ev işi yapabileceğini savunmuş ancak bunu cinsiyetçi bir dil ile yapmıştır. Ö227; “*bence yapar hem kadınlar sadece iş mi yapar biraz dinlenmek onların da hakkı erkek kız işleri fark etmez*” burada da yine katılımcı aslında toplumsal cinsiyet eşitsizliği fikrine karşı olduğunu belirtmek istemiş ancak kız işleri ifadesi ile ev işlerini kız işi olarak düşündüğünü de göstermiş ve cinsiyetçi bir dil kullanmıştır.

Bu kez katılımcıların cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık göstererek oluşturmuş olduğu çoğunluğun vermiş olduğu bazı cevaplar ise; Ö56; “*tabiki de süpürür*”, Ö82; “*erkek adam evi süpürür*”, Ö96; “*erkekler neden yapmasın?*”, Ö100; “*süpürür niye süpürmesin?*”, Ö110; “*erkek adam da iş yapar*”, Ö140; “*kim demiş erkekler ev işi yapamaz?*” (erkek adam hiç evi süpürür mü?’ ye ithafen). Ö95; “*bu bir kadın işi değil*”, ve Ö127; “*kadın işi değildir sadece*” (genel diyaloga ithafen). Ö246 ise “*ben karıma yardım ediyorum kim benim hakkımda ne derse desin*” cevabında yardım ifadesi ile aslında işlerin kadına ait olduğunu belirterek eşitsizlik barındıran bir cümle kurmuştur ancak farklı bir noktaya da değinmiştir ki o da erkeklerin bazı şeyleri yaptığında toplumda diğer erkekler tarafından zorbalığa uğrayarak erkekliğinin sinanması, alay konusu olmasıdır.

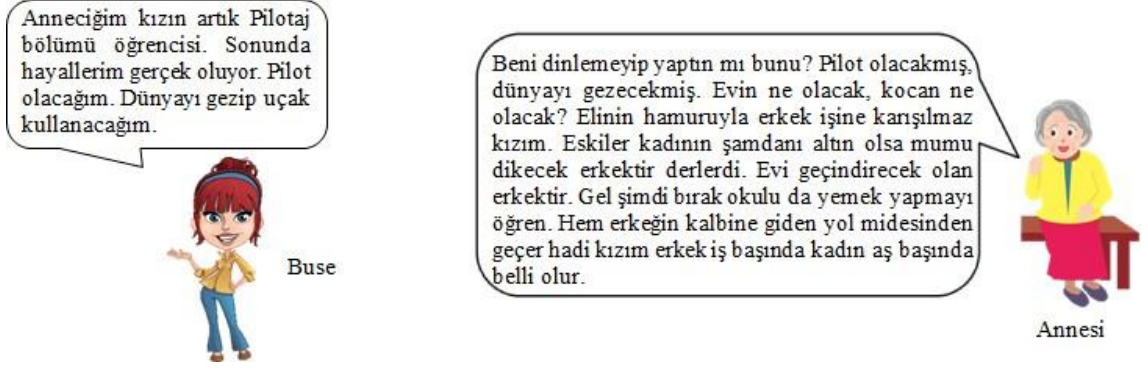
Eğitim Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Bunun Dilde Kullanımı

Eğitim hayatı ile ilgili katılımcılara iki farklı soru yöneltilmiştir. Bu sorulardan ilkinde katılımcıların verilen diyaloglarda bulunan, cinsiyet eşitsizliği barındıran durumlara ve kullanılan eşitsiz söylemlere karşı farkındalık sahibi olup olmadıkları diyalog hakkındaki düşünceleri sorularak belirlenmek istenmiştir. Buna göre elde edilen frekans ve ortalama değerler Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Eğitim Hayatı Diyalog Yorumlama

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık		Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık	
Rubrik Maddeleri	Frekans	Rubrik Maddeleri	Frekans
4. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı ve karşıt düşünceler ortaya koydu	196	4. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi ve bu söylemlere karşıt bir tepkide bulundu	30
3. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı	49	3. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi	19
2. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kısmen karşı çıktı	6	2. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık göstermedi ve cinsiyet eşitsizliği ile ilgili herhangi bir söylem kullanmadı	279
1. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkmadı	92	1. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemler kullandı	15
Ortalama	3,02	Ortalama	2,18

Tablo 3'e göre eğitim hayatı ile ilgili verilen ilk soruda, katılımcılar en fazla Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriğinde yer alan 4 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 1 puan değerindeki ölçüt, 3 puan değerindeki ölçüt ve 2 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. Aynı şekilde verilen cevapların Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği'ndeki frekans dağılımlarına bakıldığında öğrenciler en fazla 2 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 4 puan değerindeki ölçüt, 3 puan değerindeki ölçüt ve 1 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. Birinci soru için katılımcılara verilen diyalog ise Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 3. Eğitim Hayatı

Katılımcılara Buse'nin annesinin söyledikleri ile ilgili neler düşündükleri sorulmuştur. Verilen cevapların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık rubriği değerlendirmelerine göre sahip oldukları farkındalık ortalamasının yüksek ($\bar{x} = 3.02$) olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılardan bazıları: Ö4; *"bence kadınlar kısıtlanmamalı onlar da özgürdür"*, Ö6; *"Mesleğin kız erkek ayrımcılığı olmaz kadınlar isterse her işi yapabilir"*, Ö17; *"Pilotluk erkek veya kadın işi değildir. Herkes pes etmeden hayallerinin peşinden koşmalıdır"*, Ö35; *"kadın ve erkekler eşit haklara sahiptir kız da erkek de okuyup meslek sahibi olabilir"*, Ö40; *"kadınlar da meslek sahibi olup kendi ayakları üzerinde durması lazım"*, Ö53; *"sadece erkekler okuyabilir diye bir şey yoktur her bireyin okumaya ihtiyacı vardır"*, derken Ö85; *"Bir kadın neden erkeklere muhtaç kalsın? Neden düzgünce hayatını yaşamak varken tek görevi çocuk bakıp eşine yemek yapmak olsun? İnşallah annesi gibi düşünen insanların nesli tükenir de biz de bir kez daha rahat bir nefes alırız."*, ifadeleri ile bu ve buna benzer durumlardan ne kadar rahatsızlık duyduğunu dile getirmiştir. Ö97; *"Pilotluk yani okul okumak erkek işi tek değildir bunu kadınlar da yapabilir. Böyle yapanlar yani kadın okumaz kadın çalışmaz diyenler de onlar adil olmayan insanlardır"*, Ö136; *"bu dünyada sadece erkekler okuyup çalışacak diye bir şey yok bu hakkı annesi elinden alamaz"* şeklindeki düşünceleri ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkarken Ö187 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir;

"Keşke bu konuşma tasarlanmış olsaydı. Maalesef ki çoğu kişi buna maruz kalıyor. Sen kadınsın okuyamazsın, sen kadınsın çalışamazsın, sen kadınsın erkeğe karşı gelemezsin, sen kadınsın gece vakti tek başına dışarı çıkamazsın bu ve buna benzer bir sürü şeyler var. Ne acı değil mi kadına bu sözleri annesi diyor, kendi öz annesi, aslında annesinin de bir suçu yok kendisi bu sözler ile yetiştirilmiş. Kadın her şeyi yapabilir."

İlk sorunun cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere göre değerlendirilmesinin ortalama değeri ise düşüktür ($\bar{x} = 2.18$). Burada öğrencilerden bazıları eşitsiz söylemlere karşı farkındalıklarını şu şekillerde ifade ederken: Ö13; *"kadınlar sadece yemek yapmaz"* ve Ö319; *"kadın yemek yaparak kadın olmaz"* (erkek iş başında kadın aş başında belli olur' a ithafen), Ö177; *"Ne demek kadın çalışamaz? Elbette çalışır. Erkek işini de yapar"*, Ö326; *"pilotluk erkek işi değildir mesleklerde ve hiçbir şeyde erkek işi olmaz"* (elinin hamuruyla erkek işine karışılmaz' a ithafen), Ö180; *"sadece erkekler evine ekmek getirmez"* ve Ö309; *"kadınlar da ev geçindirebilir para kazanabilir"* (evi geçindirecek olan erkektir' e ithafen), Ö212; *"annesi kalıplaşmış fikirlere sahip olan biridir"*, Ö236; *"kalıplaşmış yargılardan kurtulmalıyız artık kadınlar her alanda varlar"*, Ö312; *"Elinin hamuruyla erkek işine karışılmaz diye bir şey yoktur. Çünkü erkek işi diye bir şey olduğunu düşünmüyorum. Kadınlar da ev geçindirebilir"*.

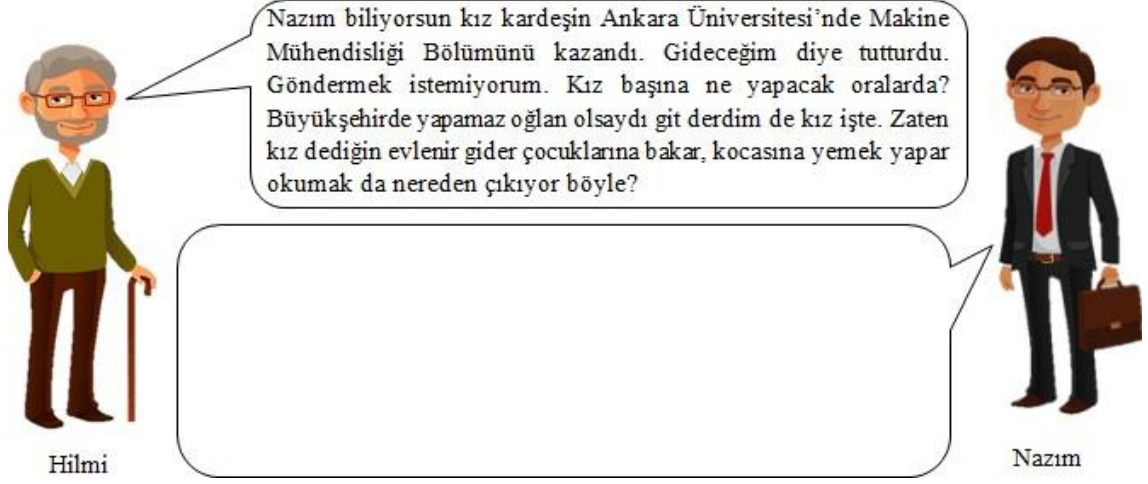
Çoğunluğu oluşturan katılımcılar dildeki eşitsiz söylemlere karşı ya farkındalık göstermemiş ya da bu söylemleri kendileri de kullanmıştır: Ö2; *"annesi haklı aslında onun evini temizleyip yemeğini hazırlaması lazım"*, Ö74; *"buse bi kadın olduğu için annesini dinlemeli"*, Ö76; *"kızlar uçak süremez doğru söylüyor erkek işine karışmasın güzel yemekler yapsın"*, Ö88 de Ö76 gibi kadının yemek yapmasını öğrenmesi gerektiğini veya evde kalacağı bir işi tercih etmesinin daha doğru olacağını söyleyerek hem cinsiyet eşitsizliğine karşı bir farkındalık göstermemiş hem de cinsiyetçi ifadeler kullanmıştır; *"Buse annesini dinlemeyip pilotaj bölümünü okumuş. Ve sadece dünyayı gezmek için. Evde kalıp annesini dinlemeliydi. Bence de yemek yapmayı öğrenmeli ya da evde kalacağı bir iş yapsın"*. Ö152 ise; *"doğru söylüyor erkek varken kızın çalışması hem ayıptır hem de günahtır kızın çalışması yakışmaz erkek varken"*, söylemi ile kadınların çalışmasının ayıp ve günah olduğunu ileri sürmüştür. Ö155; *"bence Buse de çalışabilir ama hem çalışıp hem de evine yemek yapmalı"*, Ö200; *"bir kadın erkek işini yapabilir bunda bir sakınca yok"*, Ö264; *"haklı erkek dediğin çalışır kadın dediğin ev işleriyle uğraşır"*, Ö324; *"ama hep gezerse de kötü olur kocasına da baksın yemek de yapsın çalışsın"*, Ö338; *"annesi haklı kadın dediğin evinde oturacak kocasına bakacak yeri gelirse kocasıyla tatil yapacak"*, ifadeleri ile toplumda sürekli olarak duyulan "kadın dediğin" söylemini kendi düşüncesinde de dile getirmiştir. Ö339; *"pilot daha çok erkekler olur genelde kadınlar hep ev kadını olurlar"*.

Eğitim hayatı ile ilgili katılımcılara verilen soruların ikincisinde diyalogda bulunan, cinsiyet eşitsizliği barındıran durumlara ve kullanılan eşitsiz söylemlere karşı farkındalık sahibi olup olmadıklarının yanı sıra eşitsiz söylemlere kendi ifadelerinde yer verip vermeyecekleri belirlenmek istenmiştir. Bunun için katılımcılardan verilen diyalogda boş bırakılan konuşma balonunu kendi ifadeleri ile doldurmaları istenmiştir. Elde edilen frekans ve ortalama değerler Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Eğitim Hayatı Diyalog Tamamlama

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık		Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık	
Rubrik Maddeleri	Frekans	Rubrik Maddeleri	Frekans
4. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı ve karşıt düşünceler ortaya koydu	212	4. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi ve bu söylemlere karşıt bir tepkide bulundu	28
3. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı	51	3. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi	16
2. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kısmen karşı çıktı	7	2. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık göstermedi ve cinsiyet eşitsizliği ile ilgili herhangi bir söylem kullanmadı	253
1. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkmadı	56	1. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemler kullandı	29
Ortalama	3,28	Ortalama	2,12

Tablo 4’e göre eğitim hayatı ile ilgili verilen ikinci soruda, katılımcılar en fazla Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriğinde yer alan 4 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 1 puan değerindeki ölçüt, 3 puan değerindeki ölçüt ve 2 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. Aynı şekilde verilen cevapların Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği’ndeki frekans dağılımlarına bakıldığında öğrenciler en fazla 2 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 1 puan değerindeki ölçüt, 4 puan değerindeki ölçüt ve 3 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. İkinci soru için katılımcılara verilen diyalog ise Şekil 4’de gösterilmiştir.

Şekil 4. Eğitim Hayatı

Katılımcılara Nazım'ın yerinde olsalardı ne söyleyecekleri sorulmuştur. İkinci sorunun toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık rubriğine göre değerlendirilmesi ile elde edilen ortalama değer yüksek $= 3.28$ 'tir. Çoğunluğu oluşturan bu gruptaki bazı katılımcıların vermiş olduğu cevaplar şunlardır: Ö37; “o bir çocuk değil bir yetişkin kızlar güçlüdür kendi başına bakabileceğine eminim”, Ö138; “o bir kız fakat her şeyin üstesinden gelir hem çok güzel bir bölüm bu”, ve Ö145; “kimse okuyamaz diye bir şey yok hem kadınlar da güçlü insanlar başının çaresine bakabilir” kendine bakabilmenin cinsiyetle alakalı olmadığını farkındadır. Ö117; “kızlar okuyabilir”, Ö158; “okumak herkesin hakkı”, Ö164; “yanlış düşünüyorsun kadınlar da eşit erkekler de”, ve Ö179; “bırak kız okusun hayallerinin peşinden gitsin” kız ve erkeklerin eşit olduğunu ve okumaları gerektiğini savunmuştur. Ö129; “çalışıp kendine iş bulursa eşine muhtaç olmaz diye düşünüyorum tek başına ayaklarıyla dik durmayı öğrenmeli” ve Ö166; “herkes kendi ayaklarının üstünde durmayı öğrensin” insanların kendi ayakları üzerinde durmasının önemine değinmiştir. Ö153 eğitimin evlilikten önce olması gerektiğini dile getirmiştir; “ben ona güveniyorum sonuna kadar ayrıca evlenip çocuklarına bakması zorunlu değildir ne zaman isterse o zaman evlenir önce mesleği”, Ö196 ise cinsiyetten kaynaklı yapılan ayrımcılıkların farkında olan bir katılımcıdır; “cinsel ayrımcılık yapma kızlar da okur”. Ö248 toplum baskısının kadınlar üzerinde olan etkisine değinmiştir; “Kızlar da okuyabilir, eğitim görebilir, çalışabilir. Bunlar kendi kararları eğer senin veya toplumun isteğine göre yaşasaydı kendisi çok mutsuz bir insan olacaktı”.

İkinci sorunun cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık rubriğine göre değerlendirilmesi ile elde edilen ortalama değer düşük ($\bar{X} = 2.12$) düzeydedir. Ancak diğer sorularda da olduğu gibi katılımcıların bir kısmı bu söylemlerin farkına varmış ve farkındalıklarını şu şekillerde dile getirmiştir: Ö68; “evlenmek zorunda değil”, Ö132; “kızların işi koca bulmak değil okumak”, Ö181; “kız dediğin her şeyi yapabilir benim kardeşim ev hanımı olmak istemiyor bir kariyeri olacak”, Ö185; “kadınlar sadece çocuklara bakmaz, kocalarına yemek yapmaz”, Ö190; “kadınlar sadece evlenmek zorunda değildir” (kız dediğin evlenir gider çocuklarına bakar kocasına yemek yapar okumak da nereden çıkıyor böyle’ ye ithafen). Ö194; “sadece erkekler evi geçindirmez kadınlar da geçindirebilir”, Ö226; “bi kız da çalışıp evine para getirebilir”, Ö252; “kız erkek yarımı yapıyorsun kız çocuk bakar da kız onu yapar da kız bunu yapar da olmaz öyle kız istediği gibi okuyabilir”, Ö311; “hiçbir kadın evlenip çocuk bakmak zorunda değil bir erkeğe tanınan her türlü hakka kadın da sahiptir bir kadın kendi başına her güçlüğün üstesinden gelebilecek niteliklere sahiptir” (genel paragrafa ithafen). Ö217; “kız diye yapamayacak diye bir şey yok”, Ö223; “kız olması başka yerlerde okuyamaması gibi bişi değil erkek bir insanı okutan bir kişi bir kadın da olabilir kadın diye toplumdan hayallerinden ayırlamaz bırak hayallerinin peşinden gitsin”, Ö273; “erkek başının çaresine bakıyorsa kardeşim de bakabilir” (Kız başına ne yapacak oralarda? Büyükşehirde yapamaz oğlan olsaydı git derdim de kız işte’ ye ithafen).

Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık göstermeme durumunun çoğunluğu oluşturduğu bazı katılımcıların verdikleri cevaplar ise şöyledir: Ö79; “işine gidip işini de yapar eve gelip yemekte yapar çocuklarına da bakar” cümlesi ile tüm bunları kadının sorumluluğu olarak göstermiştir. Ö91; “kızlar okur oğlanlar çalışır” diyerek cinsiyet ayrımcılığı yapmıştır. Ö154; “kız olsa bile ne olur ki istediği üniversitede okumak onun da hakkı”, Ö243; “sende haklısın kız haline ne yapabilir ki bende bilmiyorum” ve Ö334; “kız da olsa işi ve mesleği için çalışması lazım” ifadelerinde cinsiyetçi ve küçümseyici bir tavır barındırmaktadır. Ö169; “bazı kızların çoğu erkeklerden daha iyi iş yapabilir” ve Ö282; “kızlar daha akıllı” diyerek erkeklere karşı cinsiyet eşitsizliği barındıran ifadeye yer vermiştir. Ö207; “gerekirse ben kız kardeşime sahip çıkarım” diyerek aslında bir kızın tek başına kendi ile ilgilenemeyeceğini ve ona sahip çıkacağını söyleyerek cinsiyetçi bir dile başvurmuştur. Ö258; “hem okumak adam olmak daha iyi istediği şeyleri yapar” ve Ö342; “...çünkü okuyup adam olmak daha

güzel” bu cümlelerde ki “adam olmak” cinsiyetçi bir ifadedir. Ö266; “*evlenince de işe gitmekle evle ilgilenmekle zorlanırsa işini bırakır ve evi ile çocuklarıyla ilgilenir*” cümlesi ile hem cinsiyet ayrımcılığı yapmış hem de cinsiyetçi ifadeler ile bu ayrımcılığı pekiştirmiştir. Ö302; “*kız başına oralarda ne yapacak üstelik benim kız kardeşim...hem zaten bende onunla taşınacağım sen merak etme*” bu ifadeler hem cinsiyet ayrımı yapan hem de cinsiyetçi söylemler barındıran ifadelerdir.

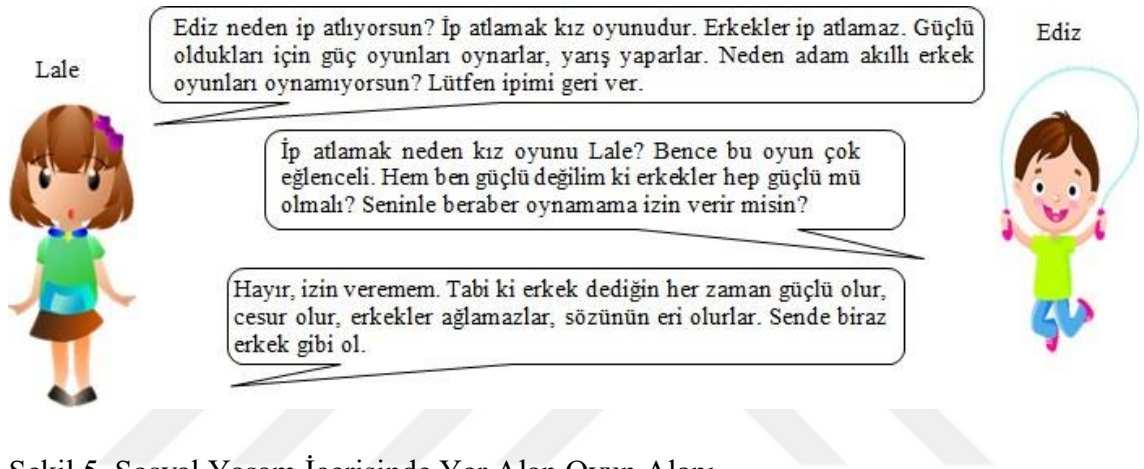
Sosyal Yaşam İçerisinde Yer Alan Oyun Alanında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Bunun Dilde Kullanımı

Oyun alanı ile ilgili katılımcılara iki farklı soru yöneltilmiştir. Bu sorulardan ilkinde katılımcıların verilen diyaloglarda bulunan, cinsiyet eşitsizliği barındıran durumlara ve kullanılan eşitsiz söylemlere karşı farkındalık sahibi olup olmadıkları diyalog hakkındaki düşünceleri sorularak belirlenmek istenmiştir. Buna göre elde edilen frekans ve ortalama değerler Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Oyun Alanı Diyalog Yorumlama

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık		Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık	
Rubrik Maddeleri	Frekans	Rubrik Maddeleri	Frekans
4. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı ve karşıt düşünceler ortaya koydu	259	4. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi ve bu söylemlere karşıt bir tepkide bulundu	102
3. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı	42	3. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi	19
2. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kısmen karşı çıktı	4	2. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık göstermedi ve cinsiyet eşitsizliği ile ilgili herhangi bir söylem kullanmadı	179
1. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkmadı	37	1. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemler kullandı	42
Ortalama	3,53	Ortalama	2,53

Tablo 5'e göre oyun alanı ile ilgili verilen ilk soruda, katılımcılar en fazla Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği'nde yer alan 4 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 3 puan değerindeki ölçüt, 1 puan değerindeki ölçüt ve 2 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. Aynı şekilde verilen cevapların Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği'ndeki frekans dağılımlarına bakıldığında öğrenciler en fazla 2 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 4 puan değerindeki ölçüt, 1 puan değerindeki ölçüt ve 3 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. Birinci soru için katılımcılara verilen diyalog ise Şekil 5'de gösterilmiştir.

Şekil 5. Sosyal Yaşam İçerisinde Yer Alan Oyun Alanı

Öğrencilere bu diyalogda Lale'nin erkekler hakkında söyledikleri ile ilgili ne düşündükleri sorulmuştur ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık rubriğine göre farkındalık gösterme durumları ortalama olarak yüksek $\bar{x} = 3.53$ bir değere sahiptir. Buna göre katılımcılar çoğunlukla verilen diyalogdaki eşitsiz duruma karşı çıkmışlardır. Ö9; “*ip atlamak kız çocukları için sadece değildir*”, Ö11; “*bütün erkekler aynı değildir her erkek istediğini yapar*”, Ö23; “*bence Ediz de ip atlayabilir*”, Ö48; “*Lale kızların ve erkeklerin eşit olmadığını düşünüyor ve bu çok yanlış*”, Ö52; “*Lale erkekler ve kızları ayrı tutuyor ve insan ayrımı yapıyor*” ve Ö55; “*herkes istediği oyunu oynayabilir erkek oyunu kız oyunu yoktur kız ve erkek eşittir*”, eşitlik konusunda aynı fikre sahiptir. Ö90; “*bi şeyi sadece kızlar veya erkekler yapmamalı nasıl erkeklerin futbol oynadığı gibi kadınlar da futbol oynamaktadırlar ve Ediz de ip atlayabilir istediği oyunu kadın erkek diye ayırmadan oynayabilir*”, Ö92; “*cinsiyet ayrımı olmaz herkes istediğini yapar*”, Ö147 ise; “*erkekler istediği oyunu oynar ve istediği gibi davranışlar sergiler*” ifadeleri ile erkekleri savunmuştur, Ö168; “*insanlara karşı ön yargılı davranmamalıyız, kız yapar erkek yapamaz, erkek yapar kız yapamaz çok ön yargılı*”,

Ö173; “*bazı kişiler bunun gibi yanlış düşünceler peşinden gidiyorlar herkes özgür bir şekilde istediği oyunu oynayabilir*” diyerek bu düşünce tarzının yanlış olduğunu belirtmiştir, Ö211; “*Lale erkekleri bir kalıba sokmuş ve erkeklerin sanki duyguları yokmuş gibi ağlamadığını idda etmiş*”.

Cinsiyet eşitsizliği söylemine karşı farkındalık rubriğine göre değerlendirilen sosyal yaşam içerisinde yer alan oyun alanını kapsayan birinci sorunun ortalama değeri orta ($\bar{x} = 2.53$) düzeydedir. Katılımcılar arasında cinsiyet eşitsizliği bulunan ifadeler farkındalık gösteren ve bu ifadelerle karşı çıkan öğrenciler de bulunmaktadır. Farkındalık gösteren bazı katılımcıların cevapları şu şekildedir: Bazı katılımcılar erkeklerin güçlü ve cesur olmalarının bir zorunluluk olmadığını düşünerek benzer ifadeler kullanmışlardır; Ö15; “*her erkek güçlü olmak veya cesur olmak zorunda değil*”, Ö20; “*her erkek güçlü olmak zorunda değil*”, Ö46; “*erkekler güçlü de olmayabilir*”, Ö50; “*herkes illa güçlü olmaya gerekmez*”, Ö67; “*her erkek güçlü olmak zorunda değil*”, Ö70; “*erkeklerin hepsi cesur güçlü olmak zorunda değiller*”. Ö28 de bu ifadelerle oyunların kız erkek olarak ayrılması gerektiğini eklemiştir (ip atlamak kız oyunudur’ a ithafen); “*erkekler hep güçlü olmak zorunda değildir aslında oyunların erkekle kıza yoktur*”, Ö31; “*erkekler Lale’nin dediği gibi olamaz her zaman*” diyerek diyalogdaki bütün cinsiyetçi ifadelerle karşı çıkmıştır. Ö42; “*erkekler illa güçlü olmak zorunda değil (erkek dediğin her zaman güçlü olur’ a ithafen)*”, Ö44; “*ip atlamak kız oyunu değil çocuk oyunudur*”.

Diyalogda geçen erkekler ağlamazlar sözüne ithafen; Ö62; “*erkekler de ağlar*”, Ö66; “*erkek ağlamaz filan kalıplaşmış anlamsız sözlerdir*”, Ö98; “*herkes ağlayabilir kadınlar da güçlüdür erkekler de ayrımcılık yapılmamalıdır*”, Ö163; “*erkekler duygusuz mu?*” ifadelerini kullanmışlardır. Ö113; “*erkek kız oyunu diye bir şey yoktur Lale burda kalıp yargı kullanmıştır*”. Ö188 ve Ö205 cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere genel olarak karşı çıkmıştır; “*erkeklerin oyun oynaması onların güçsüz ve ezik olduğunu göstermez ve ayrıca ağlamak eziklik değildir*”, “*erkekler ağlamaz, erkekler pembe renk sevmezler hep güçlü ve cesurdur gibi ifadeler yanlış bir şeydir*”. Ö295 ise kendi düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir;

“*Lale’nin düşüncelerinin yanlış olduğunu belirterek asıl konuya geçilirse, kalıplaşmış süre gelen düşünceler; hiçkimse bir başkası hatta topluma düşünce açısından uymak zorunda değildir. Erkekler cinsiyet ve kalıplaşmış düşüncelerden*

dolayı güçlü, kadına üstünlük taslamak zorunda değil, kendi fikir, irade, özgürlükleriyle yaşamak için doğup var olmuşlardır.”

Katılımcıların çoğunluğu ise bu ifadelere tepkisiz kalmış veya kendileri de kullanmıştır. Çoğunluğu oluşturan bu katılımcıların verdiği bazı cevaplar şu şekildedir: Ö7; *“Ediz sen erkek birisin senin ip atlamaman lazım senin futbol veya başka şeyler oynaman gerekiyor”*, Ö34; *“bu sadece erkek oyunu değil ki kızlar da oynar Lale orada haksız ama erkekler ağlamazlar, sözünün eri olurlar demesi haklı”*, Ö60; *“Lale sadece erkekleri eziklemeye uğraşmış erkekler güçlüdür ama ip de atlayabilirler”*, Ö63; *“erkekler de kız oyunu oynayabilir”*, derken Ö64; *“bence haklı çünkü başkaları onu hep döverler ve paralarını çalarlar büyüdüğünde bence öyle”* diyerek bir erkek çocuğunun ip atlamasının onu başka erkeklere karşı güçsüz ve savunmasız göstereceğini ifade etmiştir. Ö72; *“Lale haklı”*, Ö182; *“Lale doğru söylüyor”*, Ö204; *“Bence lale haklı”* diyerek hem cinsiyet ayrımına hem de cinsiyetçi ifadelere karşı farkındalık göstermemiş ve Lale’ye hak vererek cinsiyetçi ifadeleri kabul etmiştir. Ö83; *“kız oyunlarını hep kızlar oynamak zorunda değildir”*, Ö115; *“erkekler kız oyunları oynamazlar diye bir kural yok”*, Ö142; *“erkekler de bazıları kız oyunu oynayabilir”*, Ö213; *“Erkekler de tabiki de kız oyunları oynayabilirler bence”* ve Ö255; *“...erkekler de kız oyunu oynar”* cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkmış ancak söylemleri ile cinsiyetçi bir dil kullanarak kız ve erkek oyunu diye bir ayrım yapmıştır.

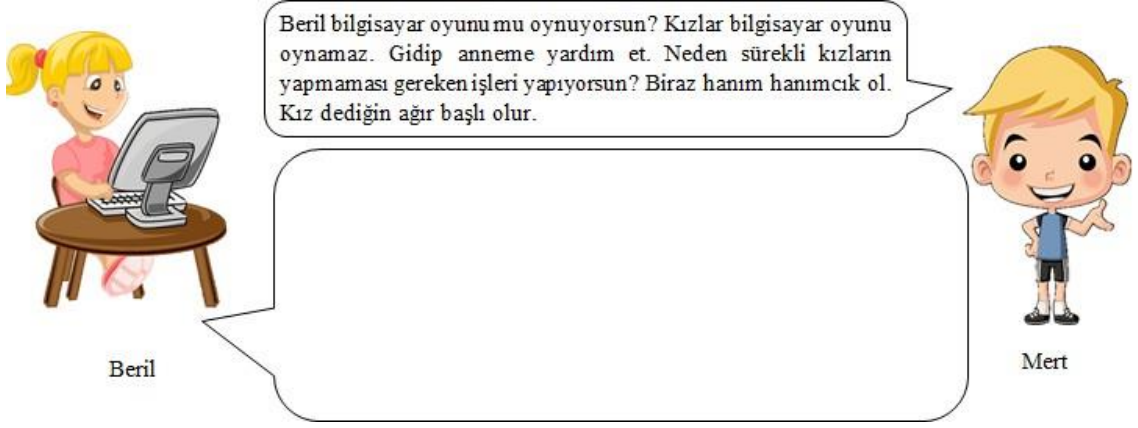
Ö120; *“...buna kimse karışamaz ama erkekler hep güçlü olur hem erkek gibi ol demesi doğru”*, Ö287; *“...tamam erkekler güçlü olmalı cesur olmalı ama bir erkekde ip atlayamaz diye bir şey yok”*, ve Ö344; *“erkekler güçlü olur sözünün eri olur ama bir konuda laleye hiç katılmıyorum ip atlamak kız işi değil”* erkeklerin ip atlamaması gerektiğine karşı çıkmış ancak Lale’nin erkekler hep güçlü olur, cesur olur ve erkek gibi ol sözlerine hak vermiştir. Ö124 ise duruma tamamen karşı çıkmış ve cinsiyetçi ifadelere hak vererek kendi düşüncelerinin de bu yönde olduğunu göstermiştir; *“erkekler ilgili söyledikleri doğru edizin yaptığı yanlış”*. Ö288 erkek gibi ol sözüne karşı çıkmış, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık göstermiştir ancak bunu; *“erkekler kız oyunu oynayarak erkeklikten çıkmazlar”* cümlesi ile yaparak cinsiyetçi bir dil kullanmıştır.

Oyun alanı ile ilgili katılımcılara verilen soruların ikincisinde diyalogda bulunan, cinsiyet eşitsizliği barındıran durumlara ve kullanılan eşitsiz söylemlere karşı farkındalık sahibi olup olmadıklarının yanı sıra eşitsiz söylemlere kendi ifadelerinde yer verip vermeyecekleri belirlenmek istenmiştir. Bunun için katılımcılardan verilen diyalogda boş bırakılan konuşma balonunu kendi ifadeleri ile doldurmaları istenmiştir. Elde edilen frekans ve ortalama değerler Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Oyun Alanı Diyalog Tamamlama

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık		Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık	
Rubrik Maddeleri	Frekans	Rubrik Maddeleri	Frekans
4. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı ve karşıt düşünceler ortaya koydu	210	4. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi ve bu söylemlere karşıt bir tepkide bulundu	22
3. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı	38	3. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi	12
2. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kısmen karşı çıktı	4	2. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık göstermedi ve cinsiyet eşitsizliği ile ilgili herhangi bir söylem kullanmadı	264
1. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkmadı	83	1. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemler kullandı	37
Ortalama	3,12	Ortalama	2,05

Tablo 6’ya göre oyun alanı ile ilgili verilen ikinci soruda, katılımcılar en fazla Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği’nde yer alan 4 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 1 puan değerindeki ölçüt, 3 puan değerindeki ölçüt ve 2 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. Aynı şekilde verilen cevapların Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği’ndeki frekans dağılımlarına bakıldığında öğrenciler en fazla 2 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 1 puan değerindeki ölçüt, 4 puan değerindeki ölçüt ve 3 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. İkinci soru için katılımcılara verilen diyalog ise Şekil 6’da gösterilmiştir.

Şekil 6. Sosyal Yaşam İçerisinde Yer Alan Oyun Alanı

Burada toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık rubriğine göre elde edilen ortalama değerlere bakıldığında da görülmüştür ki katılımcılar yine yüksek ($\bar{X} = 3.12$) bir seviyede toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık göstermiştir. Çoğunluk olarak farkındalık gösteren katılımcıların vermiş olduğu bazı cevaplar ise şunlardır: Ö3; “sadece erkekler bilgisayar oyunu oynamıyor kızlar da oynuyor”, Ö99; “kızlar da bilgisayar oynar”, Ö116; “biz kızlar da eğlenebiliriz lütfen böyle davranmayı ve düşünmeyi bırak”, Ö121; “kızların istediğini yapmaya hakkı var”, Ö157; “yanlış düşünüyorsun bilgisayar oyunları herkes oynayabilir” kızların da bu eylemi gerçekleştirmelerinde bir sakınca olmadığını belirtmiştir. Ö160 sitem etmiştir; “şunu unutma ki kadınlar hizmet etmek için doğmadı ayrıca bende bilgisayar oynayabilirim”.

Ö156; “oyun oynamak en doğal hakkım hem bir tek ben anneme yardımcı olmak zorunda değilim sende yardım edebilirsin”, Ö122; “neden kızlar bilgisayar oynayamaz mı hem sende anneme yardım edebilirsin”, ve Ö192; “kızların da oyun oynamaya eğlenmeye hakkı var cinsiyet ayrımcılığı yapma ayrıca erkekler de ailesine yardım etmelidir” erkeklerin de ev işlerini yapması gerektiğini söylemiştir. Ö184; “kız erkek ayrımı yapmamalısın kızım diye her zaman ev işi yapmam gerekmiyor herkes eşittir ve düşünceni değiştirmelisin”, Ö232; “kızlar ve erkekler her konuda eşittir ben bilgisayar oyunu oynayabilirim sende anneme yardım edebilirsin”, ve Ö254; “yaptığımız eylemlerde kız erkek diye ayırım yapmamalısın” cinsiyet ayrımcılığına değinmiştir. Ö245; “sırf kızım diye böyle şeyler yapmayacağımı düşünmen çok yanlış hem kızların hepsi aynı olmak zorunda değil” ve Ö274; “bu söylediğin sözler doğru değil aksine

kırıcı seni ön yargılarını yıkmaya davet ediyorum” bilinçli bir şekilde durumun farkında olarak cinsiyet eşitliği ile ilgili olan farkındalıklarını dile getirmiştir.

Sosyal yaşam içerisinde yer alan oyun alanı ile ilgili olan ikinci sorunun cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık rubriğine göre değerlendirildiğinde elde edilen ortalama değer düşük ($\bar{x} = 2.05$)’ tür. Ancak farkındalık gösteren katılımcılar da bulunmaktadır. Bu grupta yer alan bazı katılımcıların verdiği cevaplar şöyledir: Ö171; *“siz hep kızlara kısa giyemezsiniz, iş yerlerinde çalışamazsınız, okuyamazsınız, ağır başlı ol, dışarı çıkma biz kızların da canı var yani bir bırakın bizi”* (genel diyaloga ithafen) diyerek genel bazı durumlara karşı düşüncesini açık bir şekilde ifade etmiştir. Ö219; *“hiç alakası yok bilgisayar oyunu kızlar da oynayabilir”*, Ö296; *“kızların yapmaması gereken umarım bilgisayar oyunundan bahsetmiyordur çünkü bilgisayarla oynamanın kızlıkla hiçbir alakası yok”* ve Ö301; *“hiçbir oyun kızın ya da erkeğin değildir herkes istediği gibi oynayabilir”* (neden sürekli kızların yapmaması gereken işleri yapıyorsun?’ a ithafen). Ö220; *“...oyun oynamakla hanım hanımcık olmanın hiç alakası yok”* (biraz hanım hanımcık ol’ a ithafen). Ö322; *“bırakın da hayatımı yaşayayım ben ağır başlı olmak istemiyorum kadınlar da bilgisayar oyunu oynayabilir”* (kız dediğin ağır başlı olur’ a ithafen).

Çoğunluğu oluşturarak cinsiyet eşitsizliği barındıran ifadelerle karşı farkındalık gösteremeyen veya bu ifadeleri kendileri de kullanan katılımcılardan bazılarının verdiği cevaplar ise şunlardır: Ö165; *“...siz erkekler çok kalın kafalısınız...”* diyerek erkeklere karşı cinsiyetçi bir ifade bulunmuştur. Ö176; *“evet kız ağır başlı olur ama istediğini de yapabilir”* cinsiyet ayrımına karşı gelmiş ancak bunu cinsiyetçi bir ifade ile gerçekleştirmiştir. Ö225; *“bir bilgisayar oynadık diye ağır başlılıktan çıktık mı yani?”*, Ö234; *“...hem zaten ağır başlıyım...”*, Ö283; *“ben bi kere hanım hanımcık biriyim kızlar ağır başlı olur”* ve Ö333; *“ben zaten hanım hanımcık bir kızım bilgisayar oynayınca kimse kötü olmaz”* diyerek bu kalıplaşmış yargıları kabul etmiştir. Ö249; *“...hem sen neden yardım etmiyorsun? Ben çok hanım işi yapan erkek gördüm”* cümlesi ile kadın ve erkeğin alanlarını ve işlerini birbirinden ayırmış ve bunu cinsiyetçi bir ifade ile yapmıştır. Ö281; *“azda sen ağır başlı ol”* cümlesi ile toplumda kalıplaşmış olarak kadınlar için kullanılan bu cinsiyetçi ifadeyi bir erkek için kullanarak o da aslında cinsiyetçi bir dil ile kendini ifade etmiştir. Ö292; *“şirin olur kız dediğin”* cümlesi ile kadın dediğin, erkek dediğin gibi kelimeler ile başlayan ve toplumun dayatması olarak

kadın ve erkeklere ne yapmaları ve nasıl olmaları gerektiğini söyleyen ifadelerden biri ile düşüncesini belirtmiştir.

İş Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Bunun Dilde Kullanımı

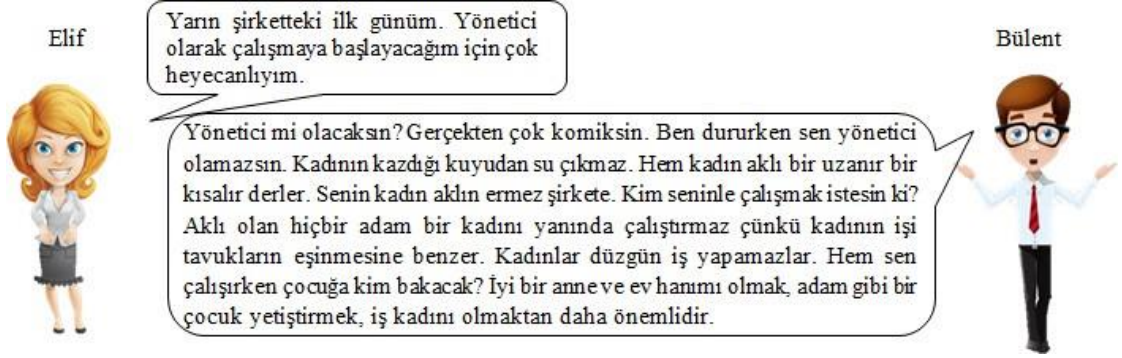
İş yaşamı ile ilgili katılımcılara bir soru yöneltilmiştir. Bu soruda katılımcıların verilen diyaloglarda bulunan, cinsiyet eşitsizliği barındıran durumlara ve kullanılan eşitsiz söylemlere karşı farkındalık sahibi olup olmadıkları diyalog hakkındaki düşünceleri sorularak belirlenmek istenmiştir. Buna göre elde edilen frekans ve ortalama değerler Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. İş Yaşamı Diyalog Yorumlama

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık		Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık	
Rubrik Maddeleri	Frekans	Rubrik Maddeleri	Frekans
4. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı ve karşıt düşünceler ortaya koydu	237	4. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi ve bu söylemlere karşıt bir tepkide bulundu	23
3. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı	64	3. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi	16
2. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kısmen karşı çıktı	6	2. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık göstermedi ve cinsiyet eşitsizliği ile ilgili herhangi bir söylem kullanmadı	273
1. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkmadı	31	1. Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemler kullandı	26
Ortalama	3,50	Ortalama	2,10

Tablo 7’ye göre iş yaşamı ile ilgili verilen soruda, katılımcılar en fazla Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği’nde yer alan 4 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 3 puan değerindeki ölçüt, 1 puan değerindeki ölçüt ve 2 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. Aynı şekilde verilen cevapların Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği’ndeki frekans dağılımlarına bakıldığında öğrenciler en fazla 2 puan değerindeki ölçüte uygun cevaplar vermişlerdir. Bu frekans dağılımını 1 puan

değerindeki ölçüt, 4 puan değerindeki ölçüt ve 3 puan değerindeki ölçüt takip etmektedir. Bu soru için katılımcılara verilen diyalog ise Şekil 7’de gösterilmiştir.

Şekil 7. İş Yaşamı

Bülent’in kadınlar hakkında söyledikleri ile ilgili neler düşündükleri öğrencilere sorulmuş ve Tablo 7’de de görüldüğü gibi katılımcıların cevaplarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık rubriğine göre değerlendirilmesi ile ortaya çıkan ortalama değer yüksek ($\bar{x} = 3.50$) çıkmıştır. Bu farkındalığa sahip olan bazı katılımcıların verdiği cevaplar ise şu şekildedir: Ö16; “kadınların da erkeklerle aynı hakları vardır”, Ö24; “kadınlarda çalışabilir”, Ö43; “kadınları ezmemeliyiz kadınlar da çalışabilir” ve Ö78; “kadınlar küçük görülmemelidir kadınlar da çalışabilir kadınlar da sadece ev hanımı olacak diye bir şey yoktur kadınların tüm hakları korunmalıdır”. Ö41; “erkek kız ayrımı yapılmadan her iş yapılır”, Ö58; “herkes eşittir kadın erkek fark etmez”, Ö81; “kadın erkek diye bir ayrımcılık yapılmaz”, Ö125; “bence bu da ön yargı kadınlarda erkekler kadar iyidir bunu hiç kimse unutmasın çünkü kadın neyse erkek de o dur” ve Ö191; “hiçbir zaman cinsiyetçilik ayrımı yapılmaz” kadınların da hakları olduğunu ve çalışmalarını gerektiğini savunmuş, cinsiyet ayrımcılığının yapılmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Ö45; “erkekler sadece yönetici olacak diye bir şey yok kadınlar da olabilir”, Ö59; “yönetmek için illa erkek olması gerekmiyor” ve Ö87; “kadınlar sadece ev işleri yapmazlar yöneticilik sadece erkekler için değil kadınlar da yapabilir” yöneticilik gibi ileri seviyedeki bir iş pozisyonunun sadece erkekler için olmadığını belirtmiştir. Ö47; “kadınlar da iş kurabilir ve bence kadınlar da çok iyi iş yapabilir”, ve Ö71; “kadınlar da kendi ayakları üzerinde durmalıdır” kadınların iş kurabileceğini ve kendi ayakları üzerinde durmasının gerekli olduğunu söylemiştir. Ö103 ise olaya farklı bir açıdan bakarak cinsiyet eşitsizliğine karşı olan tepkisini şu şekilde ifade etmiştir; “kadınlar

isterse her şeyi yapabilir ayrıca bu ülke kurtuluş savaşındaki kadınlar sayesinde buralara geldi". Ö101; "ülkemizde Bülent gibi düşünen çok kişi var kadın araba süremez, kadın pilot olamaz kadın yönetici olamaz vb. herkes eşittir".

İş yaşamını kapsayan sorunun cinsiyet eşitsizliği söylemine karşı farkındalık rubriğine göre değerlendirilmesi ile elde edilen değer düşük ($\bar{x} = 2.10$) çıkmıştır. Bu soruda katılımcılardan bazıları cinsiyet eşitsizliği belirten ifadelerle karşı farkındalık göstermiş ve karşıt görüşlerini bildirmiştir. Buna göre eşitsizlik belirten ifadelerle karşı farkındalık gösteren bazı katılımcıların verdiği bazı cevaplar şu şekildedir: Ö12; "kadınlar da çalışır ve akılları da yeter", Ö36; "herkesin her şeye akli yeter", Ö161; "kadının akli yok erkeğin akli var çok saçma", ve Ö267; "erkekler akıllı kızlar akılsız diye bir şey yok" (kadın akli bir uzanır bir kısalır derler senin kadın aklin ermez şirkete' ye ithafen). Ö77; "kadın dediğin ev hanımı olmak zorunda değil onun da hayatı var hayalleri var" (iyi bir anne ve ev hanımı olmak, adam gibi bir çocuk yetiştirmek, iş kadını olmaktan daha önemlidir' e ithafen).

Ö107; "çok yanlış kadınlar da yönetici olabilirler ve kadınların da akli her şeye erer...iş kadını olmak kendi ayakları üzerinde olmak çok önemlidir. Kadının işi tavukların eşinmesine benzer lafı da çok çirkin" (genel olarak diyaloga ithafen). Ö139; "...kadının kazdığı kuyudan su çıkabilir yani kadınlar beceriksiz değildir". Ö240; "...kadınlar düzgün iş yapamazlar sen çalışırsan çocuğa kim bakacak sözleri çok daha yanlış". Ö286; "Bir kadın da iyi iş yapabiliyorsa neden o kadınla çalışmasınlar ki?" (aklı olan hiçbir adam bir kadını yanında çalıştırmaz' a ithafen). Ö313; "...iyi bir baba olmak da iyi bir çocuk yetiştirmeye bağlıdır" (iyi bir anne ve ev hanımı olmak, adam gibi bir çocuk yetiştirmek, iş kadını olmaktan daha önemlidir' e ithafen) burada katılımcı "adam gibi" kelimesi yerine "iyi" kelimesini kullanmayı tercih ederek farkındalığını çok net bir şekilde göstermiştir. Ö337; "neden kadının kazdığı kuyudan su çıkmasın kadınlar olmasa erkekler de olmazdı kadınlar her zaman çok düzgün iş yaparlar".

Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık göstermeyen ve çoğunluğu oluşturan katılımcıların verdikleri bazı cevaplar ise şunlardır: Ö93; "kadın çalışanlar daha yetenekli oluyor", Ö106; "hem kadınlar erkeklerden daha iyi iş yapar", Ö170; "bence kadınlar erkeklerden de daha iyi iş çıkarır", ve Ö250; "erkeklerin dünya genelinde çoğu anlayışsız ve kabadır" diyerek burada genellikle kadınlar için yapılan

cinsiyet ayrımını ve kullanılan cinsiyetçi ifadeleri bu kez erkekler için kullanarak aslında burada erkeğe karşı cinsiyet eşitsizliği belirten bir ifadeye yer vermiştir. Ö94; *“bence elif gitmesin yapamaz şirkette ondan”*, ve Ö244; *“aynen doğru adamın dediği git kadın gibi ev işi gör çocuklarına bak ona öyle şirket falan yöneticilik ben adamın dediğine katılıyorum”* diyerek hem cinsiyet eşitsizliği yapmış hem de cinsiyetçi bir dil kullanmıştır. Ö119; *“Elif yönetici olabilir ama Bülent’te haklı annenin çocuklarıyla ilgilenmesi de gerekir”*. Ö149; *“adam gibi çocuk yetiştirmek önemli ama kadınlar hem iş yapıp hem de çocuk yetiştirebilir”*, Ö280; *“bi kere kadınlar ülkeyi de yönetir dünyayı da Bülent gibilerini de adam ederler”*, ve Ö325; *“kadınlar da yönetici olabilir adam gibi çocuk da yetiştirirler”* adam gibi ve adam etmek ifadeleri cinsiyetçi birer ifadedir.

Ö299; *“kadınların güçleri az olduğu için kadınların çalışma hakkını engelliyorlar”* cümlesi ile kadınların güçsüz olduğunu söyleyerek cinsiyetçi bir dil kullanmıştır. Ö316; *“bayanların erkeklere kıyasla daha duygusal oldukları teorik bir gerçek fakat bir bayan duygusal olduğu kadar duygularını kontrol etmeyi de iyi bilir bu nedenle kadınların başaramayacağı iş yoktur”* ifadeleri ile aslında cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkmış ancak kadınların duygusal olduklarını söyleyerek kalıplaşmış cinsiyetçi ifadelerden birini kullanmıştır. Ö327; *“aslında kadınlar da yapabilir ama erkekler daha iyi yaparlar”* cümlesi ile erkekleri kadınlardan daha üstün görmüş cinsiyetçi davranmış ve cinsiyetçi bir ifade kullanmıştır. Ö332; *“...kadının sorumluluğu ailedir fakat mecburi değil sorumludur...”* diyerek aileden sorumlu kişi olarak kadını göstermiştir ve bu hem cinsiyet eşitliğine karşı bir durumdur hem de cinsiyetçi bir ifadedir.

Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ile Eşitsiz Söylemlere İlişkin Farkındalıkları

Toplamda 344 katılımcı ile gerçekleştirilen bu çalışmada katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalıkları ve dildeki toplumsal cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalıklarına ilişkin verdikleri cevaplara göre genel ortalama ve standart sapma değerleri hesaplandığında ise elde edilen veriler Tablo 8’i oluşturmuştur.

Tablo 8. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine ve Eşitsiz Söylemlere Karşı Farkındalık

	N	$\bar{X}$	Ss
Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık	313	3.35	,69653
Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık ve Söylemleri Kullanma Durumu	313	2.34	,44955
Toplam	313	2.85	,51114

Tablo 8'e göre katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalıklarını değerlendirmek için 4 ölçütten oluşan "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği" nde ki ölçütlerle ilişkili olacak şekilde sorulara verdikleri cevapların ortalama değerine bakıldığında katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık gösterme düzeylerinin yüksek ($\bar{X} = 3.35$) olduğu görülmektedir. Aynı şekilde dildeki eşitsiz söylemlere karşı öğrencilerin farkındalıklarını değerlendirmek amacıyla yine 4 ölçütten oluşan "Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği" kullanılmıştır. Burada yer alan ortalama değere bakıldığında ise öğrencilerin eşitsizlik barındıran söylemlere karşı farkındalık düzeylerinin düşük ($\bar{X} = 2.34$) olduğu anlaşılmaktadır.

Ev içinde bulunan iş bölümünü ele alan birinci soruda Ö25, bir erkeğin ev işlerine yardımcı olması gerektiğini öne sürerken cinsiyetçi bir dil de kullanmıştır; *"normalde ev işlerini yapan kadınlar, erkekler de eve bakanlardır. Ama erkeğin yaşadığı evde ailesine yardımcı olması gerekir"*. Eğitim hayatı ile ilgili olan ikinci soruda Ö19, bir kadının pilot olmasının normal olduğunu belirtirken kullanılan eşitsiz söylemlere onay vermiştir; *"bence pilot olmasında hiçbir sorun yok. Ama annesi de doğru söylüyor. Sondaki sözü çok güzel."* Katılımcının onay verdiği eşitsiz söylem ise; *"erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer hadi kızım erkek iş başında kadın aş başında belli olur"* dur.

Sosyal yaşam içerisinde yer alan oyun ile ilgili olan üçüncü soruda Ö26, durumu redderek toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkmış ancak; “*erkek kız oyunu oynayabilir*” şeklindeki ifadesi ile cinsiyet eşitsizliği barındıran bir söylem kullanmıştır. Ö51; “*bence lale haksız yani ben ip atlamayı bilmiyorum ama bilen erkek olsun kadın olsun bu oyunu isterlerse oynayabilirler. Yani erkek cesur olur ama.*” ifadesiyle cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkarak farkındalığını göstermiş ancak “erkek cesur olur” ifadesi ile bu farkındalığını dildeki eşitsiz söylemlere karşı gösterememiştir. İş yaşamı ile ilgili olan dördüncü soruda Ö54; “*Bülent’in elife cinsiyet ayrımcılığı yapması kötü bir şey kadınlarda erkek işlerini yapabilir*” demiştir. Burada Ö54 cinsiyet ayrımcılığının ne demek olduğunu bilincinde olan bir katılımcı olmasına rağmen “kadınlar da erkek işlerini yapabilir” ifadesi ile eşitsiz bir söylem kullanarak dilde bulunan eşitsiz söylemlere ve bu söylemleri kullanmamaya karşı bir farkındalık gösterememiştir. Ö80; “*Elif de çalışabilir*” diyerek kadınların çalışmaması gerektiği düşünceye karşı çıkmış ancak devamında “*kadın da bazen erkek gibi olabilir*” ifadesiyle eşitsiz söylemleri pekiştirmiştir.

Ev içinde bulunan iş bölümü ile ilgili olan beşinci soruda Ö104; “*benimde farklı rollerim var işte iş adamıyım evde farklı rollere girebilirim*” diyerek ev işlerini yapmasını normal karşılamıştır ancak burada “iş adamı” kelimesi cinsiyetçi bir ifadedir. Ö105 ise; “*ev işi onun sorumluluğunda olsa da bende ona yardım etmeliyim*” diyerek bir erkeğin karısına yardım etmesi gerektiğini belirtmiş ancak bu cümlede “ev işleri onun sorumluluğunda olsa da” şeklindeki ifade ile cinsiyetçi bir söylem kullanmıştır. Eğitim hayatı ile ilgili olan altıncı soruda Ö109; “*baba artık kadınlar da çalışıyor kardeşim çok çalışkan kendi çaresine bakar*” diyerek kadınların eğitim almasını ve çalışmasını savunmuştur ancak bu diyalogda yer alan cinsiyetçi ifadelerle karşı herhangi bir farkındalık göstermemiştir.

Sosyal yaşam içerisinde yer alan oyun ile ilgili olan yedinci soruda Ö112; “*kızlar da bilgisayar oynayabilir ne var bunda hem ben erkek oyunu oynamıyorum ki kız oyunu oynuyorum lütfen bir daha erkek kız ayrımı yapma*” diyerek cinsiyet eşitsizliğine karşı olan düşüncelerini ifade etmiştir ancak bunu ifade ederken cinsiyetçi söylemlere yer vermiştir. Ö130; “*kız dediğin hem iş yapar hem oynar*”, Ö131; “*ben zaten ağır başlıyım istediğim gibi oyunlar oynarım sen bana karışamazsın*”, Ö150; “*bence bende oyun oynayabilirim hanım hanımcık olmak için oyun oynamam gerekiyor. Oyun oynasam da oynamasam da hanım hanımcık olabilirim*” ifadeleri ile

cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere kendi cümlelerinde yer vermişlerdir. Toplam ortalama değerlere bakıldığında ise görülmektedir ki katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve dilde bulunan eşitsiz söylemlere karşı farkındalıkları orta ($\bar{x} = 2.85$) düzeydedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın verileri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve dilde bulunan cinsiyetçi ifadelerle karşı ortaokul öğrencilerinin farkındalıklarının belirlenmesi bağlamında dört farklı alt boyut ve beş tane alt problem belirlenerek elde edilmiştir. Alt boyutlardan ilki ev içinde bulunan iş bölümü olup öğrencilere bu alt boyut ile ilgili iki farklı soru yöneltilmiştir. İlk sorunun “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği” ne göre değerlendirilmesi ile elde edilen verilere bakıldığında öğrencilerin ev içerisinde bulunan iş bölümünde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalıklarının yüksek düzeyde ($\bar{x} = 3.20$) olduğu görülmüştür. Katılımcılar genel olarak soruda verilen cinsiyet eşitsizliği meydana getiren duruma karşı çıkıp düşüncelerini belirterek evde bulunan işlerin cinsiyete göre belirlenmesinin ve bu konuda yapılan ayrımcılığın yanlış olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili ikinci sorunun verilerine bakıldığında aynı şekilde katılımcıların yine yüksek bir oranla ($\bar{x} = 3.68$) farkındalık sahibi oldukları görülmüştür. Hatta bu oran tüm soruların “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği” ne göre değerlendirilmesi ile elde edilen en yüksek ortalamadır ve katılımcılar en çok bu soruda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık göstermiştir. Öğrenciler ev içerisinde yardımlaşmanın doğal olduğu ve kadın ve erkeğin eşit olduğu yönündeki görüşlerini belirterek toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkıp genel olarak yüksek bir oranla konu ile ilgili düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Araştırmanın bu sonucuna karşın, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda Türkiye’de özellikle yetişkin bireylerle yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar göze çarpmaktadır. Örneğin Günay ve Bener (2011), evli kadınlar ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında kadınların, evde erkekler tarafından gerçekleştirilmesi gereken (tamir, bakım vb.) ve kadınlar tarafından gerçekleştirilmesi gereken (ev işleri, giyim, beslenme) işler olduğunu belirttiklerini ifade etmiştir. Yetişkin bireyler ile gerçekleştirilen bir diğer çalışmada ise Yılmaz (2018) katılımcıların, bazı görev ve sorumlulukların kadın ve erkek ayrımı yapılarak sınıflandırdığını, kadının en temel görevinin ev işi yapmak ve çocuk bakmak olarak görüldüğünü tespit etmiştir. Katılımcılar ev içinde kadın ve erkeğin sorumlulukları nelerdir sorusuna kadınlar için genel olarak ev işi yapmak, temizlik yapmak, çocuk bakmak, yemek yapmak şeklinde cevaplar vererek ev içerisinde

bulunan iş bölümünde net bir şekilde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan fikirlerini belirtmişlerdir. Ortaokul öğrencileri ile yapılan bu çalışma ile yetişkinler üzerinde gerçekleştirilen farklı araştırma sonuçları bir arada değerlendirildiğinde, cinsiyetin toplum tarafından nasıl inşa edildiği açıkça görülmektedir. Ortaokul çağındaki öğrencilerde, özellikle evdeki iş bölümü bağlamında toplumsal cinsiyet eşitsizliği henüz kabullenilmemiş olmasına karşın bireyler, toplum içinde yaş almaya devam ederken, toplum tarafından sürekli kendisine dayatılan cinsiyet rollerini kabullenebilmektedir.

Araştırmada belirlenen ikinci alt boyut eğitim olup öğrencilere bu alt boyutta toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik farkındalığı ile ilgili iki farklı soru yöneltilmiştir. İlk sorunun “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği” ne göre değerlendirilmesi ile elde edilen verilere bakıldığında öğrencilerin eğitim hayatı ile ilgili toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik farkındalıklarının yüksek düzeyde ($\bar{x} = 3.02$) olduğu görülmüştür. Katılımcılar genel olarak soruda verilen cinsiyet eşitsizliği bulunan duruma karşı çıkarak eğitim hayatında bu ve buna benzer ifadelerden artık ne kadar rahatsız olduklarını, kadınların özgür bırakılması gerektiğini, geçmişten gelen bu durumun artık değişmesi gerektiğini belirterek toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalıklarını ortaya koymuşlardır. Konu ile ilgili ikinci sorunun verilerine bakıldığında da aynı şekilde katılımcıların yüksek bir oranla ($\bar{x} = 3.28$) farkındalık sahibi oldukları görülmüştür. Bu sonuca göre katılımcılar eğitim hayatı ile ilgili verilen toplumsal cinsiyet eşitsizliği barındıran duruma karşı, kız ve erkeklerin eşit olduğundan bahsederek bu konudaki eşitsizliğe karşı görüşlerini net bir şekilde ifade etmiştir.

Alan yazın incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve eğitimi konu alan birçok çalışma yapıldığı görülmüştür. Gümüşoğlu (2008), 1928’den 2008’e kadar yayınlanmış 1500’den fazla ilköğretim ders kitabını (Köy Kıraati, Okuma Kitabı, Türkçe, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Aile Bilgisi, Ev Ekonomisi ve Uygulaması, Yurt Bilgisi, Yurttaşlık Bilgisi, Vatandaşlık Bilgisi, Ahlak Bilgisi, Alfabe, Tarım Bilgisi, Fen Bilgisi) incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre 1920’lerden 1945’e kadar ders kitaplarında, kadınlar yetişmekte olan yeni nesle ülkeyi ve uygarlığı öğreten öğretmenler olarak, 1950’den itibaren ise ailenin hizmetçisi olarak yer almaktadır. 2008’deki durum ise 1950’den daha kötüdür. Özaydınlık (2014), Türkiye’de kadının eğitim sorunlarına değinerek kız çocuklarının erkek çocuklarından daha dezavantajlı olarak dünyaya geldiklerini ve bunun her alanda olduğu gibi eğitim alanında da ciddi şekilde ortaya çıktığını belirtmiştir. Gönenç, Topuz, Yılmaz Sezer, Yılmaz ve

Büyükkayacı Duman (2018), bir üniversitenin ebelik bölümü öğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında toplumsal cinsiyet dersi alan öğrencilerin toplumsal cinsiyet algı ölçeği puan ortalamalarının dersi almayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Koyuncu Şahin, Esen Çoban ve Korkmaz (2018), okul öncesi öğretmen adayları ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında öğretmen adaylarının Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam anlamıyla uygulanamayacağını düşündüklerini ve toplumsal cinsiyet eşitliğine inandıklarını belirtmiştir. Ancak öğretmen adaylarının cinsiyet kalıp yargılarına sahip olduğunu ve çalışmaya katılan üç öğretmen adayından yalnızca birinin toplumsal cinsiyet eşitliğine gerçekten inandığını çalışma sonuçları arasında aktarmışlardır. Acar Erdol ve Gözütok (2019), eğitim fakültesi Türkçe öğretmenliği birinci sınıf öğretmen adayları ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında toplumsal cinsiyet eşitliği eğitim programını değerlendirmişlerdir. Çalışma sonucunda öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olan faktörleri fark etmelerinde, bu faktörleri davranış ve tutumlarına yansıtamamalarında, toplumsal cinsiyet eşitsizliği faktörleri ile mücadele etmelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği eğitim programının etkili olduğunu belirtmişlerdir. Satılmış (2019), 5. sınıf Türkçe ders kitabını toplumsal cinsiyet açısından incelemiş ve erkek cinsiyetinin kız cinsiyetine oranla daha fazla yer aldığını belirtmiştir. Doğanay ve Çopur (2021), ilkökul hayat bilgisi ders kitaplarını toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirmiş, metin ve görsellerde geleneksel aile rollerinin devam ettirilerek annenin ev içerisinde babanın ise ev dışarısındaki rollerde verildiğini belirtmişlerdir. Birçok araştırmacı tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitim boyutu ile ilgili birçok farklı çalışma gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada ise yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak sadece eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili farkındalığa odaklanılmıştır ve çalışmaya katılan ortaokul 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin konu ile ilgili farkındalıklarının yüksek düzeyde olduğu ve eğitimde eşitliği savundukları görülmüştür. Buna göre katılımcılar eğitim alanında kadınların, erkeklerden daha dezavantajlı olduğunun farkındadır ki vermiş oldukları cevaplarda kadının okuması ve kendi ayakları üzerinde durması gerektiğini, eğitim almasının önemli olduğunu, kadın ve erkeğin eşit olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar toplumsal cinsiyet eşitliği dersi almamaktadır ancak sosyal bilgiler dersi öğretim programında “pozitif ayrımcılık, kadına şiddet, cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz konular üzerinde durulur” ve Türkçe dersi öğretim programında “toplumsal

cinsiyet adaleti ve toplumsal cinsiyet eşitliği” ifadeleri yer almaktadır. Bu durumun farkındalık boyutunda öğrenciler üzerinde olumlu etkilerinin olduğu düşünülmektedir. Yapılan çalışmalarda bazı ders kitapları, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında sorunlu bulunurken bazı ders kitapları ise bulunmamıştır. Buna göre araştırma sonuçlarına bakıldığında farkındalık boyutunda öğrencilerin bu olumsuzluklardan çok fazla etkilenmedikleri görülmektedir.

Çalışmanın üçüncü alt boyutu, sosyal yaşam içerisinde yer alan oyun alanı olup öğrencilere bu alt boyutta toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik farkındalığı ile ilgili iki farklı soru yöneltilmiştir. İlk sorunun “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği” ne göre değerlendirilmesi ile elde edilen verilere bakıldığında öğrencilerin oyun ile ilgili toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik farkındalıklarının yüksek düzeyde ($M = 3.53$) olduğu görülmüştür. Katılımcılar genel olarak soruda verilen cinsiyet eşitsizliği bulunan duruma karşı çıkarak kız ve erkeklerin eşit olduğunu her cinsiyetteki bireyin istediği oyunu istediği şekilde oynamak için özgür olduğunu belirtmişler, erkekleri savunarak her oyunu oynayabileceklerini söylemişlerdir. Buna göre öğrenciler cinsiyet eşitsizliğinin aslında ne olduğunun ve her iki cinsiyet için de kötü olduğunun bilincindedir. Konu ile ilgili ikinci sorunun verilerine bakıldığında katılımcıların farkındalık gösterme düzeylerinin yine yüksek ($M = 3.12$) olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre katılımcılar sosyal yaşam alanı içerisinde yer alan oyun alanı ile ilgili verilen ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği barındıran duruma karşı farkındalıklarını çoğunluk olarak ortaya koymuştur. Öğrenciler kızların da bilgisayar oyunu oynamasında hiçbir sakınca bulunmadığını, kız erkek ayrımı yapılmasının yanlış olduğunu her oyunun bütün bireylerin oynaması için olduğunu belirterek düşüncelerini ortaya koymuştur.

Alabay ve Yağan Güder (2016), 3-6 yaş arasındaki çocuklarla gerçekleştirdikleri çalışmalarında ilerleyen yaş düzeyinin oyuncaklara ilişkin kalıp yargıları artırdığı ve çocukların oyuncak tercihlerinin oyuncağın renginden, akranların bakış açısından ve ebeveynlerden etkilendiğini ve erkek çocuklarının kız çocuklarından daha cinsiyetçi tercihler yaptığını belirtmişlerdir. Aksoy ve Baran (2017), okul öncesi eğitime devam eden çocukların hem kendileri ile hem de anneleri ile bir çalışma gerçekleştirerek annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özelliklerini belirlemiş ve feminen annelerin kız çocuklarının daha çok evcilik oyunları, maskülen annelerin erkek çocuklarının daha çok taşıtlarla oynadığını belirtmiştir. Ayrıca feminen annelerin çocuklarının rol oyunları

ile daha çok oynarken maskülen annelerin çocuklarının daha çok hareketli ve yarışma tarzındaki oyunlarla oynadığına değinerek ebeveynlerin yaklaşımlarının çocukların oyun ve oyuncak seçimlerine nasıl etki ettiğini gözler önüne sermiştir. Güvenç ve Demircili (2018), ebeveynler ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında onların oyuncakların cinsiyetçi kimliklere sahip olduğunu düşündüklerini ve bu ayrımın toplumsal baskı ve kültürel öğelerden meydana geldiğini ortaya koymuştur. Ancak böyle düşüncelerine rağmen cinsiyete uymayan oyuncak aldıklarında kültürel baskı hissetmediklerini de belirtmişlerdir.

Bütün bu sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde bu çalışma ile alan yazındaki farklı çalışmaların sonuçları arasında bir tutarsızlık göze çarpmaktadır. Bu durumun görüş, algı ya da düşünce ile bunları davranışa dönüştürmek arasındaki farklılıkla ilgili olduğu düşünülmektedir. Kendilerine sunulan çalışma kâğıtları ile öğrenciler, oyun ve oyuncak bağlamında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkan görüş ve düşünceler ortaya koymuşlardır. Fakat benzer yaş gruplarıyla yapılan ve yukarıda yer verilen çalışma sonuçları, öğrencilerin bu görüş ve düşüncelerini pratiğe çok fazla yansıtmadıklarını da göstermektedir. Bu noktada da toplumsal cinsiyet rolleri devreye girmektedir. Öyle ki alan yazında bulunan ve yukarıda yer alan çalışma sonuçlarından hareketle, bu yaş grubundaki öğrenciler toplumsal cinsiyetle ilgili düşüncelerini davranışa dönüştürdüklerinde toplumsal baskı, kültürel kodlamalar, ayıplanmak, akranları tarafından dışlanma korkusu gibi olumsuzluklarla karşılaşabilmektedir.

Çalışmanın dördüncü alt boyutu iş yaşamı olup öğrencilere bu alt boyutun toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik farkındalığı ile ilgili bir soru yöneltilmiştir. Sorunun “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği” ne göre değerlendirilmesi ile elde edilen verilere bakıldığında öğrencilerin iş yaşamı ile ilgili toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik farkındalıklarının yüksek ($M = 3.50$) düzeyde olduğu görülmüştür. Bu değerden çıkarılan sonuca göre katılımcılar iş yaşamında bulunan toplumsal cinsiyet eşitsizliği durumuna karşı çoğunlukla farkındalık sahibidirler. Katılımcılar genel olarak soruda verilen cinsiyet eşitsizliği bulunduran duruma karşı çıkarak kadınların da hakları olduğunu ve çalışmalarını gerektiğini savunmuş, yüksek iş pozisyonlarının sadece erkekler için olmadığını, kadınların da kendi ayakları üzerinde durması gerektiğini belirtmiştir.

Alan yazın incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin iş yaşamı alt boyutunu konu alan birçok çalışma yapıldığı görülmüştür. İş yaşamında erkeklerin de kadınlar kadar baskı gördüğü ve erkekliğin çalışmak, iş sahibi olmak, para kazanmak ile çokça bağdaştırılıp erkekler üzerinde psikolojik bir baskı oluşturulduğu Bozok (2018)'un sunduğu raporda belirtilmiştir. Çiçek ve Çopur (2018), 18 yaş üstü bireylerle görüşmüş ve araştırmalarının sonuçlarından birini; “kadınların erkeklere göre toplumsal cinsiyet rollerine daha eşitlikçi yaklaştıkları ve kadınların çalışmaları konusunda olumlu bir tutum sergiledikleri” şeklinde ifade etmişlerdir. Haskan Avcı, Karababa ve Zencir (2019) erkek okul öncesi öğretmen adaylarıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında öğretmen adaylarının toplumda bu mesleğin daha çok kadınlar tarafından yapılması gerektiğinin düşünülmesi ve sınıflarında az sayıda olmalarından dolayı iletişim güçlüğü yaşadıklarını, toplumun ve öğretim üyelerinin tepkileri ile karşılaştıklarını, bazılarının ise bunları yaşamadığını belirtmiş; gelecek ile ilgili düşüncelerinin ise bazı öğretmen adaylarının, velilerin ve toplumun ön yargılı olmasından dolayı endişe duyduklarını ancak yine bazılarının böyle bir endişesinin olmadığını belirtmişlerdir. Alabay ve Özdemir (2020), yaptıkları çalışmanın sonucunda 36-72 aylık çocuklar tarafından sadece erkeklerin yaptığı meslekler olarak tamirci, iş makinesi kullanıcısı ve kaptan, sadece kadınların yaptığı meslekler olarak hemşire, terzi ve öğretmen olarak seçildiğini ve araştırmaya katılan çocukların iş yaşamında cinsiyet eşitsizliğine paralel düşünceler içerisinde olup mesleklerde cinsiyet ayrımı yaptığının görülmesini sağlamışlardır. Koparan (2020)'ın çalışmasına göre kadınlar özel alanda tutulmaya çalışılmış, korunması gereken kişiler olarak görülmüş ve kamusal alanda kadının var olması eril yapı tarafından zorlaştırılmaya çalışılmıştır.

Alan yazındaki çalışmalara bakıldığında toplumda kadın ve erkekler cinsiyetlerine göre meslek sınıflandırılmaları içine alınmış ve toplumsal baskıya maruz bırakılmıştır. Bu çalışmada katılımcıların cinsiyetleri baz alınmamıştır ancak genel olarak farkındalık sahibi oldukları görülmüştür. Tüm bunlara göre yapılan çalışmada araştırmaya katılan ortaokul 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çoğunluğunun böyle cinsiyetçi algılar taşımadığı, kadınların da erkekler gibi istedikleri mesleği yapıp, istedikleri işte çalışabileceğini düşündükleri, hatta tersi davranışlardan çoğunluk olarak rahatsızlık duydukları sonucuna ulaşılmış ve genel olarak katılımcıların bu konu ile ilgili toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık sahibi oldukları görülmüştür. Bu

durum toplumsal ve kültürel kodlamalar içerisinde gelecek açısından umut verici görünmektedir.

Dilde bulunan cinsiyetçi ifadelerle yönelik farkındalığın, belirlenen alt boyutlara göre değerlendirilmesi “Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği” ne göre yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında katılımcıların farkındalıklarının ev içinde bulunan iş bölümü alt boyutunun birinci sorusunda düşük ($\bar{x} = 2.23$), ikinci sorusunda ise yüksek ($\bar{x} = 3.19$) olduğu görülmüştür. Tüm soruların “Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği” ne göre değerlendirilmesinde katılımcılar bir tek bu soruda cinsiyet eşitsizliği barındıran ifadeye çoğunluk olarak tepki göstermiş ve farkındalıklarını yüksek bir oranda ortaya koymuştur. Eğitim hayatı alt boyutuna yönelik eşitsiz söylemlere karşı farkındalığın birinci ($\bar{x} = 2.18$) ve ikinci ($\bar{x} = 2.12$) sorusunda düşük; sosyal yaşam içerisinde yer alan oyun alanı alt boyutunun birinci sorusunda orta ($\bar{x} = 2.53$), ikinci sorusunda ($\bar{x} = 2.05$) düşük olduğu görülmüştür. Hatta bu oran “Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği” ne göre değerlendirilen tüm sorular içerisinde en düşük orandır. Buna göre katılımcılar en çok bu soruda cinsiyet eşitsizliği barındıran ifadelerle karşı farkındalık gösterememiş veya bu ifadelerin farkına varamamıştır. İş yaşamı alt boyutu ile ilgili katılımcılara verilen sorunun değerlendirilmesine bakıldığında

öğrencilerin farkındalıklarının düşük ($\bar{x} = 2.10$) olduğu görülmüştür. Buna göre

araştırmanın cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık boyutunda katılımcılar çoğunluk olarak ya cinsiyetçi ifadelerle karşı tepkisiz kalmış, hiçbir farkındalık göstermemiş ya da cinsiyetçi ifadeleri kendileri de kullanmış, benzer ifadelerle cinsiyet eşitsizliği meydana getiren söylemleri pekiştirmiştir. Bu çalışmanın dilde bulunan cinsiyetçi ifadelerle karşı farkındalık kısmı için kullanılan cinsiyetçi ifadeler ya toplumda kullanılan ve aşina olunan ifadeler ya da atasözleri ve deyimlerdir.

Alan yazında toplumsal cinsiyet eşitliği ve dil konu başlığı altında yapılan araştırmalarda Aydınoglu (2015), çalışmasında Metin Yurtbaşı'nın A Dictionary of Turkish Proverbs sözlüğünün kadın başlığı altında yer alan atasözlerini incelemiş ve 72 atasözünden 46'sının olumsuz, 9'unun olumlu ve 17'sinin yansız olduğunu belirtmiştir. Okray (2015), Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü' nü kadın ve kadın imgesine yönelik göndermeler yapan kelimeler bağlamında taramış ve 93 atasözü ve 59 deyim üzerinden araştırmasını gerçekleştirmiştir ve kadının bir kahramandan değersiz

bir varlığa kadar geniş bir açı ile tanımlandığını tespit etmiştir. Akata (2019), güncel Türkçe sözlükte kadın maddesinde yer alan atasözleri, deyimler ve birleşik kelimeleri incelemiştir. İki atasözü, bir deyim ve otuz iki birleşik sözcüğü yorumladığı çalışmasında kadının özellikle ev ve aile hayatıyla ilgili dilsel ögelerle ilişkilendirildiği, maddi değeri olan bir nesne gibi tanımlandığı ve toplumun işleyişine hizmet ederek katıldığı sonuçlarına ulaşmıştır.

Güden (2006), yüksek lisans tezinde iki farklı siyasi görüşe sahip gazetenin köşe yazılarını incelemiş ve Türkçe’de ki cinsiyetçi ifadelerin farklı siyasi görüşlere göre önemli ölçüde bir farklılık göstermediğini ancak kadının ikincilleşmesine ve ötekileşmesine büyük katkı sağladığını belirtmiştir. Kerimoğlu ve Doğan (2015), Türkçe’de sözlüksel cinsiyetin fazla olduğunu bunun kadın futbolcu, erkek hemşire şeklinde kendini gösterdiğini ve genç, çocuk gibi sözcüklerde gizli cinsiyetin yer aldığını söylemiştir. Öztürk Dağabakan (2016), görsel medyada kadın dilini incelemiş ve kadın konuşmacıların daha duygusal bir dil kullandıklarını ve cümlelerinde kesin ifadeler kullanmaktan kaçındıklarını ancak erkek konuşmacıların daha sert ve kesin, kendinden emin konuştuklarını, kadın konuşmacıların kendilerini onaylatma ihtiyacı ile hareket ettiklerini ancak erkek konuşmacıların böyle bir şeye ihtiyaç duymadıklarını ifade etmiştir. Belek Erşen (2018)’e göre ise eril bir özelliğe sahip olan Türkçe’de kullanılan kelime ve kavramlar cinsiyetçi durumu yeniden üretmektedir. Araştırmacı 52 kadın ile görüşmüş ve kadınların erkek dili ile kendilerini ifade etmekte zorlandığını ve kadın dilinin kurulmasını bu sebeple de kadınların daha çok bir arada olması gerektiğini makalesinde belirtmiştir.

Yapılan bu çalışmada ise cinsiyet eşitsizliğinin dildeki eşitsiz söylemler ile ilgili sadece farkındalık boyutu ele alınarak araştırmaya katılan ortaokul 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin karşısına çıkan cinsiyetçi ifadelere farkındalık gösterip göstermediklerine ve bu ifadelere kendi konuşmalarında ne derece yer verdiklerine bakılmıştır. Katılımcıların bu konudaki farkındalıklarının düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Alan yazındaki çalışmalarda da görüldüğü gibi kullanılan dil cinsiyetçi ifadelerle kuşatılmıştır. Atasözleri ve deyimler, birleşik kelimeler cinsiyetçi eksen etrafında toplanmıştır. Görülmektedir ki Türkçe genel olarak özellikle kadın ile ilgili küçük düşürücü, ötekileştirici ve dışlayıcı ifadeler barındırmaktadır. Araştırmada veri toplamak için kullanılan çalışma kağıdında da bu tarz ifadelere yer verilmiştir ve görülmüştür ki katılımcılar çoğunluk olarak bu ifadelere karşı artık duyarsızlaşmıştır ve

bu ifadeleri yadırgamamaktadır. Bu durumun sebebinin cinsiyetçi söylemlerin günlük hayatta karşılara çıkması ve alışıl gelmiş bir durum haline gelmesinin olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın beşinci alt probleminde belirtilen farklılaşmaya bakıldığında, genel durumu ifade eden ortalama değerlere göre sorulan tüm soruların “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği” ne göre değerlendirilmesi ile elde edilen sonuç göstermiştir ki öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalıkları yüksek ($\bar{x} = 3.35$) düzeydedir. Tüm soruların “Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği” ne göre değerlendirilmesi ile elde edilen sonuca göre katılımcıların dildeki eşitsiz söylemlere karşı farkındalıkları ise düşük ($\bar{x} = 2.34$) düzeydedir. Genel ortalamaya bakıldığında ise katılımcıların her iki duruma karşı farkındalıkları orta ($\bar{x} = 2.85$) düzeydedir. Bu sonuçlara bakıldığında çalışmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı ciddi bir şekilde farkındalıklarının olduğu, cinsiyetçi durumlara karşı tepki gösterip düşüncelerini ortaya koydukları ve mağdur edilen tarafı savunabildikleri, eşitsiz durumlara karşı bilinçli bir şekilde davrandıkları görülmüştür. Öğrencilerin bu denli yüksek bir farkındalığa sahip olmasının gelecek açısından umut verici olduğu düşünülmektedir. Ancak çalışmanın cinsiyetçi söylem boyutundaki sonuçlarına bakıldığında görülmektedir ki araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu dilde bulunan eşitsiz söylemlere ve bu söylemleri kullanmamaya karşı aynı şekilde farkındalık gösterememiştir. İki değerlendirme arasında çıkan fark oldukça yüksektir. Arada bu denli yüksek bir farkın çıkmasının sebebinin ise öğrencilerin aslında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı farkındalık sahibi olduklarının ancak buna rağmen çoğu durumda dilde bulunan eşitsiz söylemler günlük yaşamda normalleştiği için katılımcıların bu söylemlerin farkına varamaması ve kendilerinin de kullanıyor olmaları sebebi ile artık yadırgamadıkları olarak düşünülmektedir.

BÖLÜM VI

ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre yapılabilecek olan öneriler şu şekildedir:

Ebeveynlere Yönelik Öneriler

- Ebeveynler çocukları ile kurdukları iletişimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren cinsiyetçi söylemleri kullanmamaya çok dikkat etmelidirler.
- Bebeklik, erken çocukluk ve çocukluk dönemlerinde çocuklarının oyuncak ve oyun seçimlerinde cinsiyetçi müdahalelerde bulunmayarak (bu kız oyuncuğu, bu erkek oyunu vb. ifadeler ile) toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından daha sağlıklı bir iletişim gerçekleştirmelidirler.
- Çocuklarını cinsiyet ayrımı yapmadan, cinsiyetçi kalıp yargılar kullanmadan, kadın ve erkekleri ayrı kutupların içine yerleştirmeden hayata hazırlamalıdır.

Eğitimcilere Yönelik Öneriler

- Eğitimciler okullarda ve sınıf içerisinde cinsiyetçi bir dil kullanmamaya özen göstermelidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini meydana getiren tüm durumlar aslında cinsiyetçi bir dil ile gerçekleştirildiğinden, cinsiyetçi yönlendirmeler ile hem eşitsiz durumlar hem de cinsiyetçi ifadeler devam ettirilmiş olacağından eğitimciler bu konuda ekstra özenli olmalıdır.
- Sınıf içerisinde kullanılan ders araç gereçleri cinsiyetçi tutumlara ve söylemlere göre değil bireylerin eşitlik ilkesine dayandırılarak seçilmeli ve düzenlenmelidir.
- Öğrencilere verdikleri görev ve sorumlulukları bilinçli bir şekilde toplumda kabul gören tutumların aksine (kızlar bunu yapamaz, erkekler böyle davranamaz vb.) cinsiyet ayrımı gözetmeksizin dağıtmalı ve bu söylemlerin yanlışlığını yaparak-yaşayarak öğrencilerine göstermelidirler.
- Bazı durumlarda aile içerisinde bilgi sahibi olunmayan konular okulda öğrenilmekte ve okul aslında bireyleri hayata hazırlamaktadır. Çoğu durumda öğretmenler öğrencilerin en güvendikleri rol modelleri olarak onları hayata hazırlarken cinsiyetçi söylemler konusunda ne kadar dikkatli ve farkındalık

sahibi olup öğrencilerini o şekilde yönlendirirlerse bireyler de tıpkı onlar gibi farkındalık sahibi olacaktır.

Medya Unsurlarına Yönelik Öneriler

- Medyada kadın ile ilgili yapılan haberlerde cinsiyetçi dil kullanılmamaya özen gösterilmelidir.
- Kadın cinayetleri ile ilgili haberlerde erkeği toplum nezdinde haklı gösteren haber dili kullanılmamalıdır.
- Kadına yönelik şiddet, taciz ve tecavüz ile ilgili yapılan haberlerde suçu meşrulaştırıcı söylemlere yer verilmemeli ve suçu işleyen kişilerin kendini savundukları ifadeleri haberin içine dâhil edilerek mağdur edilen kadın bir kez daha haksızlığa uğratılmamalıdır.
- Medya organlarında kadınlara sadece cinsellikleri ile değil başarıları ile yer verilmelidir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Bu araştırma ortaokul 6. 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile yapılmıştır. Farklı yaş grupları ve okul kademeleri ile de gerçekleştirilip farkındalığın yaş ile ilgili olup olmadığına bakılabilir.
- Araştırma Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Malatya ilinde yapılmıştır. Herhangi bir Batı şehri seçilerek farkındalığın bölgesel olup olmadığına bakılabilir.
- Öğrencilerin eşitsiz söylemleri günlük yaşamda kullanıp kullanmadıklarına dair veriler araştırmacı tarafından hazırlanan çalışma kağıdı ile toplanmıştır. Görüşme tekniği kullanılarak daha farklı ve ayrıntılı bilgilere ulaşılabilir.
- Dildeki eşitsiz söylemlere karşı farkındalık bu çalışmada dört alt boyut ile sınırlandırılmıştır. Farklı alt boyutlar çalışmaya uyarlanabilir.
- Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde araştırmacı tarafından oluşturulan iki farklı rubrik kullanılmıştır. Başka bir ölçüm aracı kullanılarak farklı sonuçların elde edilip edilmeyeceğine bakılabilir.

Politika Belirleyicilere Yönelik Öneriler

- Öncelikle eğitimciler mutlaka toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında dildeki eşitsiz ifadeler özelinde ya hizmet içi eğitimlere ya da eğitim fakültelerinde derslere tabii bırakılmalıdır.
- Öğretim programında var olan toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyet ayrımcılığı, pozitif ayrımcılık gibi ifadeler dildeki cinsiyetçi söylemler de eklenmelidir.
- Okul ders kitapları hiçbir açık bırakılmaksızın cinsiyetçi ifadelerden veya bu anlama gelebilecek olan ifadelerden arındırılmalıdır.
- Türk Dil Kurumu sözlüğü, Türkçe sözlükler cinsiyetçi ifadelerden arındırılmalıdır.
- Atasözleri ve deyimler cinsiyetçi ifadelerden, özellikle kadını aşağılayan ifadelerden arındırılmalıdır.
- Toplumsal cinsiyet eşitliği bireylere kazandırılmadıkça ve cinsiyetçi söylemler bu eşitsizliği pekiştirmeye devam ettikçe bu konuda en çok mağdur olan kısım kadınlar olmaya devam etmektedir. Politika belirleyiciler bu konuyu göz ardı etmemelidir.

KAYNAKÇA

- Acar Erdol, T. ve Gözütok, F. D. (2019). Toplumsal cinsiyet eşitliği eğitim programının değerlendirilmesi. *Elementary Education Online*, 18(4), 1497-1519.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2021). <https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari-2018-2023/> adresinden alınmıştır.
- Akar, T. ve Aksoy A. B. (2018). Çocukların anne babalarına yönelik algılarının toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 31-46.
- Akata, Z. H. (2019). Güncel türkçe sözlükte kadın kavramı ve toplumdilbilimsel sezdirimleri. *Sempozyum Bildiri Kitabı*, 2275-2283.
- Akın, A. ve Demirel, S. (2003). Toplumsal cinsiyet kavramı ve sağlığa etkileri. *CÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 73-82.
- Akmeşe, Z. ve Deniz, K. (2015). Kadına yönelik cinsiyetçi söylemin internet haber portallarında yer alma biçimleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 311-326.
- Aksoy, P. ve Baran, G. (2017). Annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların oyuncak tercihleri ve oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişki üzerine bir çalışma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 102-136.
- Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 53-72.
- Aktaş, M. ve Alıcı, D. (2018). Yazılan hikâyeyi değerlendirmeye yönelik analitik rubrik geliştirme: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 597-610.
- Akünel Okan, Z. (1998). Dil ve cinsiyet: Reklam dili çözümlemesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(5), 187-198.

- Alabay, E. ve Özdemir, G. (2020). 36-72 aylık çocukların mesleklere yönelik oluşturdıkları toplumsal cinsiyet algıları. *Electronic Turkish Studies*, 15(1), 13-29.
- Alabay, E. ve Yağan Güder, S. (2016). 3-6 yaş arasındaki çocukların oyuncak tercihlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Journal of Kirsehir Education Faculty*, 17(2), 91-111.
- Arık, E. (2020). Erkeklik çalışmaları. F. Saygılıgil (Ed.). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları* içinde (s. 229 – 246). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Aşkın, E. Ö. ve Aşkın, U. (2018). Çalışma yaşamında kadına yönelik mobbing: Bankacılık sektöründe bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 9(24), 255-282.
- Aycan, Z. (2004). Üç boyutlu cam tavan: Kadınların kariyer gelişiminde kim, kime, neden engel oluyor? *Kadın Yöneticiler Zirvesi*, 36-45.
- Aydinoğlu, N. (2015). Kadın ve dil. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 217-230.
- Başaran, M. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Batur, Z. (2011). Atasözü ve deyimlerde kadın ve kadının sosyo-psikolojik özellikleri. *Electronic Turkish Studies*, 6(3), 577-584.
- Belek Erşen, U. (2018). Yeni bir dil yeni cinsiyet düzeni. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 1-41.
- Bilgin, S. (2019). *Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16(1), 108-114.

- Boynukalın, N. (2015). Açlık, fakirlik, çocuk işçi, yamyamlık ve toplumsal cinsiyet bağlamında Hansel ve Gretel. *Mavi Atlas*, (5), 115-125.
- Bozok, M. (2018). Ebeveynlik, erkeklik ve çalışma hayatı arasında Türkiye’de babalık. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/801/BabalikVeErkeklikRapor.04.05.18.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alınmıştır.
- Can, İ ve Girgin Büyükbayraktar, Ç. (2018). Erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (39), 355-372.
- CEDAW. (1979). Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi. Resmi Gazete. (14.10.1985). Sayı: 18898.
- Ceyhan, S. (2014). *Yazılı medyada kadına yönelik şiddet haberlerinde kullanılan dilin ve görsellerin incelenmesi*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Coşkun, A. ve Özdilek, R. (2012). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Sağlığa yansıması ve kadın sağlığı hemşiresinin rolü. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma*, 9(3), 30-39.
- Çağlar König, G. (1992). Dil ve cins kadın ve erkeklerin dil kullanımı. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 3, 25-36.
- Çaha, Ö. (2013). Feminizm nedir? <https://kadem.org.tr/feminizm-nedir/> adresinden alınmıştır.
- Çayır, K. ve Alan, A. (2012). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet: İyileşmeler, problemler, öneriler. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi*.
- Çelik, G. (2016). “Erkekler de ağlar!”: Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü. *Fe Dergi*, 8(2), 1-12.
- Çetin Gündüz, H. ve Tarhan, S. (2017). İlkokul öğrencilerinin meslek seçimlerine yönelik tutumlarında toplumsal cinsiyetin etkisi. *Elementary Education Online*, 16(3), 1287-1300.

- Çiçek, B. ve Çopur, Z. (2018). Bireylerin kadınların çalışmasına ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 3(4), 1-21.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim*, 86(3), 139-170.
- Değirmenci, B. (2017). Feminist hukukun ataerkil (eril) hukuka bakışı. D. Altun, H. Toker (Ed.) *Toplumsal cinsiyet farklı disiplinlerden yaklaşımlar* içinde (s. 11 - 46). Ankara: Nika Yayınevi.
- Demirel, E. (2010). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında cinsiyet ayrımcılığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Demirel, G. (2016). Toplumsal cinsiyet mağduriyetinde erkek. In *1st International Scientific Researches Congress Humanit and Social Sciences*, 254-264.
- Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Dinç Kahraman, S. (2010). Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik görüşlerinin belirlenmesi. *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Görüşleri*, 3(1), 30-35.
- Doğan, E. (2011). Türkiye Türkçesinde cinsiyet kategorisinin izleri. *Journal of International Social Research*, 4(17).
- Doğan, G. (2020). *Düşünce inşacısı olarak dilin toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerindeki rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Doğanay, G. ve Çopur, Z. (2021). İlkokul hayat bilgisi ders kitaplarında işlenen aile içi rollerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirilmesi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 7(1), 57-73.

- Dunbar, N. E., Brooks, C. F. ve Miller, T. K. (2006). Oral communication skills in higher education: Using a performance-based evaluation rubric to assess communication skills. *Innovative Higher Education*, 31(2), 2006, 115-128.
- Ecevit, Y. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel kavramları eğitim materyali*. Ankara: Ceid Yayınları.
- Ercan, G. S. ve Can, Ö. (2015). Deyimlerin edimbilimsel olarak ulamlaştırılmasına ilişkin bir öneri: Türkçede “Erkek” e gönderimde bulunan deyimler örneği. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 63-83.
- Erikli, S. (2020). Çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet ayrımcılığının görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 39-60.
- Esen, E., Soylu, Y., Siyez, D. M. ve Demirgürz, G. (2017). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının toplumsal cinsiyet rolü ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *e-International Journal of Educational Research*, 8(1), 46-63.
- Fidan, S. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fine, C. (2020). *Toplumsal cinsiyet yanılısaması* (çev. K. Tanrıyar). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Gönenç, İ. M., Topuz, Ş., Yılmaz Sezer, N., Yılmaz, S. ve Büyükkayacı Duman, N. (2018). Toplumsal cinsiyet dersinin toplumsal cinsiyet algısına etkisi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 22-29.
- Güden, M. P. (2006). *Dilde cinsiyet ayrımcılığı: Türkçe'nin içerdiği eril ve dişil ifadeler bakımından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gümüšoğlu, F. (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(4), 39-50.
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153 (153).

- Gündüz Kalan, Ö. (2010). Reklamda çocuğun toplumsal cinsiyet teorisi bağlamında konumlandırılışı: 'Kinder' reklam filmleri üzerine bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi/Istanbul University Faculty of Communication Journal*, 1(38), 75-89.
- Güneş, F. (2017). Feminist kuramda ataerki tartışmaları üzerine eleştirel bir inceleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 245-256.
- Güney, O. (2012). 5-6 yaş çocuklarında algılanan cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin ebeveyn beklentileri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güvenç, D. ve Demircili, E. (2018). Oyuncakların pazarlanmasında toplumsal cinsiyet. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 10(1), 1-17.
- Hacıoğlu Deniz, M. ve Haykır Hobikoğlu, E. (2012). Cinsiyete göre gelişme endeksi çerçevesinde kadın istihdamının ekonomik değerlendirmesi: Türkiye örneği. In *International Conference on Eurasian Economies*, 123-130.
- Haskan Avcı, Ö., Karababa, A. ve Zencir, T. (2019). Toplumsal cinsiyet bağlamında erkek okul öncesi öğretmen adayları: Algıladıkları güçlükler ve gelecek kaygıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(4), 1092-1106.
- İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD Türkiye). (2021). <http://www.skdturkiye.org/esit-adimlar/yakin-plan/toplumsal-cinsiyet-esitligi-ile-ilgili-mevzuat> adresinden alınmıştır.
- İş Kanunu. (2003). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf> adresinden alınmıştır.
- Kaçar, Ö. (2007). *Toplumsal cinsiyet ve kadının konumu: Türkiye'de yakın zamanlardaki değişimi anlamak*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi. (2020). Türkiye'de toplumsal cinsiyet ve kadın algısı araştırması.
- Karaboğa, M.T. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarında cinsiyet rolleri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 4847-4881.

- Karakuş Umar, E. (2019). Türk atasözleri ve deyimlerinde kadın. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 109-121.
- Karakuş, E., Mutlu, E., ve Diker Coşkun, Y. (2018). Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından öğretim programlarının incelenmesi. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (17), 31-54.
- Kaynak, T. (2011). *Piyano eğitimi yarıyıl sonu sınavlarında öğrenci performansının rubrik ile ölçülmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Kaypak, Ş. (2014). Toplumsal cinsiyet bakış açısından kente bakmak. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 344.
- Kerimoğlu, C. ve Doğan, G. (2015). Türkçede cinsiyet görünimleri ve çağrışımsal zihniyet. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (38), 143-178.
- Kimmel, M. S. (2013). Homofobi olarak erkeklik: Toplumsal cinsiyet kimliğinin inşasında korku, utanç ve sessizlik (çev. M. Bozok). *Fe Dergi*, 5(2), 92-107.
- Kitiş, Y. ve Şanlıoğlu Bilgici, S. (2007). Bir aile içi şiddet olgusu; sır tutma ilkesi ile şiddeti ihbar etme yükümlülüğü arasındaki etik ikilem. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 11(11), 7-11.
- Koparan, E. (2020). Bir kamusal alan olan iş dünyasında toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında kadının varlık sorunsalı. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 9(17), 55-62.
- Koyuncu Şahin, M., Esen Çoban, A. ve Korkmaz, A. (2018). Toplumsal cinsiyet eşitliği ve Türk eğitim sistemindeki yeri: Okul öncesi öğretmen adaylarının gözünden. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 735-752.
- Kreusel, I. ve Speck, A. (2020). Toplumsal cinsiyet, kavramlar. <http://siddetsizlikmerkezi.org/kavramlar/toplumsal-cinsiyet/> adresinden alınmıştır.
- Kurdaş, E.M. ve Tuncer, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları (İnönü üniversitesi örneği). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 282-321.

- Küçük, S. (2003). Cinsiyet ayrımlı atasözlerinde kadın ve erkek kimliği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 213-225.
- Menekşe, F. N. (2019). 3-6 yaş arası okul öncesi çocukların oyuncak tercihleri ve cinsiyet kalıp yargıları ile ebeveynlerinin toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mert, P. (2019). Kadın öğretmenlerin yönetici olmaları önündeki engellerin cam tavan sendromu bağlamında incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi ve İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Ortak Doktora Programı Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%20C4%B0LG%20C4%B0LER%20C3%96C4%9ERET%20C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> adresinden alınmıştır.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2019). Türkçe dersi öğretim programı. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-T%20C3%BCrk%20C3%A7e%20C3%96C4%9Fretim%20Program%20C4%B1%202019.pdf> adresinden alınmıştır.
- Moskal, B. M. ve Leydens, J. A. (2000). Scoring rubric development: validity and reliability. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 7(10). <https://scholarworks.umass.edu/pare/vol7/iss1/10/> adresinden alınmıştır.
- Nalbant, F. ve Korkmaz, T. (2019). Feminist teori temelinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin Türkiye bağlamında değerlendirilmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 165-186.
- Nergiz, A. İ., Çınar, E. N., Karadağ Çaman, Ö. ve Karabey, S. (2017). Toplumsal cinsiyet merceğinden sağlık politikalarına bakış. In *19. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi*.
- Okan, Z. A. (1998). Dil ve cinsiyet: Reklam dili çözümlemesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(5), 187-198.

- Okray, Z. (2015). Türk atasözleri ve deyimlerinde kadın imgesi. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 93-102.
- Onur, H. ve Koyuncu, B. (2004). Hegemonik erkekliğin görünmeyen yüzü: Sosyalizasyon sürecinde erkeklik oluşumları ve krizleri üzerine düşünceler. *Toplum ve Bilim*, 101, 31-49.
- Orhan, B. ve Reşat Yücel, Ö. (2017). Türkiye’de sağlık hizmetleri sunumuna cinsiyet açısından bakış. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 53-59.
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin toplumsal cinsiyet düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research*, 2(8), 302-312.
- Öngen, B. ve Aytaç, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi/Attitudes of university students regarding to gender roles and relationship with life values. *Sosyoloji Konferansları*, (48) 1.
- Örücü, E., Kılıç, R. ve Kılıç, T. (2007). Cam tavan sendromu ve kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna yükselmelerindeki engeller: Balıkesir örneği. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 117-135.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (33), 93-112.
- Özdemir Yılmaz, E. (2019). *Sosyal bilgiler dersi ile bütünleştirilmiş toplumsal cinsiyet temelli etkinliklerin toplumsal cinsiyete dayalı meslek seçimine yönelik tutumlara etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Özmete, E. ve Zubaroğlu Yanardağ, M. (2016). Erkeklerin bakış açısıyla toplumsal cinsiyet rolleri: Kadın ve erkek olmanın değeri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 91-107.
- Özsoy, M. ve Taşdelen, E. Ş. (2016). Pepee çizgi dizisinde toplumsal cinsiyet rollerinin üretimi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (42), 252-265.

- Öztürk Dağabakan, F. (2016). Bir toplumdilbilimsel değişken olarak Türkiye’de kadın dili araştırmaları ve görsel medyada kadın dili. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift für Germanistik*, 4(1), 40-54.
- Özüdoğru, B. (2018). Beyaz feminizm ve öteki kadınlar. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 304-319.
- Özvarış, Ş. B. (2015). Toplumsal cinsiyet, çalışma yaşamı ve kadın sağlığı. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi (MSG)*, 15(56), 37-43.
- Popham, W. J. (1997). What’s wrong-and what’s right-with rubrics. *Educational Leadership*, 55(2), 72-75.
<http://palmm.digital.flvc.org/islandora/object/fgcu%3A27228> adresinden alınmıştır.
- Rose, O. S. (2018). *Toplumsal cinsiyet tarihçiliği nedir?* (çev. F. B. Aydar). İstanbul: Can Sanat Yayınları
- Saldıray, A. ve Doğanay, A. (2017). Örtük programda toplumsal cinsiyet: Bir ilkokulun örtük programında toplumsal cinsiyete ilişkin nitel bir çalışma. *Electronic Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 12(25), 671-704.
- Saraç, S. (2013). Toplumsal cinsiyet. L. Gültekin, G. Güneş, C. Ertung, A. Şimşek (Ed.). *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* içinde (s.27-32). Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Sarıoğlu, E. B. ve Özgen, E. (2019). Basında kadına şiddeti olumlayan dil kullanımı (bir internet haberciliği analizi). *Social Sciences*, 14(3), 1053-1075.
- Satılmış, S. (2019). 5. sınıf Türkçe ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1249-1262.
- Savaş, G. (2018). Türkiye’de yaşayan bireylerin toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği algısı. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(2), 101-121.
- Sayılan, F. (2012). *Toplumsal cinsiyet ve eğitim olanaklar ve sınırlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.

- Scott, J. W. (2007). Toplumsal cinsiyet: faydalı bir tarihsel analiz kategorisi (çev. D. Demirler ve F. Dinçer). *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, (12) 10, 112-138.
- Seçgin, F. ve Kurnaz, Ş. (2015). Sosyal bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet etkinliklerinin öğrencilerin algı ve tutumlarına etkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(5), 24-38.
- Seçgin, F. ve Tural, A. (2011). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *Education Sciences*, 6(4), 2446-2458.
- Sezer, M. Ö. (2019). *Masallar ve toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Kor Kitap.
- Sezer, S. (2005). Öğrencinin akademik başarısının belirlenmesinde tamamlayıcı değerlendirme aracı olarak rubrik kullanımı üzerinde bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(18), 61-69.
- Şahiner, G. ve Akyüz, A. (2010). Toplumsal cinsiyet ve kadının üreme sağlığı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 9(4), 333-342.
- Şenol, D., Erdem, S., Uzun, Z. ve Erdem, E. (2016). Toplumsal cinsiyetin bir aktarım aracı olarak çizgi filmler: Sindirella ve Pamuk Prenses örneği. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 62-87.
- Şerbetçi, D. (2013). *Postkolonyal feminizm bağlamında “küresel kız kardeşlik” kavramının incelenmesi: Hindistan örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Şimşek, B. (2006). *Kadınlara karşı konuşma sürecinde toplumsal cinsiyetin dil üzerinden sergilenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Şiyve, O. Ç. (2021). Kadın erkek liderlik tarzları ve cam tavan. <http://www.elegans.com.tr/arsiv/66/haber018.html> adresinden alınmıştır.
- Taş, I. ve Yağan Güder, S. (2012). Anasınıfı çocuklarının oyun ve oyun arkadaşı tercihlerinde cinsiyet unsurunun incelenmesi. 3. *Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi*, 314-315.

- TÜİK. (2020). Eğitim durumuna göre cinsiyete dayalı ücret farkı.
<https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=%C3%BCcret> adresinden alınmıştır.
- TÜİK. (2021). Cinsiyete göre 25 yaş ve üstü nüfusta eğitime katılım oranı (ilkokul, ortaokul, lise, üniversite).
<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1> adresinden alınmıştır.
- TÜİK. (2021). Okuryazarlık ve cinsiyete göre nüfus 15+ yaş.
<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1> adresinden alınmıştır.
- TÜİK. (2021). Temel işgücü göstergeleri 15+
<https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=i%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC> adresinden alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu. (2021). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Türk Medeni Kanunu (2001).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> adresinden alınmıştır.
- Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği. (2018).
<https://tusiad.org.tr/yayinlar/raporlar/item/9975-iletisimde-toplumsal-cinsiyet-esitligi-rehberi> adresinden alınmıştır.
- Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği. (2000). *Kadın-erkek eşitliğine doğru yürüyüş: Eğitim, çalışma yaşamı ve siyaset*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş
- Türk Tabipleri Birliği. (2019). YÖK'ün "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi" hakkında TTB Etik Kurulu görüşü.
https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=5341a2b2-64e9-11e9-a960-88f73c48b3ac adresinden alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasası. (1982).
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf adresinden alınmıştır.

- Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete. (2021). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210320-49.pdf> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021). Bitirilen eğitim düzeyine göre nüfusun dağılımı/25+ yaş. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105&dil=1> adresinden alınmıştır.
- Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamaya Yönelik Ortamın Desteklenmesi Projesi. (2011). https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/Campaign_3_Nov_2011.pdf adresinden alınmıştır.
- Uluyağcı, C. ve Yılmaz, R. A. (2007). Televizyon reklamlarında çocuğa ilişkin toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (6), 141-157.
- UNDP. (2000). Binyıl Kalkınma Hedefleri. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/millennium-development-goals.html> adresinden alınmıştır.
- UNICEF. (2003). Eğitimin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi, Türkiye 2003. https://www.unicef.org/turkey/media/2496/file/TURmedia_Egitimin%20Toplumsal%20Cinsiyet%20Acisindan%20Incelenmesi%202003.pdf adresinden alınmıştır.
- Uygun, K. Ve Önsan, Ö. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet algıları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 99-114.
- Uygun, G. (2015). Toplumsal cinsiyet ve adalet: Hukuk adaletsizdir. *Ankara Barosu Dergisi*, (4), 121-132.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, (35), 29-56.
- Vefikuluçay Yılmaz, D., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L., ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 775-792.

- Yağın Güder, S. ve Güler Yıldız, T. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (H. U. Journal of Education)* 31(2), 424-446.
- Yaşın Dökmen, Z. (2019). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, Ö. (2020). Kalıp yargı nedir? <https://www.felsefe.gen.tr/kalip-yargi-nedir> adresinden alınmıştır.
- Yıldırım, S. (2017). Kadına yönelik şiddet ve ataerkillik. *Bildiriler Kitabı-II*, 193-213.
- Yıldız, S. (2014). Türkiye’de cam tavan sendromunun varlığı üzerine bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 72-90.
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayattaki yansımaları: Çorum/Alaca örneği. *İmgelem*, 2(2), 59-79.
- Yılmaz, S. (2018). Türkiye’de kadınların çalışma hayatındaki yeri ve sosyal güvenlik hukuku düzenlemeleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(2), 63-80.

EKLER

Ek 1. Çalışma Kağıdı

1.BÖLÜM

Mert'e bak cam siliyor. Bu yaptığı hiç erkekliğe sığar mı? Şuna bak bir de kız gibi eldiven takmış bu çocuk hiç kalıbının adamı değil. Cam silmek kadın kısmının işidir. Yürü gel babasına söyleyelim de şunu adam etsin.

Hasan

Ne oldu neye gülüyorsun bu kadar?

Ali

1-) Hasan ve Ali'nin konuşmasında Hasan'ın Mert hakkında söyledikleri ile ilgili neler düşünüyorsunuz? Açıklayınız.

Anneciğim kızın artık Pilotaj bölümü öğrencisi. Sonunda hayallerim gerçek oluyor. Pilot olacağım. Dünyayı gezip uçak kullanacağım.

Buse

Beni dinlemeyip yaptın mı bunu? Pilot olacakmış, dünyayı gezecekmiş. Evin ne olacak, kocan ne olacak? Elinin hamuruyla erkek işine karışılmaz kızım. Eskiler kadının şamdanı altın olsa mumu dikecek erkektir derlerdi. Evi geçindirecek olan erkektir. Gel şimdi bırak okulu da yemek yapmayı öğren. Hem erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer hadi kızım erkek iş başında kadın aş başında belli olur.

Annesi

2-) Buse ve annesinin konuşmasında Buse'nin annesinin söyledikleri ile ilgili neler düşünüyorsunuz? Açıklayınız.

Lale

Ediz neden ip atlıyorsun? İp atlamak kız oyunudur. Erkekler ip atlamaz. Güçlü oldukları için güç oyunları oynarlar, yarış yaparlar. Neden adam akıllı erkek oyunları oynamıyorsun? Lütfen ipimi geri ver.

İp atlamak neden kız oyunu Lale? Bence bu oyun çok eğlenceli. Hem ben güçlü değilim ki erkekler hep güçlü mü olmalı? Seninle beraber oynamama izin verir misin?

Hayır, izin veremem. Tabi ki erkek dediğin her zaman güçlü olur, cesur olur, erkekler ağlamazlar, sözünün eri olurlar. Sende biraz erkek gibi ol.

Ediz

3-) Lale ve Ediz'in konuşmasında Lale'nin erkekler hakkında söyledikleri ile ilgili neler düşünüyorsunuz? Açıklayınız.

Elif

Yarın şirketteki ilk günüm. Yönetici olarak çalışmaya başlayacağım için çok heyecanlıyım.

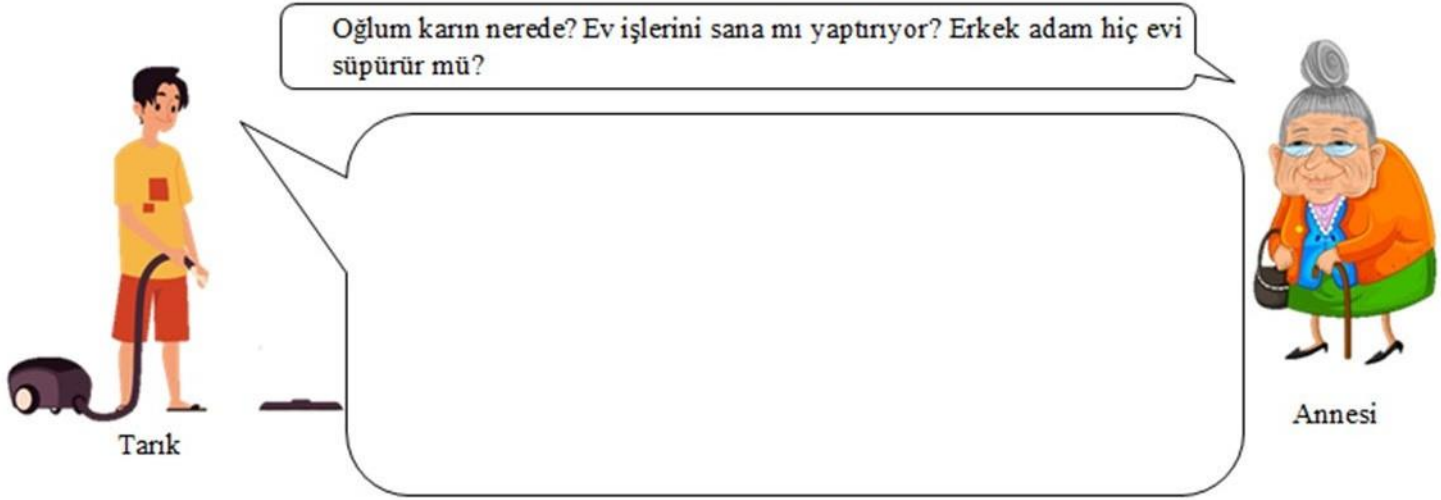
Yönetici mi olacaksın? Gerçekten çok komiksin. Ben dururken sen yönetici olamazsın. Kadının kazdığı kuyudan su çıkmaz. Hem kadın akıllı bir uzanır bir kısılır derler. Senin kadın aklın ermez şirkete. Kim seninle çalışmak istesin ki? Akıllı olan hiçbir adam bir kadını yanında çalıştırmaz çünkü kadının işi tavukların eşinmesine benzer. Kadınlar düzgün iş yapamazlar. Hem sen çalışırken çocuğa kim bakacak? İyi bir anne ve ev hanımı olmak, adam gibi bir çocuk yetiştirmek, iş kadını olmaktan daha önemlidir.

Bülent

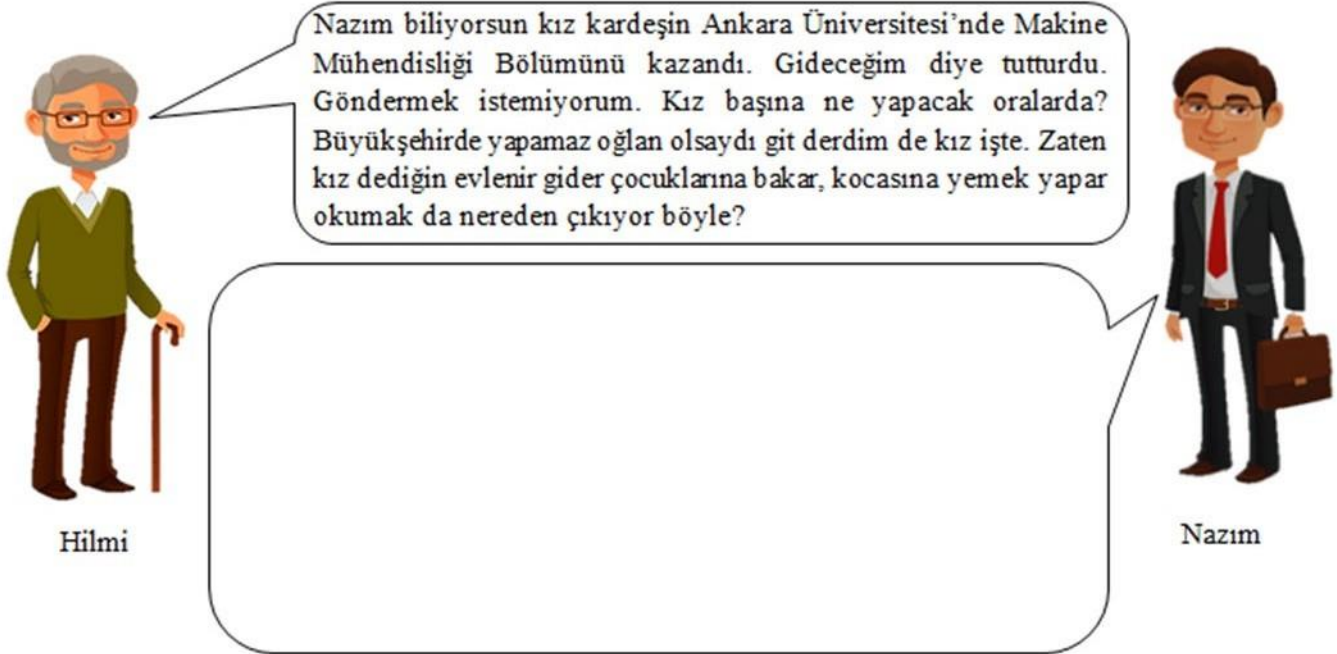

4-) Elif ve Bülent'in konuşmasında Bülent'in kadınlar hakkında söyledikleri ile ilgili neler düşünüyorsunuz? Açıklayınız.

2.BÖLÜM

5-) Tarık ve annesinin konuşmasında siz Tarık'ın yerinde olsaydınız ne söylerdiniz? Boş olan konuşma balonuna yazınız.

6-) Hilmi (baba) ve Nazım'ın (oğlu) konuşmasında siz Nazım'ın yerinde olsaydınız ne söylerdiniz? Boş olan konuşma balonuna yazınız.

Beril

Beril bilgisayar oyunu mu oynuyorsun? Kızlar bilgisayar oyunu oynamaz. Gidip anneme yardım et. Neden sürekli kızların yapmaması gereken işleri yapıyorsun? Biraz hanım hanımcık ol. Kız dediğin ağır başlı olur.

Mert

7-) Beril ve Mert'in konuşmasında siz Beril'in yerinde olsaydınız Mert'e ne cevap verirdiniz? Boş olan konuşma balonuna yazınız.

Ek 2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Farkındalık Rubriği

Puan	Ölçütler
4	Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı ve karşıt düşünceler ortaya koydu.
3	Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine tamamen karşı çıktı.
2	Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kısmen karşı çıktı.
1	Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkmadı.

Ek 3. Cinsiyet Eşitsizliği Barındıran Söylemlere Karşı Farkındalık Rubriği

Puan	Ölçütler
4	Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi ve bu söylemlere karşıt bir tepkide bulundu.
3	Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık gösterdi.
2	Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemlere karşı farkındalık göstermedi ve cinsiyet eşitsizliği ile ilgili herhangi bir söylem kullanmadı.
1	Cinsiyet eşitsizliği barındıran söylemler kullandı.

Ek 4. Araştırma Uygulama İzin Belgesi

T.C.

MALATYA VALİLİĞİ

İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı: E-34259660-605.01-26365607

11.06.2021

Konu: Uygulama İzin Onayı (Büşra Nur KARATAŞ)

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: MEB. Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarih ve 1563890 sayılı 2020/2 Genelgesi.

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Rektörlüğünün 26/05/2021 tarih ve E.42171 sayılı yazılarında; Üniversitenin Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Büşra Nur KARATAŞ'ın yürütmekte olduğu "Ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf Öğrencilerinin Dildeki Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yönelik Farkındalıkları ve Günlük Yaşamda Kullanma Durumları" konulu tez çalışmasının Battalgazi ve Yeşilyurt ilçesinde bulunan resmi ortaokullarda uygulanması talep edilmektedir.

Anket-Tez Araştırma ve Değerlendirme Komisyonumuz, 09/06/2021 tarihinde yapılan toplantıda; İlgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili kurum müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmek üzere, derslerin aksatılmaması, kişisel verilerin gizliliğine dikkat edilmesi kaydıyla, gönüllülük esasına göre ve araştırmacının araştırmasının bitimi tarihinden itibaren 30 gün içerisinde araştırma sonuçlarını Müdürlüğümüze bildirmesi şartı ile anket uygulaması yapmasını uygun görmüş olup, Müdürlüğümüzce de uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Mehmet AKGÜN

Müdür a.

İl Milli Eğitim Şube Müdürü

OLUR

Battal KANBAY

Vali a.

İl Milli Eğitim Müdürü

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden b473-a770-3efc-bf06-027f kodu ile teyit edilebilir.

Ek 5. Özgeçmiş

Adı SoyadıBüşra Nur KARATAŞ

Kişisel Bilgiler

İletişim Bilgileri

Öğrenim Bilgileri